



**Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής**  
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών  
Επιστημών  
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής  
**Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»**



---

## **Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους και Οικονομική Ανάπτυξη**

**Εμμανουήλ Αβραμάκης**

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής  
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος  
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2024





**Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής**  
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών  
Επιστημών  
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής  
**Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»**



---

## **Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους και Οικονομική Ανάπτυξη**

**Εμμανουήλ Αβραμάκης, Α.Μ.: 22063**

Επιβλέπουσα: Αλίνα Χυζ, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής,  
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα  
Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής  
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος  
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2024





**University of West Attica**  
School of Administration, Economic and Social Sciences  
Department of Accounting & Finance  
**M.Sc. in Public Economics and Policy**



---

## **National Private Debt Management Strategy and Economic Growth**

**Emmanouil Avramakis, R.N.: 22063**

**Supervisor: Alina Hyz, Professor, University of West Attica,  
Department of Accounting & Finance**

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the  
University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the  
degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2024





**Τίτλος εργασίας**

**«Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους και  
Οικονομική Ανάπτυξη»**

**Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής**

**Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 12/12/2024.**

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	Αλίνα Χυζ	Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
2	Αικατερίνη Δεδούλη	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3	Ανδρέας Αλεξόπουλος	Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

*Στον πατέρα μου*



## ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Αβραμάκης Εμμανουήλ του Λεωνίδα, με αριθμό μητρώου 22063 φοιτητής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Οικονομική και Πολιτική του Τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι ..... και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Ο Δηλών



Εμμανουήλ Αβραμάκης

**\* Όνομα Επώνυμο/Ιδιοτητα**

**Ψηφιακή Υπογραφή**

**\* Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.**

## **Ευχαριστίες**

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κυρία Αλίνα Χυζ για την πραγματικά καθοριστικής σημασίας συμβολή της στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Ευχαριστώ για την καθοδήγηση και την υπομονή.

Ευχαριστώ επίσης τη σύζυγό μου και τα αγόρια μου για τις πολλές ώρες υπομονής.



## Περίληψη

Σε ένα περιβάλλον διαρκών προκλήσεων που δοκιμάζουν διαρκώς τις αντοχές των οικονομιών όλων των χωρών, το ζητούμενο είναι η επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης. Από την οικονομική κρίση του 2008, περάσαμε στην υγειονομική κρίση του Covid-19 του 2020 και ακολούθησαν και γεωπολιτικές εξελίξεις με τον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας Ουκρανίας, αλλά και αυτόν στη Μέση Ανατολή που υποβάλλουν όλες τις οικονομίες σε αρκετές δοκιμασίες.

Η κατάσταση που περιγράφεται παραπάνω επηρέασε τις οικονομίες των χωρών, οι οποίες για να μπορέσουν να ανταποκριθούν σε όλες αυτές τις προκλήσεις αναγκάστηκαν να λάβουν σκληρά δημοσιονομικά μέτρα. Ειδικότερα στη χώρα μας από το 2008 και την έναρξη της οικονομικής κρίσης και για μια δεκαετία, οι πολιτικές αυτές οδήγησαν σε μεγάλη συρρίκνωση του ΑΕΠ. Αποτέλεσμα της ύφεσης ήταν μεταξύ άλλων η ελαχιστοποίηση των δημοσίων επενδύσεων, η αύξηση των φορολογικών βαρών και οι μειώσεις των μισθών. Με τον τρόπο αυτό νοικοκυριά και επιχειρήσεις είδαν το διαθέσιμο εισόδημα τους να συρρικνώνεται, ενώ ταυτόχρονα αυξάνονταν οι υποχρεώσεις τους. Έτσι οδηγηθήκαμε στην εκτίναξη του χρέους του ιδιωτικού τομέα σε πρωτοφανή ύψη, με αποτέλεσμα οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και οι εποπτικές αρχές να πασχίζουν να βρουν τρόπους ανάσχεσης αυτού του τεράστιου προβλήματος.

Το σημαντικότερο μέρος του ιδιωτικού χρέους φαίνεται ότι το αποτελούν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, οι προσδιοριστικοί παράγοντες των οποίων πρέπει να λαμβάνονται πολύ σοβαρά υπόψη από τους φορείς χάραξης πολιτικής και τις ρυθμιστικές αρχές, ώστε να είναι δυνατή η αποφυγή μιας μελλοντικής χρηματοοικονομικής αστάθειας.

Στην παρούσα μελέτη θα γίνει μια προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης του ιδιωτικού χρέους με την οικονομική ανάπτυξη. Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στο θεωρητικό πλαίσιο, όπου και θα αναλυθούν βασικές έννοιες του ιδιωτικού χρέους. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί ανάλυση σημαντικών ερευνών που έχουν κατά καιρούς δημοσιευθεί με σκοπό τη διερεύνηση των καθοριστικών παραγόντων των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Στο τρίτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν στατιστικά

δεδομένα που αφορούν το ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα από το 2019 έως και το δεύτερο τρίμηνο του 2024 και θα γίνει προσπάθεια σύγκρισης με τα τεκταινόμενα στον ευρωπαϊκό χώρο. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τη στρατηγική που ακολουθεί η χώρα μας για την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η παρούσα εργασία θα κλείσει με το πέμπτο κεφάλαιο όπου και θα αναφερθούν τα συμπεράσματα.

Σημαντικοί Όροι: ιδιωτικό χρέος, οικονομική ανάπτυξη, μη εξυπηρετούμενα δάνεια, χρηματοπιστωτικός τομέας, νοικοκυριά

# National Private Debt Management Strategy and Economic Growth

## Abstract

In an environment of constant challenges that constantly test the endurance of the economies of all countries, the goal is to achieve economic growth. From the financial crisis of 2008, we moved to the health crisis of Covid-19 in 2020, followed by the geopolitical developments because of the war between Russia and Ukraine as well as the one in the Middle East that put all economies to several tests.

The situation described above affected the economies of the countries, which in order to be able to respond to all these challenges were forced to take tough fiscal measures. Especially in our country since 2008, the beginning of the economic crisis and for a decade, these policies led to a large contraction of the GDP. As a result of the recession inter alia the minimization of public investments, the increase of tax burdens and the reduction of wages. As a consequence, households and enterprises saw their available revenues shrink, while at the same time their liabilities increased. This has led to private sector debt soaring to unprecedented heights, leaving policymakers and regulators scrambling to find ways to curb this massive problem.

The most important part of private debt appears to be the non-performing loans, the determinants of which need to be taken in consideration very seriously by policymakers and regulators in order to avoid future financial instability.

In this study, an attempt will be made to investigate the relationship between private debt and economic development. In the first chapter we will refer to the theoretical framework, where the basic concepts of private debt will be analyzed. In the second chapter, an analysis of important studies that have been published from time to time will be carried out with the aim of investigating the determinants of non-performing loans. In the third chapter, statistical data will be presented regarding private debt in Greece from 2019 until the second quarter of 2024 and an attempt will be made to compare it with what is happening in the European area. Finally, in the fourth chapter, we will analyze the strategy followed by our country to deal with non-performing loans. This work will close with the fifth chapter where the conclusions will be stated.

Keywords: private debt, economic growth, non-performing loans, financial sector,  
household sector

## Περιεχόμενα

<b>1. Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή και θεωρητικό πλαίσιο</b> .....	1
1.1 Εισαγωγή - Ορισμός και σημασία του Ιδιωτικού Χρέους ως κρίσιμου παράγοντα για την οικονομική σταθερότητα και τη συνολική ανάπτυξη της χώρας .....	1
1.2 Ιδιωτικό Χρέος και Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ): Θεωρητική Προσέγγιση .....	6
1.3 Σχέση Ιδιωτικού Χρέους και Οικονομικής Ανάπτυξης: Επιδράσεις στην Οικονομία.....	9
1.4 Στόχοι και σκοπός της εργασίας .....	12
<b>2. Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση</b> .....	13
2.1 Εισαγωγή.....	13
2.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση .....	14
2.3 Ανακεφαλαίωση .....	31
<b>3. Κεφάλαιο 3: Εμπειρικό μέρος</b> .....	33
3.1 Εισαγωγή.....	33
3.2 Εξέλιξη ιδιωτικού χρέους στην Ελλάδα – Σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε.....	33
3.3 Ανακεφαλαίωση .....	47
<b>4. Κεφάλαιο 4: Ανάλυση Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους</b> .....	49
4.1 Εισαγωγή.....	49
4.2 Υφιστάμενες προκλήσεις και βασικά εμπόδια στην ελάφρυνση του ιδιωτικού χρέους ...	50
4.3 Νομοθετικό πλαίσιο .....	51
4.4 Εφαρμογή Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους .....	55
4.4.1 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - Ελλάδα 2.0.....	55
4.4.1.1 Πληροφοριακού Συστήματος Μητρώου Παρακολούθησης Ιδιωτικού Χρέους.....	56
4.4.1.2 Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης .....	57
4.4.1.3 Εντοπισμός των στρατηγικών κακοπληρωτών .....	57
4.4.1.4 Δημόσιος Φορέας Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας (Public Credit Bureau) .....	57
4.4.1.5 Κεντρικού Μητρώου Πιστώσεων .....	59
4.4.1.6 Εθνική Στρατηγική για τον Χρηματοοικονομικό Εγγραμματισμό .....	59
4.4.1.7 Φορέα απόκτησης και επαναμίσθωσης ακινήτων του Ν.4738/2020 .....	60
4.4.1.8 Ενδυνάμωση της αγοράς των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων .....	61
4.5 Ανακεφαλαίωση .....	62
<b>5. Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα</b> .....	63
<b>Βιβλιογραφία</b> .....	67





## **Κατάλογος Πινάκων**

Πίνακας 1 Λογαριασμός δευτερογενούς διανομής εισοδήματος (σε εκατ. €) .....	37
---	----

## Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1-1 Το χρέος των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19.....	4
Διάγραμμα 1-2 Σχέση μεταξύ ευπαθειών του χρέους του ιδιωτικού τομέα και της οικονομικής ανάπτυξης.....	10
Διάγραμμα 3-1 Συνολικό και ληξιπρόθεσμο Ιδιωτικό Χρέος.....	34
Διάγραμμα 3-2 Ληξιπρόθεσμο ιδιωτικό χρέος ως % του συνολικού ιδιωτικού χρέους .....	34
Διάγραμμα 3-3 Ληξιπρόθεσμο ιδιωτικό χρέος ανά κατηγορία πιστωτή.....	35
Διάγραμμα 3-4 Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών.....	36
Διάγραμμα 3-5 Χρέος νοικοκυριών και δαπάνες για τόκους στεγαστικών, καταναλωτικών και λοιπών δανείων ως προς το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα (2011-Ιούνιος 2024) .....	38
Διάγραμμα 3-6 Μέσο σταθμισμένο επιτόκιο νέων και υφιστάμενων δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από τα εγχώρια NXI (Δεκέμβριος 2010 – Σεπτέμβριος 2023) .....	39
Διάγραμμα 3-7 Χρηματοδότηση μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων προς ΑΕΠ (Δεκέμβριος 2010 – Ιούνιος 2023).....	40
Διάγραμμα 3-8 Εξέλιξη Δείκτη ΜΕΔ Τραπεζών.....	41
Διάγραμμα 3-9 Εξέλιξη ΜΕΔ ανά κατηγορία χρηματοδοτικού φορέα .....	42
Διάγραμμα 3-10 Τράπεζες - ΜΕΔ ανά τύπο δανείου 2019 – Q2 2024.....	43
Διάγραμμα 3-11 Εξέλιξη ιδιωτικού χρέους 2019-Q2 2024 – Κατανομή ανά φορέα.....	44
Διάγραμμα 3-12 Ενήμερα και Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (τράπεζες & servicers).....	45
Διάγραμμα 3-13 Ιδιωτικό χρέος ως % του ΑΕΠ 2022.....	46
Διάγραμμα 3-14 Ιδιωτικό χρέος ως % του ΑΕΠ 2023.....	46
Διάγραμμα 3-15 Δείκτης Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων .....	47

## 1. Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή και θεωρητικό πλαίσιο

### 1.1 Εισαγωγή - Ορισμός και σημασία του Ιδιωτικού Χρέους ως κρίσιμου παράγοντα για την οικονομική σταθερότητα και τη συνολική ανάπτυξη της χώρας

Το Ιδιωτικό Χρέος ήταν μια από τις πιο έντονες εκφάνσεις του φαύλου κύκλου της ύφεσης και της πιστωτικής στασιμότητας που αντιμετώπισε η Ελλάδα από την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 και για μια τουλάχιστον δεκαετία. Η ύφεση και η κρίση ρευστότητας στην Ελλάδα, μαζί με την ταυτόχρονη βίαιη δημοσιονομική εξυγίανση, οδήγησαν σε μεγάλη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων του ιδιωτικού τομέα.

Με τον όρο Ιδιωτικό Χρέος αναφερόμαστε σε όλες τις οικονομικές υποχρεώσεις των νοικοκυριών και επιχειρήσεων προς τα τραπεζικά ιδρύματα, τα ασφαλιστικά ταμεία και τις φορολογικές αρχές.

Η χρηματοδότηση με χρέος μπορεί να τονώσει την οικονομική ανάπτυξη, ενέχει ωστόσο πιθανούς κινδύνους τόσο για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα όσο και για τις μακροοικονομικές επιδόσεις. Έχει θεμελιώδη επιρροή στην ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη και αν συνδυαστεί με τη σωστή διαχείριση των σχετικών κινδύνων, μπορεί να αποτελέσει βασικό καθοριστικό παράγοντα της οικονομικής σταθερότητας.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητη μια αναφορά στις έννοιες της οικονομικής μεγέθυνσης και της οικονομικής ανάπτυξης καθώς και σε αυτή της οικονομικής σταθερότητας.

Η οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη αντιπροσωπεύουν διαφορετικές πτυχές της οικονομικής προόδου και της ευημερίας μιας χώρας. Παλαιότερα οι δύο αυτοί όροι θεωρούνταν σχεδόν ταυτόσημοι με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται εναλλακτικά. Γι' αυτόν το λόγο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτελούσε το μόνο κριτήριο της οικονομικής ανάπτυξης και της μεταβολής της. Τα τελευταία χρόνια αυτό έχει αλλάξει καθώς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν αποτελεί ένα ικανοποιητικό μέσο μέτρησης του μέσου βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού μιας χώρας. Μια αύξηση του συνολικού ΑΕΠ μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του του πραγματικού κατά κεφαλής ΑΕΠ η οποία όμως μπορεί να ωφελεί μόνο ένα μικρό μέρος του πληθυσμού (Βαβούρας, 2016).

Η οικονομική μεγέθυνση επικεντρώνεται κυρίως στην ποσοτική επέκταση μιας οικονομίας. Αντίθετα, η οικονομική ανάπτυξη είναι μια ευρύτερη έννοια, η οποία περιλαμβάνει βελτιώσεις στη συνολική ευημερία και ποιότητα ζωής του πληθυσμού μιας χώρας.

Η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να εκφραστεί ως επέκταση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας, πράγμα που σημαίνει ότι η οικονομία μπορεί να παράγει περισσότερα. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομική μεγέθυνση είναι: i) η συσσώρευση κεφαλαίου, οι επενδύσεις δηλαδή σε φυσικό κεφάλαιο (μηχανήματα, εξοπλισμός, υποδομές) και ανθρώπινο κεφάλαιο (εκπαίδευση, δεξιότητες, κατάρτιση), ii) οι τεχνολογικές εξελίξεις, που αναφέρονται σε καινοτομίες και τεχνολογικές ανακαλύψεις οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε αύξηση της αποτελεσματικότητας, σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες. iii) Θεσμικοί παράγοντες. Οι σταθεροί πολιτικοί και νομικοί θεσμοί, τα αποτελεσματικά συστήματα δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και το υγιές επιχειρηματικό περιβάλλον ευνοούν τη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη και iv) το άνοιγμα στο διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις μπορεί να προσφέρει πρόσβαση σε νέες αγορές, κεφάλαιο και τεχνολογία, προωθώντας την οικονομική μεγέθυνση. Κυριότερα μέσα μέτρησης της οικονομικής μεγέθυνσης αποτελούν ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, το πραγματικό ΑΠΕ έναντι του ονομαστικού και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το πιο κοινό μέτρο της οικονομικής μεγέθυνσης είναι η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ. Ένας θετικός ρυθμός ανάπτυξης υποδηλώνει επέκταση, ενώ ένας αρνητικός ρυθμός υποδηλώνει συρρίκνωση (ύφεση). Το πραγματικό ΑΕΠ μετρά τη μεταβολή του όγκου παραγωγής, προσαρμοσμένο στο ποσοστό του πληθωρισμού ενώ το ονομαστικό ΑΕΠ περιλαμβάνει την επίδραση των μεταβολών των τιμών. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετρά το ΑΕΠ ανά άτομο σε μια χώρα, παρέχοντας μια πιο ακριβή εικόνα του ατομικού βιοτικού επιπέδου και της οικονομικής ευημερίας.

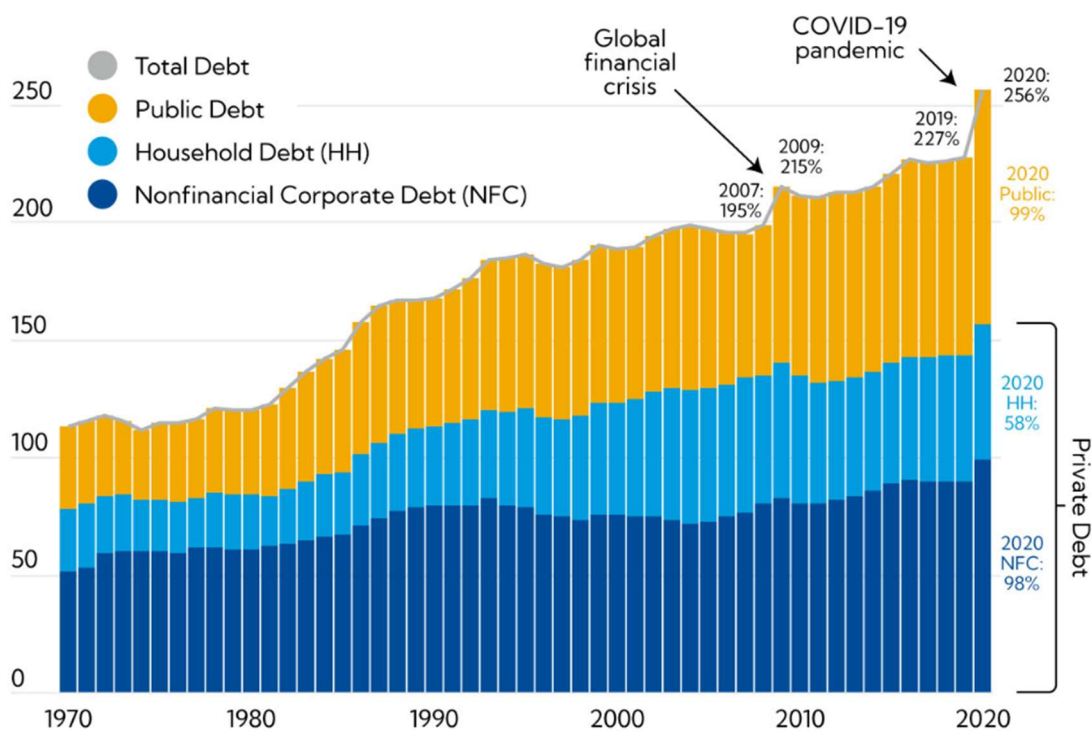
Η οικονομική ανάπτυξη από την άλλη πλευρά, αποτελεί μια πιο ευρεία έννοια η οποία αναφέρεται στη βελτίωση της ευημερίας της κοινωνίας. Στοχεύει στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου για τα άτομα και τα νοικοκυριά αυξάνοντας το εισόδημα τους, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε βασικές ανάγκες όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση και δημιουργώντας ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη. Συνδυάζεται με σημαντικές μεταβολές στην δομή της οικονομίας, προϋποθέτει δηλαδή οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό (Βαβούρας, 2016). Οι μεταβολές αυτές αφορούν τον μετασχηματισμό του θεσμικού και τεχνολογικού πλαισίου μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η παραγωγή του συνολικού προϊόντος, ενισχύοντας τη δημιουργία

θέσεων εργασίας. Οι πιο σημαντικές μεταβολές είναι η μείωση της συμμετοχής του αγροτικού τομέα στο ΑΕΠ με παράλληλη αύξηση της συμμετοχής του τομέα της βιομηχανίας και αυτού των υπηρεσιών, η εισαγωγή αποτελεσματικότερων τεχνικών παραγωγής, η προώθηση βελτίωση των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η βελτίωση της διανομής του εισοδήματος. Όλα τα ανωτέρω θα οδηγήσουν σε αύξηση της συμμετοχής του πληθυσμού της χώρας στην διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης δίνοντας του τη δυνατότητα να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές του και να συνεισφέρει ουσιαστικά στην κοινωνία.

Η πανδημία του Covid-19 έφερε στην επιφάνεια τη σημασία του χρέους των νοικοκυριών και των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων για την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας, παράλληλα με τους κινδύνους που συνδέονται με τα αυξημένα ή αυξανόμενα επίπεδα χρέους.

Η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και οι μακροοικονομικές επιδόσεις μπορούν να επηρεαστούν από τα αυξημένα επίπεδα χρέους των νοικοκυριών και των μη χρηματοπιστωτικών εταιρειών. Οι δανειολήπτες γίνονται πιο επιρρεπείς σε κραδασμούς λόγω της άμεσης επίδρασης του χρέους στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Όταν τα επίπεδα χρέους είναι σημαντικά, οι κραδασμοί μπορεί να επιδεινώσουν τις προκλήσεις αποπληρωμής και οι επιπτώσεις στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα μπορεί να ενταθούν από τη μείωση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και τις ζημιές που υφίστανται οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί. Ένα υψηλότερο ή ταχέως αυξανόμενο χρέος μεταξύ των πιο ευάλωτων δανειοληπτών, ειδικά στους τομείς των νοικοκυριών, των ακινήτων και των μη εμπορεύσιμων ειδών, συσχετίζεται με αυξημένο κίνδυνο χρηματοπιστωτικής πίεσης και οικονομικής παρακμής. Η ικανότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος να αντέχει τους κραδασμούς είναι ζωτικής σημασίας για την άμβλυση των αρνητικών επιπτώσεων στην πραγματική οικονομία. Επιπλέον, το σημαντικό χρέος του ιδιωτικού τομέα μπορεί έμμεσα να υπονομεύσει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα παρεμποδίζοντας την κατανομή των πόρων, μειώνοντας τη συνολική ζήτηση ή μειώνοντας την αποτελεσματικότητα των αντικυκλικών μέτρων.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του Covid-19, σημειώθηκε αξιοσημείωτη αύξηση του συνδυασμένου ακαθάριστου χρέους των τομέων των νοικοκυριών και των μη χρηματοπιστωτικών εταιρειών.



Sources: IMF Global Debt Database and IMF staff calculations.  
 Note: The estimated ratios of global debt to GDP are weighted by each country's GDP in US dollars.



Πηγή: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2021/12/15/blog-global-debt-reaches-a-record-226-trillion>

### Διάγραμμα 1-1

*Το χρέος των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19*

Αυτή η αύξηση του δανεισμού έπαιξε κρίσιμο ρόλο στον μετριασμό της οικονομικής ύφεσης που σημειώθηκε το 2020, η οποία όμως οδήγησε και το χρέος του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα σε πρωτοφανή επίπεδα σε σχέση με το παγκόσμιο ΑΕΠ όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 1.1. Ωστόσο, τα τρωτά σημεία που συνδέονται με αυτό το χρέος δεν ήταν τα ίδια σε όλες τις χώρες. Τόσο το χρέος των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων όσο και το χρέος των νοικοκυριών έτειναν να αυξάνονται περισσότερο σε οικονομίες όπου ήταν ήδη σε υψηλά επίπεδα. Οι προληπτικές μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν μετά τη μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2009, μαζί με τη συσσώρευση αποθεμάτων ασφαλείας από νοικοκυριά

και επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας, συνέβαλαν στην άμβλυση ορισμένων ευπαθειών του χρέους, τουλάχιστον σε συνολικό επίπεδο. Αμέσως μετά την πανδημία, ο τομέας των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων αντιμετώπισε μεγαλύτερες ευπάθειες σε σύγκριση με τα νοικοκυριά. Ωστόσο, η άνοδος των αγορών ακινήτων για κατοικίες ενέχει έναν νέο και αναδυόμενο κίνδυνο.

Στα χρόνια που προηγήθηκαν της κρίσης του Covid-19, τα πλαίσια που θεσπίστηκαν από τις κεντρικές τράπεζες για την παρακολούθηση των τρωτών σημείων του χρέους ενισχύθηκαν, διαδραματίζοντας κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση της περίπλοκης πολιτικής απάντησης στην κρίση. Ενώ οι κεντρικές τράπεζες χρησιμοποιούν πολλούς από τους ίδιους δείκτες και τεχνικές συγκέντρωσης, τα πλαίσιά τους αντικατοπτρίζουν επίσης παραλλαγές που σχετίζονται με τις συγκεκριμένες εντολές τους, τη διαμόρφωση των χρηματοοικονομικών τους συστημάτων, ιστορικές πηγές ευπάθειας και τη διαθεσιμότητα δεδομένων. Υπάρχει μια αυξανόμενη τάση μεταξύ των κεντρικών τραπεζών να αναλύουν δεδομένα σε επίπεδο κλάδου και οντότητας προκειμένου να αποκαλυφθούν τρωτά σημεία που μπορεί να συγκαλύπτονται από μεγέθη. Συγκεκριμένα, η αυξημένη εστίαση στην ανάλυση του χρέους των νοικοκυριών έχει αναδειχθεί ως σημαντική πρόοδος μετά την Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση. Ωστόσο, η συλλογή τέτοιων δεδομένων δημιουργεί προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά το κόστος και τα ζητήματα απορρήτου.

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αντιμετωπίζουν τρεις αλληλένδετες προκλήσεις στη διαχείριση πιθανών μακροοικονομικών κινδύνων που συνδέονται με το χρέος του ιδιωτικού τομέα. Η πρώτη πρόκληση περιλαμβάνει την αξιολόγηση της σημασίας των τρωτών σημείων που σχετίζονται με το χρέος του ιδιωτικού τομέα. Αυτή η αξιολόγηση καθίσταται δυσκολότερη από σημαντικές αβεβαιότητες στο μακροοικονομικό τοπίο, όπως ο πληθωρισμός που έφτασε σε επίπεδα που δεν έχουν παρατηρηθεί εδώ και δεκαετίες. Η δεύτερη πρόκληση είναι ο καθορισμός του κατάλληλου μείγματος πολιτικών για την άμβλυση αυτών των τρωτών σημείων. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν τέτοιες ευπάθειες, συγκεκριμένα μακροπροληπτικά μέτρα που βασίζονται σε δανειολήπτες, όπως τα όρια στους δείκτες εξυπηρέτησης του χρέους προς εισόδημα, μπορούν να βοηθήσουν στον περιορισμό της συσσώρευσής τους. Όταν οι ευπάθειες είναι ήδη έντονες ή ενδέχεται να αυξηθούν από το μακροοικονομικό πλαίσιο, είναι κρίσιμο να διασφαλιστεί ότι το κεφάλαιο που απορροφά τις ζημιές είναι επαρκές για τη διατήρηση της ανθεκτικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τέλος, η τρίτη πρόκληση για



τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής είναι να προστατευτούν από εσφαλμένες αντιλήψεις σχετικά με την πιθανότητα έκτακτης στήριξης, η οποία μπορεί να οδηγήσει τους δανειστές να υποβαθμίσουν τους μελλοντικούς κινδύνους. Αυτό ήταν εμφανές πριν από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, όταν οι σιωπηρές εγγυήσεις οδήγησαν σε σημαντικά ζητήματα που σχετίζονται με χρεοκοπίες τραπεζών και υπερβολική ανάληψη κινδύνων.

## 1.2 Ιδιωτικό Χρέος και Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ): Θεωρητική Προσέγγιση

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το ιδιωτικό χρέος αναφέρεται σε όλες τις οικονομικές υποχρεώσεις των νοικοκυριών και επιχειρήσεων προς τα τραπεζικά ιδρύματα, τα ασφαλιστικά ταμεία και τις φορολογικές αρχές. Μεγαλύτερη ανησυχία από το μίγμα του ιδιωτικού χρέους προκαλούν τα Μη εξυπηρετούμενα Δάνεια, καθώς η αύξηση τους μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τόσο το τραπεζικό σύστημα, όσο και την ευρύτερη οικονομία. Τα ΜΕΔ μειώνουν την πιστωτική δραστηριότητα, την ανάπτυξη και τελικά τη δημιουργία θέσεων εργασίας, διαιωνίζοντας το πρόβλημα του χρέους του ιδιωτικού τομέα.

Πότε όμως ένα δάνειο γίνεται μη εξυπηρετούμενο; Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ, 2017), ένα δάνειο γίνεται μη εξυπηρετούμενο όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι ο δανειολήπτης είναι απίθανο να αποπληρώσει το δάνειο ή έχει να καταβάλλει τις συμφωνηθείσες δόσεις πάνω από 90 ημέρες. Αυτό μπορεί να συμβεί για παράδειγμα όταν ένα άτομο μείνει άνεργο και άρα δεν μπορεί να αποπληρώσει το στεγαστικό του δάνειο όπως έχει συμφωνηθεί ή όταν μια επιχείρηση αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες.

«Οι τραπεζικές δραστηριότητες ενέχουν πάντοτε πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο τα δάνεια που έχουν χορηγηθεί να μην αποπληρωθούν. Για αυτόν τον λόγο, το εποπτικό έργο της ΕΚΤ επικεντρώνεται στον πιστωτικό κίνδυνο και η ΕΚΤ δίδει ιδιαίτερη προσοχή στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

Το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δάνειων είναι σημαντικό για την οικονομία, καθώς αυτά τα δάνεια επηρεάζουν αρνητικά την κερδοφορία των τραπεζών και απορροφούν πολύτιμους πόρους, περιορίζοντας την ικανότητα των τραπεζών να χορηγούν νέα δάνεια. Προβλήματα στον τραπεζικό τομέα μπορούν επίσης να

μεταδοθούν εύκολα σε άλλους τομείς της οικονομίας, επηρεάζοντας αρνητικά τις προοπτικές για την απασχόληση και την ανάπτυξη. Γι' αυτό η ΕΚΤ στηρίζει τις τράπεζες για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, συμβάλλοντας έτσι στην κατοχύρωση της ασφάλειας και της ευρωστίας του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος.

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην ευρωστία μας τράπεζας. Οι επόπτες της ΕΚΤ παρακολουθούν επομένως προσεκτικά το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε όλες τις τράπεζες. Ελέγχουν επίσης κατά πόσο οι τράπεζες διαχειρίζονται επαρκώς τον βαθμό κινδύνου των δανείων τους και αν διαθέτουν κατάλληλες στρατηγικές, δομές διαχείρισης και διαδικασίες. Αυτό αποτελεί μέρος της διαδικασίας εποπτικού ελέγχου και αξιολόγησης (Supervisory Review and Evaluation Process - SREP), η οποία διενεργείται ετησίως για κάθε τράπεζα.

Τα άρτια πιστοδοτικά κριτήρια και η ορθή διαχείριση πιστωτικού κινδύνου αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που περιορίζουν τον κίνδυνο τα δάνεια να καταστούν μη εξυπηρετούμενα και οι τράπεζες να συσσωρεύσουν επισφαλή δάνεια. Για την ελαχιστοποίηση αυτού του κινδύνου, οι τράπεζες θα πρέπει:

- να χορηγούν δάνεια μόνο σε πελάτες ικανούς να τα αποπληρώσουν
- να παρακολουθούν τα στοιχεία των δανείων προκειμένου να εντοπίζουν εγκαίρως τους δανειολήπτες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και να διορθώνουν την κατάσταση
- να συνεργάζονται με βιώσιμους δανειολήπτες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες με σκοπό την αναδιάρθρωση των δανείων τους
- να σχηματίζουν επαρκείς προβλέψεις εγκαίρως για να διασφαλίζουν την κατάλληλη κάλυψη των ζημιών
- να εργάζονται για τη μείωση των αποθεμάτων τους σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Τα άρτια πιστοδοτικά κριτήρια, η ορθή διαχείριση κινδύνου και η προνοητική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων κατέχουν σημαντική θέση στο πλαίσιο της κρίσης του κορωνοϊού, επειδή οι καθυστερήσεις πληρωμών είναι πιθανόν να αυξηθούν απότομα όταν αποσυρθούν τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπισή της.

Για να βοηθήσει τις τράπεζες να αντιμετωπίσουν την κρίση και να συνεχίσουν να χορηγούν δάνεια, η ΕΚΤ τους εξασφάλισε κάποια ευελιξία, μεταξύ άλλων σε ό,τι αφορά την ταξινόμηση δανείων που έχουν χορηγηθεί σε βιώσιμους δανειολήπτες που

αντιμετωπίζουν προβλήματα μόνο πρόσκαιρα. Απαιτείται όμως επαγρύπνηση για να διασφαλιστεί ότι αυτή η ευελιξία δεν θα έχει ως αποτέλεσμα τη στήριξη μη βιώσιμων δανειοληπτών και την καθυστερημένη ταξινόμηση των δανείων τους ως μη εξυπηρετούμενα.

Η ΕΚΤ παρείχε στις τράπεζες σχετικές κατευθύνσεις για τον τρόπο αντιμετώπισης των επισφαλών δανείων καθώς και για τον σχηματισμό επαρκών προβλέψεων» (ΕΚΤ, 2017).

Πέραν των εποπτικών μέτρων, απαιτούνται δράσεις σε δύο άλλους τομείς για την αντιμετώπιση του υψηλού αποθέματος των ΜΕΔ. Η πρώτη αφορά τη λήψη νομικών μέτρων: σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες τα διαθέσιμα νομικά εργαλεία μπορεί να μην επαρκούν ή μπορεί να μην επιτρέπουν την έγκαιρη επίλυση των κόκκινων δανείων.

Η δεύτερη αφορά την ανάληψη ενεργειών σε δευτερογενείς αγορές: ενώ οι τράπεζες μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις αγορές για τη μεταφορά του κινδύνου διακράτησης μη εξυπηρετούμενων δανείων σε μη τραπεζικούς επενδυτές, συχνά οι αγορές δεν είναι επαρκώς αναπτυγμένες. Αυτό καθίσταται ακόμη πιο σημαντικό στο πλαίσιο της κρίσης του κορωνοϊού και της αναμενόμενης αύξησης του επιπέδου των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Ο Πρόεδρος του Εποπτικού Συμβουλίου της ΕΚΤ, Andrea Enria, πρότεινε επίσης ότι μέρος της λύσης αυτού του ζητήματος θα μπορούσε να είναι μια ευρωπαϊκή εταιρεία διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων ή ένα δίκτυο εταιρειών διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων.

Για την αντιμετώπιση του ζητήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων της ΕΕ κατήρτισε το 2017 σχέδιο δράσης, το οποίο περιλαμβάνει δράσεις και στους τρεις τομείς: τραπεζική εποπτεία, μεταρρυθμίσεις στα πλαίσια αφερεγγυότητας και ανάκτησης χρεών και ανάπτυξη δευτερογενών αγορών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρακολουθεί την πρόοδο ως προς τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Τον Δεκέμβριο του 2020, παρουσίασε επίσης στρατηγική για την αποτροπή της συσσώρευσης μη εξυπηρετούμενων δανείων στο μέλλον εξαιτίας της κρίσης του κορωνοϊού.

Προς την ίδια κατεύθυνση αντιμετώπισης των προκλήσεων που δημιουργούν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στους χρηματοπιστωτικούς τομείς αρκετών ευρωπαϊκών χωρών,

κινήθηκε και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) η οποία με τη δεύτερη φάση της Πρωτοβουλίας της Βιέννης («Πρωτοβουλία Βιέννης 2.0») ξεκίνησε μια ειδική ροή εργασίας με γενικό στόχο τη δημιουργία θεσμών και διαδικασιών για την επίλυση των ΜΕΔ και την παράλληλη διαδικασία χρηματοοικονομικής αναδιάρθρωσης στις επιχειρήσεις.

Η πρωτοβουλία για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (Non Performing Loans Initiative) αποτελεί ένα ευρύ έργο για την οικοδόμηση μεγαλύτερης διαφάνειας για τις μεταρρυθμίσεις των χωρών και τα περιβάλλοντα αναδιάρθρωσης, την ανταλλαγή βέλτιστων γνώσεων σχετικά με τις πρακτικές και την οικοδόμηση ικανοτήτων μέσω ειδικής τεχνικής βοήθειας και κατάρτισης.

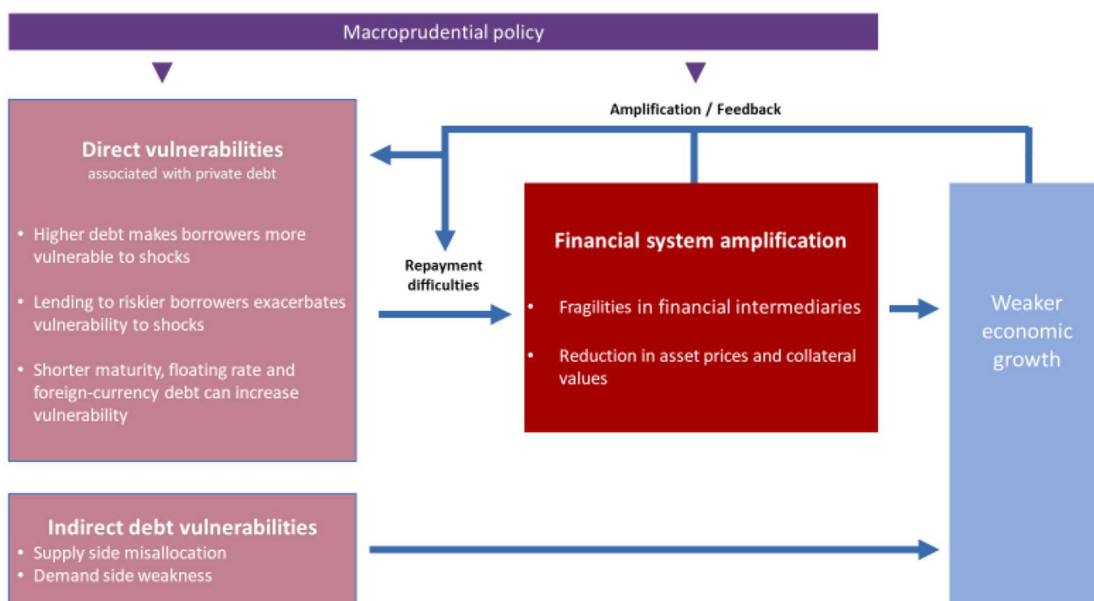
Η ροή εργασίας για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στοχεύει σε τρεις αλληλοκαλυπτόμενους στόχους:

- Ενίσχυση της διαφάνειας των πλαισίων αναδιάρθρωσης: Μέσω μιας εξειδικευμένης ιστοσελίδας και εργαστηρίων εντός της χώρας, στοχεύει να καταστήσει τα εθνικά πλαίσια πιο προσιτά για τους διεθνείς επενδυτές και την τοπική οικονομική κοινότητα.
- Ανάπτυξη ικανοτήτων: Η τεχνική βοήθεια συντονίζεται μεταξύ των κύριων διεθνών οργανισμών και των φορέων της ΕΕ. Η εκπαίδευση στις σύγχρονες αρχές αναδιάρθρωσης δημιουργεί καλύτερη κατανόηση μεταξύ των ιδιωτικών συμμετεχόντων στην αγορά.
- Κοινή χρήση γνώσεων: Παρακολούθηση και διάδοση δεδομένων ΜΕΔ, ενημερώσεις κανονιστικών μεταρρυθμίσεων, συναλλαγές στην αγορά και βελτιώσεις στις ικανότητες εξυπηρέτησης μέσω του Παρακολούθησης ΜΕΔ (εξαμηνιαία δημοσίευση). Επιπλέον, υπάρχει πληθώρα πρόσθετων πόρων στον ιστότοπο του «κόμβου γνώσης» που προσφέρει σημειώσεις για τις βέλτιστες πρακτικές, σχετικές εκθέσεις του κλάδου και βασικές πληροφορίες από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία.

### 1.3 Σχέση Ιδιωτικού Χρέους και Οικονομικής Ανάπτυξης: Επιδράσεις στην Οικονομία

Μεγάλης σπουδαιότητας είναι επίσης και η σχέση του ιδιωτικού χρέους και της οικονομικής σταθερότητας. Το χρέος του ιδιωτικού τομέα προκαλεί άμεσες και έμμεσες ευπάθειες. Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 1.2, οι άμεσες ευπάθειες του χρέους

καθιστούν τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις πιο ευάλωτες σε κραδασμούς που οδηγούν σε δυσκολίες αποπληρωμής που επηρεάζουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αντίθετα, προκύπτουν τα έμμεσα τρωτά σημεία επειδή τα υψηλά επίπεδα χρέους μπορεί να επιβραδύνουν την οικονομική ανάπτυξη, η οποία με τη σειρά της μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα.



Πηγή: Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών <https://www.bis.org/publ/cgfs67.htm>

*Διάγραμμα 1-2 Σχέση μεταξύ ευπαθειών του χρέους του ιδιωτικού τομέα και της οικονομικής ανάπτυξης*

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση των παραγόντων που είναι σε θέση να ενισχύσουν τις αρνητικές επιπτώσεις του ιδιωτικού χρέους των νοικοκυριών και των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων, ειδικά όταν αυτό καθίσταται μη εξυπηρετούμενο, αποδυναμώνοντας τη συνολική ζήτηση επιδεινώντας με αυτό τον τρόπο την οικονομική αστάθεια. Η ενίσχυση της οικονομικής σταθερότητας μπορεί να επιτευχθεί με συγκεκριμένη μακροπροληπτική πολιτική η οποία θα μπορούσε να μετριάσει τις ευπάθειες του χρέους είτε θέτοντας σαν στόχο τον πιο «ριψοκίνδυνο» δανεισμό, είτε ενισχύοντας την ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Η πολύ γρήγορη πιστωτική επέκταση θεωρείται από πολλούς μελετητές (Minsky, 1977; Kindleberger & Aliber, 1978) ως το προοίμιο των χρηματοπιστωτικών κρίσεων. Άλλοι ερευνητές (Claessens, et al., 2012; Drehmann, et al., 2012) θεωρούν ότι τα υψηλά

επίπεδα ιδιωτικού χρέους ή η ραγδαία αύξησή του μπορούν να διαδραματίσουν σπουδαίο ρόλο στην πρόβλεψη της πιθανότητας, της σοβαρότητας ακόμα και της διάρκειας μελλοντικών οικονομικών κρίσεων και περιόδων ύφεσης.

Μπορεί η ταχεία αύξηση της πίστωσης προς τον ιδιωτικό μη χρηματοπιστωτικό τομέα να οδήγησε στην πλειονότητα των χρηματοπιστωτικών κρίσεων, ωστόσο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί πάντα βέβαιο. Πολλοί ερευνητές προχωρούν στη διάκριση μεταξύ «καλών» και «κακών» πιστωτικών εκρήξεων (Gorton & Ordoñez, 2020; Richter, et al., 2020). Η κατανομή των πιστώσεων διαδραματίζει βασικό ρόλο στον καθορισμό των τελικών επιπτώσεων της πιστωτικής έκρηξης. Οι πιστωτικές εκρήξεις διακρίνονται σε αυτές που κατανέμουν αποτελεσματικά την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και σε εκείνες που αυξάνουν την κατανάλωση. Η μεγάλη αύξηση του δανεισμού των νοικοκυριών ο οποίος καταλήγει στη ζήτηση μη εμπορεύσιμων καταναλωτικών αγαθών τείνει να έχει αρνητικές επιπτώσεις όπως υψηλό επίπεδο αύξησης των τιμών, χαμηλότερη αύξηση της παραγωγικότητας λόγω λανθασμένης κατανομής πόρων κάνοντας την οικονομική σταθερότητα εύθραυστη (Kalantzis, 2015; Mian, et al., 2020). Η μεγάλη αύξηση του δανεισμού προς νοικοκυριά, σε μη εμπορεύσιμους τομείς και στις κατασκευές, είναι πιο πιθανό να σχετιστούν με οικονομική ύφεση (Mian, et al., 2013; Müller & Verner, 2021; Dell'Ariscia, et al., 2020).

Ισχυρή σχέση φαίνεται να υπάρχει μεταξύ της στεγαστικής πίστης και των περιόδων μεγάλης ύφεσης, με πολύ υψηλά επίπεδα και μεγάλη αύξηση του χρέους των νοικοκυριών με ταυτόχρονη πολύ μεγάλη μείωση της κατανάλωσης (Dynan, 2012; Bunn & Rostom, 2015; Kovacs, et al., 2018).

Αντικρουόμενες απόψεις υπάρχουν αναφορικά με τη σχέση μεταξύ πίστωσης μη χρηματοπιστωτικών εταιριών και οικονομικών κρίσεων. Οι Jorda et al (2020) διαπιστώνουν ότι ενώ οι πιστωτικές εκρήξεις των νοικοκυριών προβλέπουν βαθύτερες υφέσεις, ούτε η ανάπτυξη ούτε το επίπεδο του εταιρικού χρέους σχετίζονται με την πιθανότητα, τη σοβαρότητα ή τη διάρκεια μελλοντικών οικονομικών πτώσεων και οικονομικές κρίσεις. Αντίθετα υπάρχει και η άποψη ότι ο μεγάλος δανεισμός του τομέα των επιχειρήσεων αλλά και των νοικοκυριών αποτελούν δύο βασικούς προγνωστικούς παράγοντες χρηματοπιστωτικών κρίσεων όταν συνοδεύονται από ταχεία αύξηση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων Greenwood et al (2020).

Η ταχεία πιστωτική επέκταση μπορεί να αυξήσει τους κινδύνους για μακροοικονομική και οικονομική σταθερότητα, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που εξετάστηκαν παραπάνω, αλλά μπορεί επίσης να υποστηρίξει την οικονομική ανάπτυξη

στο εγγύς μέλλον. Έτσι, οι αντικυκλικές μακροπροληπτικές πολιτικές και άλλες πολιτικές που περιορίζουν την ανάπτυξη του χρέους μπορεί να το γλιτώσουν μια οικονομία από την ύφεση ή κάποια χρηματοπιστωτική κρίση, αλλά θα μπορούσαν επίσης να μειώσουν τη μέση μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη (Svensson, 2017; Adrian & Liang, 2018). Ως εκ τούτου, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ένα συμβιβασμό μεταξύ της ανάπτυξης και της οικονομικής σταθερότητας με διαφορετικά καθαρά αποτελέσματα ανάλογα με τις συνθήκες της χώρας (Ranciere, et al., 2006).

#### 1.4 Στόχοι και σκοπός της εργασίας

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του ιδιαίτερα σημαντικού και πολυσυζητημένου ζητήματος του ιδιωτικού χρέους και ειδικά των παρενεργειών που μπορεί αυτό να προκαλέσει, ιδιαίτερα όταν γίνεται ληξιπρόθεσμο, τόσο στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, όσο και στην οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα μιας χώρας. Προς αυτή την κατεύθυνση θα μας βοηθήσει η βιβλιογραφική επισκόπηση που ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Επιπλέον θα επιχειρηθεί ανάλυση στατιστικών δεδομένων σχετικών για όλες τις κατηγορίες του ιδιωτικού χρέους, πραγματοποιώντας μια σύγκριση μεταξύ του ιδιωτικού χρέους της Ελλάδας και του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τέλος θα αναλυθεί η στρατηγική που έχει ακολουθήσει η χώρα μας για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθυντήριες οδηγίες και την εφαρμογή καλών πρακτικών.

Στόχος είναι να επιβεβαιωθεί η πολύ ισχυρή σχέση μεταξύ της διόγκωσης του ιδιωτικού χρέους και της οικονομικής ανάπτυξης και σταθερότητας της οικονομίας καθώς και να διερευνηθεί πόσο αποδοτικά αντιμετωπίζεται τελικά το ζήτημα με την εθνική στρατηγική που ακολουθείται στην χώρα μας.

## 2. Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση

### 2.1 Εισαγωγή

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούν ίσως το σπουδαιότερο ζήτημα που καλούνται να αντιμετωπίσουν τόσο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όσο και οι κυβερνήσεις όλων των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων οικονομιών. Επιπλέον έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών, αφού όπως αποδεικνύεται τόσο σε μακροοικονομικό επίπεδο όσο και για να εξασφαλιστεί στο μέτρο του δυνατού η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος πρέπει να γίνουν αντιληπτοί και κατανοητοί οι παράγοντες που τα προσδιορίζουν.

Η σπουδαιότητα της αντιμετώπισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων οδήγησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην παροχή βοήθειας μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (DG Reform), στόχος της οποίας είναι να βοηθήσει τις χώρες της ΕΕ να δημιουργήσουν αποτελεσματικότερους θεσμούς, ισχυρότερα πλαίσια διακυβέρνησης και αποτελεσματική δημόσια διοίκηση. Η υποστήριξη αυτή ενισχύει την ικανότητα των χωρών της ΕΕ να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές για τη ενίσχυση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον το 2013 άρχισε να λειτουργεί ο «Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός» (SSM), με τον οποίο η ΕΚΤ έχει απονεμίσει τραπεζικές εποπτικές αρμοδιότητες στις εθνικές αρχές. Η μείωση του κινδύνου της ρυθμιστικής ανοχής, η οποία θα έπρεπε να προέρχεται από τη συγκέντρωση της εποπτείας των τραπεζών, μπορεί να επιτευχθεί με την τοποθέτηση ομοιογενών προτύπων. Η οδηγία για την ανάκαμψη και την εξυγίανση των τραπεζών «Bank Recovery and Resolution Directive» (BRRD) ενσωματώθηκε από το Κοινοβούλιο της ΕΕ τον Απρίλιο του 2014. Έτσι, η εξυγίανση των τραπεζών και η εποπτεία διαθέτουν τουλάχιστον ένα οριακό σύνολο εργαλείων και εξουσιών για να παρεμβαίνουν εάν απαιτείται. Οι εθνικές αρχές εξυγίανσης έχουν το δικαίωμα να εξυγιάνουν τις τράπεζες υποκαταστήματα που εδρεύουν σε άλλες χώρες υπό ορισμένες συνθήκες και διαθέτουν ένα πλαίσιο που συνίσταται σε ενισχυμένη συνεργασία και συγχρονισμό μεταξύ των αρχών εξυγίανσης και της εθνικής εποπτείας.

Ακολουθεί μια αναφορά σε σημαντικές έρευνες οι οποίες αφορούν χώρες της Ευρώπης και αντικατοπτρίζουν την σύγχρονη πραγματικότητα καταδεικνύοντας και τη σπουδαιότητα του ζητήματος.



## 2.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση

Στην έρευνα τους οι Berger και De Young (1997) εξετάζοντας τα προβληματικά δάνεια και την αποδοτικότητα του κόστους των εμπορικών τραπεζών, στην προσπάθεια τους να απαντήσουν σε σημαντικά ερωτήματα όπως ποια είναι τα κύρια αίτια δημιουργίας προβληματικών δανείων και τραπεζικών πτωχεύσεων, ο καθορισμός εποπτικών μηχανισμών που σκοπό θα έχουν την προστασία και τη σταθερότητα των τραπεζών και η απόφαση του τρόπου εκτίμησης της αποδοτικότητας κόστους των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων υιοθέτησαν τέσσερις υποθέσεις που περιγράφουν τις διαχρονικές σχέσεις μεταξύ προβληματικών δανείων, αποδοτικότητας κόστους και χρηματοοικονομικού κεφαλαίου. Οι υποθέσεις που χρησιμοποίησαν ήταν η «κακή τύχη» (bad luck), η «κακή διαχείριση» (bad management), η χρησιμοποίηση λίγων πόρων για τον έλεγχο των δανειοληπτών (skimming) και ο «ηθικός κίνδυνος» (moral hazard). Στα αποτελέσματα της ανάλυσης τους η υπόθεση της «κακής τύχης» υποδηλώνει ότι οι χρεοκοπίες τραπεζών προκαλούνται κυρίως από μη ελεγχόμενα εξωτερικά γεγονότα και συνεπάγεται ότι θα μπορούσαν να αποφευχθούν εάν χρησιμοποιούσαν μηχανισμούς παρακολούθησης και απευθείας συνεννόησης με τους δανειολήπτες. Από την άλλη πλευρά η κακή διαχείριση αποδεικνύει ότι οι κίνδυνοι προέρχονται από το ίδιο το περιβάλλον του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Η υπόθεση skimming προσδιορίζει επίσης μια εσωτερική πηγή κινδύνου, αλλά υπονοεί ότι οι εποπτικές αρχές δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου πιστώσεων των τραπεζών. Η υπόθεση του ηθικού κινδύνου υποδηλώνει ότι οι εποπτικές αρχές των τραπεζών θα πρέπει να παρακολουθούν προσεκτικά τους δείκτες κεφαλαίου και να απαιτούν ενέργειες για την ταχεία αύξηση των δεικτών όταν καταστούν χαμηλοί. Σύμφωνα με την υπόθεση της κακής τύχης, η ποιότητα του δανείου καθοδηγείται από εξωτερικά γεγονότα και ως εκ τούτου η μέτρηση της αποδοτικότητας θα πρέπει να ελέγχει τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια σε συναρτήσεις κόστους και κέρδους. Ωστόσο, υπό τις υποθέσεις κακής διαχείρισης και skimming, η ποιότητα του δανείου καθορίζεται από εσωτερικά γεγονότα. Ως αποτέλεσμα, ο έλεγχος για μη εξυπηρετούμενα δάνεια σε συναρτήσεις κόστους και κέρδους θα αυξήσει τεχνητά τη μετρούμενη αποτελεσματικότητα αφαιρώντας στατιστικά το μέρος των αναποτελεσματικών κόστους (ή των ελλείψεων εσόδων) που συσχετίζονται με την αναποτελεσματική διαχείριση χαρτοφυλακίου. Καμία υπόθεση δεν κυριαρχεί ξεκάθαρα από την άλλη. Σε τελική ανάλυση, το αν κάποιος ελέγχει την ποιότητα του δανείου ή όχι θα πρέπει να βασίζεται στη συγκεκριμένη εφαρμογή αποδοτικότητας. Η υπόθεση της skimming, η οποία έλαβε πολύ λιγότερη εμπειρική υποστήριξη, έχει δύο μοναδικές

συνέπειες για τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας των τραπεζών. Πρώτον, δεδομένου ότι το *skimming* είναι μια μακροπρόθεσμη στρατηγική, η αποτελεσματικότητα μπορεί να μετρηθεί καλύτερα χρησιμοποιώντας δεδομένα πολλών ετών. Τα έτη κατά τα οποία η εξοικονομείται κόστος θα υπολογίζεται στη συνέχεια με τα έτη κατά τα οποία η προκύπτουσα αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων δυνητικά αυξάνει το κόστος. Δεύτερον, σύμφωνα με την υπόθεση *skimming*, η ποιότητα παραγωγής είναι μια μεταβλητή επιλογής και ως εκ τούτου θα ευνοούσε την εκτίμηση της μακροπρόθεσμης αποδοτικότητας του κέρδους.

Ο Nkusu (2011) ανέλυσε δύο κύρια ερωτήματα σχετικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και τις μακροοικονομικές ευπάθειες. Επίσης, διερεύνησε τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τα ΜΕΔ και τη διπλή σχέση τους με την οικονομική ανάπτυξη. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε 26 ανεπτυγμένες χώρες κατά την περίοδο από το 1998 έως το 2009. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι καθοριστικοί παράγοντες των ΜΕΔ μπορεί να είναι μακροοικονομικοί, χρηματοοικονομικοί ή καθαρά θεσμικοί και ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ επεισοδίων απότομων αυξήσεων των ΜΕΔ με μειώσεις των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και διαταραχές στην προσφορά πιστώσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, εξετάζοντας το δεύτερο ερώτημα, διερεύνησε τον βαθμό στον οποίο η μείωση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και οι περιορισμοί στην εξασφάλιση πιστώσεων που αντιμετωπίζουν οι δανειολήπτες μπορεί να αποβούν μπούμερανγκ και να οδηγήσουν σε έναν επιπλέον γύρο πίεσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος και υποτονικής οικονομικής δραστηριότητας. Τα ευρήματα της έρευνάς του υποδεικνύουν ότι τα ΜΕΔ διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη σύνδεση μεταξύ των τριβών στις πιστωτικές αγορές και των μακροοικονομικών ευπαθειών. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν ότι η απότομη αύξηση των ΜΕΔ αποδυναμώνει τις μακροοικονομικές επιδόσεις, ενεργοποιώντας μια φαύλα σπείρα που επιδεινώνει τις μακροοικονομικές ευπάθειες. Η ευρεία πολιτική επίπτωση της ανάλυσής του είναι ότι, όσο τα ΜΕΔ παραμένουν στους ισολογισμούς των τραπεζών, οι προσπάθειες πρέπει να έχουν ως κύριο στόχο να μην παρουσιάζουν αυξητικές μεταβολές οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε κλυδωνισμούς τόσο στο μακροοικονομικό περιβάλλον, όσο και σε αυτό του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Καταλήγοντας επισημαίνει ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 ήταν στην ουσία μια σχετικά νέα υπενθύμιση των προκλήσεων που θέτει η αύξηση των ΜΕΔ στις προηγμένες οικονομίες, καθιστώντας μια προσεκτική εξέταση της σχέσης μεταξύ των ΜΕΔ και των μακροοικονομικών επιδόσεων χρήσιμη.

Οι Bofondi και Ropele (2011) διερεύνησαν τις μακροοικονομικές αιτίες στις τραπεζικές χορηγήσεις σε ιταλικά νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Αυτή η μελέτη που διεξήχθη για το χρονικό διάστημα 1990 - 2010 έδειξε ότι οι παράγοντες που περιγράφουν πιο αποτελεσματικά την ποιότητα των δανείων είναι οι οικονομικές συνθήκες που περιβάλλουν τη διαδικασία δανεισμού, το κόστος του δανείου και το βάρος του χρέους. Οι αλλαγές στο μακροοικονομικό περιβάλλον έχουν γενικά επίδραση στην ποιότητα των δανείων, αλλά αυτό το αποτέλεσμα δεν είναι άμεσο. Συγκεκριμένα, το επισφαλές χρέος των νοικοκυριών μειώνεται όσο αυξάνεται το ΑΕΠ, ενώ αυξάνεται, και μάλιστα πολύ γρήγορα, όσο μειώνονται τα ποσοστά απασχόλησης και αυξάνονται τα επιτόκια. Τα επιχειρηματικά προβληματικά δάνεια παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις όσο αυξάνονται τα ποσοστά απασχόλησης και τα επιτόκια τα οποία απαιτούν την εξεύρεση των ποσών που θα καλύψουν τις δανειακές υποχρεώσεις σε ένα περιβάλλον με μειωμένη κατανάλωση, λιγότερα έσοδα και μεγαλύτερο λειτουργικό κόστος, ενώ μειώνονται έναντι της αυξημένης κατανάλωσης. Παρατηρείται δηλαδή πολύ ισχυρή αμφίδρομη σχέση μεταξύ της αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων με τη μείωση της απασχόλησης και της κατανάλωσης.

Στη μελέτη τους οι Vogiazas & Nikolaidou (2011) διερευνώντας τις αιτίες δημιουργίας και αύξησης των ΜΕΔ στις τράπεζες της Ρουμανίας από το 2001 έως το 2010, κατέληξαν μεταξύ άλλων στο συμπέρασμα ότι πληθωρισμός, ανεργία και εξωτερικό χρέος της Ρουμανίας όταν συνδυαστούν με δεδομένα που αφορούν την Ελλάδα, μπορούν να αυξήσουν τους κινδύνους για τις ρουμάνικες τράπεζες. Όταν περιορίζαν τα δεδομένα στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, δεν εντόπισαν κάποια συσχέτιση.

Οι Louzis, Vouldis και Metaxas (Louzis, et al., 2012) διερεύνησαν τα αίτια ΜΕΔ στον χρηματοπιστωτικό τομέα της Ελλάδας, ανάλογα με το είδος της χορήγησης. Έτσι διαχώρισαν τη μελέτη τους στην εξέταση των καταναλωτικών, επιχειρηματικών και στεγαστικών δανείων. Συγκέντρωσαν στοιχεία από εννέα διαφορετικές τράπεζες κατά τη διάρκεια των ετών από το 2003 έως το 2009. Τα ευρήματα της μελέτης συνέδεσαν όλα τα υπό εξέταση είδη χορηγήσεων με στοιχεία της μακροοικονομίας μεταξύ των οποίων αξίζει να αναφερθούμε στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, στην ανεργία, στα επιτόκια και στο δημόσιο χρέος. Οι ειδικοί δείκτες των τραπεζών έχουν επιδείξει σημαντικό βαθμό απόδοσης και αποτελεσματικότητας. Αυτό σημαίνει ότι οι προσπάθειες των ρυθμιστικών αρχών οφείλουν να εστιάζουν πρωτίστως στην ποιοτική και αποδοτική διαχείριση προκειμένου να ενισχύσουν τη σταθερότητα των τραπεζών. Επιπλέον, κατέδειξαν τις

επιδράσεις των παραγόντων που καθορίζουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια διαφέρουν ανάλογα με το είδος του δανείου. Συγκεκριμένα, τα καταναλωτικά δάνεια έχουν υψηλότερο βαθμό ευαισθησίας στις μεταβολές των επιτοκίων, ενώ τα επιχειρηματικά δάνεια εξαρτώνται περισσότερο από την ανάπτυξη της οικονομίας, ενώ το οικονομικό περιβάλλον δεν φαίνεται να επηρεάζει πολύ τα στεγαστικά δάνεια.

Σε μελέτη που δημοσιεύτηκε το 2013, οι Curak, Pepur και Poposki (Curak, et al., 2013) μελέτησαν τις κύριες αιτίες των ΜΕΔ, εξετάζοντας εξήντα εννέα τραπεζικά ιδρύματα δέκα χωρών της νότιο-ανατολικής Ευρώπης για το χρονικό διάστημα 2003-2010. Οι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη σε αυτή τη μελέτη με τους οποίους ασχολούνται οι μακροοικονομικές μελέτες, περιλαμβάνουν το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν τον πληθωρισμό και τα επιτόκια. Οι παράγοντες που αφορούσαν τις τράπεζες ήταν το τραπεζικό μέγεθος, η αύξηση των χορηγήσεων, η σταθερότητα των οικονομικών της τράπεζας και η αποδοτικότητα ενεργητικού. Η μελέτη τους κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υψηλά ποσοστά ΜΕΔ αποδίδονται σε χαμηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης και σε υψηλά ποσοστά πληθωρισμού και επιτοκίων. Το μέγεθος της τράπεζας συνδέεται αρνητικά με το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων και συνδέεται θετικά με την κεφαλαιοποίηση της τράπεζας. Αυτό προκαλείται από τη συμμετοχή της τράπεζας σε πιο επικίνδυνες δραστηριότητες που έχουν υψηλότερο βαθμό κεφαλαιοποίησης, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τα επίπεδα του πιστωτικού κινδύνου. Επιπλέον, η απόδοση των περιουσιακών στοιχείων συνδέεται αρνητικά με το ποσό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, γεγονός που υποδηλώνει ότι η αυξημένη κερδοφορία θα μειώσει την πίεση στους διευθυντές των τραπεζών να δημιουργήσουν έσοδα από τις πιστωτικές τους χορηγήσεις.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η ανάλυση του Klein (2013) ο οποίος ανέλυσε τη συμπεριφορά των μη εξυπηρετούμενων δανείων στα μεγαλύτερα τραπεζικά ιδρύματα χωρών της νότιο-ανατολικής, ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης από το 1998 έως το 2011. Εξετάστηκαν στοιχεία που σχετίζονται με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και περιλάμβαναν τον λόγο ιδίων κεφαλαίων προς τα περιουσιακά στοιχεία, την απόδοση ιδίων κεφαλαίων, τον λόγο δανείου προς περιουσιακό στοιχείο και τον ρυθμό αύξησης των χορηγήσεων. Επιπλέον, συμπεριλήφθηκαν στοιχεία που αφορούσαν το ποσοστό του πληθωρισμού, η συναλλαγματική ισοτιμία και η ανεργία. Όλα τα στοιχεία αναλύθηκαν σε επίπεδο κάθε χώρας που συμπεριλήφθηκε στην έρευνα. Επιπλέον αναλύθηκαν η ανάπτυξη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος στην Ευρωζώνη και η στάση των επενδυτών απέναντι στον κίνδυνο. Τα ευρήματα της μελέτης υποδεικνύουν συνθήκες στη

μακροοικονομία καθώς και ειδικά χαρακτηριστικά του τραπεζικού τομέα, αν και τα τελευταία σε μικρότερο βαθμό, να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των μη εξυπηρετούμενων δανείων και ιδιαίτερα στις οικονομίες περιφερειακών χωρών της Ζώνης. Ειδικότερα, η διαχείριση δανείων υψηλής ποιότητας συνδέεται με χαμηλότερα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων, ενώ αντίθετα υψηλότερα επίπεδα σχετίζονται με τον ηθικό κίνδυνο και με την υπερβολική ανάληψη κινδύνων. Οι μακροοικονομικές αναλύσεις συσχέτισαν τα αυξημένα ποσοστά της ανεργίας με αυτά των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επιβεβαιώθηκε με αυτό τον τρόπο η σύνδεση της ανθεκτικότητας του τραπεζικού τομέα και των οικονομικών κύκλων. Υψηλά ποσοστά πληθωρισμού και υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος οδηγούν επίσης σε αύξηση των ποσοστών ΜΕΔ. Το διεθνές περιβάλλον επηρεάζει την ανάπτυξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς μεγαλύτερες αποκλίσεις και χαμηλότερη ανάπτυξη στην Ευρωζώνη επιδρούν αρνητικά στην ικανότητα των επιχειρήσεων να αποπληρώσουν τα χρέη τους. Επίσης, η έρευνα υποδεικνύει ότι το τραπεζικό σύστημα έχει σημαντική επίδραση στην πραγματική οικονομία και ότι τα μη συμβατικά δάνεια έχουν αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ανάκαμψη.

Οι Messai και Jouini (2013) περιορίστηκαν στην εξέταση τριών στρατηγικά επιλεγμένων χωρών οι οποίες βρέθηκαν αντιμέτωπες με σοβαρές δυσκολίες από το 2008 και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Έτσι διερεύνησαν τους παράγοντες που επηρεάζουν τα ΜΕΔ σε 85 Ιταλικές, Ελληνικές και Ισπανικές τράπεζες.

Η μακροοικονομική ανάλυση έδειξε ότι η ανεργία επηρεάζεται από τις μεταβολές του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και των επιτοκίων. Η οικονομική ανάπτυξη έχει άμεση και σαφή σχέση τόσο με τον περιορισμό των ΜΕΔ όσο και με τη μείωση της ανεργίας η οποία επιτρέπει στους δανειολήπτες να διατηρούν την ικανότητα να εκπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις.

Η μακροοικονομική ανάλυση των Jakubík και Reiningger (2013) σχετικά με το τραπεζικό ενεργητικό χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στη νότιο-ανατολική, ανατολική και κεντρική Ευρώπη κατά την περίοδο 2004-2012. Τα στοιχεία που εξετάστηκαν περιλάμβαναν το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, τις πιστώσεις προς τον ιδιωτικό τομέα εκφρασμένες ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, τον εθνικό χρηματιστηριακό δείκτη, τις ισοτιμίες συναλλάγματος, καθώς και τις εξαγωγές και τη συνολική ζήτηση στο εσωτερικό κάθε χώρας. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την

αρνητική σχέση μεταξύ της αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων και της οικονομικής ανάπτυξης ενώ η αύξηση των εξαγωγών της εγχώριας ζήτησης φαίνεται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Τέλος, η αναλογία των χορηγήσεων προς τον ιδιωτικό τομέα εκφρασμένες σαν ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, φάνηκε διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση της ποιότητας των τραπεζικών ενεργητικών.

Οι Makri, Tsagkanos και Bellas (Makri, et al., 2014) επιχείρησαν να εξετάσουν πώς επηρεάζονται τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στα τραπεζικά συστήματα της Ευρωζώνης κατά την περίοδο από το 2000 έως πριν ξεκινήσει η οικονομική κρίση το 2008. Για την έρευνα τους βασίστηκαν σε στοιχεία 14 χωρών και ενσωμάτωσαν μακροοικονομικές και ειδικές τραπεζικές μεταβλητές. Οι επιλεγμένοι μακροοικονομικοί παράγοντες περιλάμβαναν τον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ, την αναλογία δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ, το δημοσιονομικό έλλειμμα ή πλεόνασμα, η ανεργία και ο πληθωρισμός. Η μελέτη τους αποκάλυψε ότι τα ποσοστά των μη εξυπηρετούμενων δανείων επηρεάζονται πολύ από την ύπαρξη παραμέτρων όπως το δημόσιο χρέος, η ανεργία, το ΑΕΠ, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας, ο δείκτης απόδοσης ίδιων κεφαλαίων και το ποσοστό των ΜΕΔ του προηγούμενου έτους, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η οικονομική κατάσταση μιας χώρας επηρεάζει τη σύσταση των δανειακών χαρτοφυλακίων των τραπεζών. Τα ΜΕΔ που μεταφέρονται από προηγούμενη χρήση επηρεάζει τη συνολική εικόνα των δανείων.

Οι Chaïbi και Ftiti (2014) επιχείρησαν να εξηγήσουν τις κυριότερες αιτίες που επηρεάζουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια συγκρίνοντας μια οικονομία που βασίζεται στην αγορά, όπως η Γαλλία, συγκριτικά με μια τραπεζική οικονομία, όπως η Γερμανία. Η έρευνά τους περιλάμβανε διακόσιες ογδόντα τράπεζες από αυτές τις δυο χώρες, με χρονικό ορίζοντα από το 2005 έως το 2011. Εξετάστηκε το ποσοστό του πληθωρισμού, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, τα επιτόκια, το ποσοστό της ανεργίας και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες. Στο πλαίσιο των ειδικών παραμέτρων των τραπεζών συμπεριλήφθηκαν οι προβλέψεις για τις ζημιές από δάνεια, η μόχλευση, ο δείκτης φερεγγυότητας και το μέγεθος του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος.

Η μελέτη αποκάλυψε μακροοικονομικά ότι ιδιαίτερα η αυξητική μεταβολή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, των επιτοκίων, του ποσοστού ανεργίας όπως επίσης οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, ασκεί σημαντική επίδραση και στις δύο χώρες. Αυτή η

κοινή επίδραση μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι αμφότερες ανήκουν στην ίδια ζώνη του ευρώ. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε ο πληθωρισμός: ενώ στην Γερμανία η αύξησή του έχει αρνητικές συνέπειες για την ικανότητα των δανειοληπτών να καλύπτουν τις υποχρεώσεις τους λόγω της μείωσης του πραγματικού εισοδήματος, στη Γαλλία δεν παρατηρείται αντίστοιχος αντίκτυπος στον πιστωτικό κίνδυνο.

Σχετικά με τον πιστωτικό κίνδυνο που καταγράφεται μέσω των μη εξυπηρετούμενων δανείων, διαπιστώθηκε ότι στη Γαλλία είναι υψηλότερος σε σύγκριση με τη Γερμανία. Αυτό υποδεικνύει ότι η γαλλική οικονομία της αγοράς αντιμετωπίζει μεγαλύτερους κινδύνους από την τραπεζική γερμανική οικονομία. Οι γερμανικές τράπεζες εφαρμόζουν πιο αυστηρές πολιτικές πρόβλεψης ώστε να περιορίζουν τις προερχόμενες από δάνεια ζημιές σε σχέση με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στη Γαλλία. Παρόλο που οι τράπεζες στη Γαλλία παρουσιάζονται κατά μέσο όρο πιο κερδοφόρες, έχουν παρόμοια επίπεδα μόχλευσης με αυτές της Γερμανίας.

Κοινά σημεία μεταξύ των δυο συστημάτων που σχετίζονται με τον πιστωτικό κίνδυνο αποτελούν το μέγεθος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και τα κέρδη που παρουσιάζουν. Πέρα από αυτά, διαφορετικοί φαίνεται να είναι οι συντελεστές που επηρεάζουν τα ΜΕΔ στις δυο αυτές κατηγορίες συστημάτων. Όπως και να έχει, η έρευνα υποδεικνύει την ανάγκη μεταρρυθμίσεων που σκοπό θα έχουν την τόνωση της παραγωγικής διαδικασίας καθώς και για την υποστήριξη της ανάπτυξης και απασχόλησης στις δύο χώρες ώστε να σταθεροποιηθούν οι οικονομίες τους.

Αποκαλύφθηκε επίσης ότι η ύφεση που συνδέεται με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, την ανεργία και τον πληθωρισμό. Αυτά που συνέβαιναν στις οικονομίες της κεντροανατολικής Ευρώπης, είχαν αρνητική επίδραση στην προσπάθεια διατήρησης σταθερού χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος.

Η Skarica (2014) διερεύνησε επίσης τους παράγοντες που συμβάλλουν στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια σε συγκεκριμένες ευρωπαϊκές αναδυόμενες αγορές κατά την περίοδο 2007-2012. Χρησιμοποίησε μακροοικονομικούς δείκτες όπως η ανεργία, το ΑΕΠ, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθώς και δείκτη τιμών μετοχών και επιτόκιο τρίμηνης διάρκειας μαζί με τον πληθωρισμό. Επίσης συμπεριέλαβε μια ειδική μεταβλητή που αφορά τις τράπεζες: τη μεταβολή στο ύψος των δανείων.

Εξετάζοντας τις μακροοικονομικές επιδράσεις στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια σε 27 χώρες της ΕΕ από το 2000 έως το 2013 οι Roman και Bilan (2015) ανέλυσαν τον ρυθμό ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ, τον πληθωρισμό, την ανεργία, το δημόσιο χρέος και την πιστωτική δραστηριότητα των νοικοκυριών και επιχειρήσεων σε κάθε χώρα. Η έρευνά τους έδειξε ότι οι μεταβολές του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, του πληθωρισμού και του ποσοστού της ανεργίας, Επιπλέον, οι συνθήκες στο μακροοικονομικό περιβάλλον δείχνουν να συμβάλλουν σημαντικά στην ποιοτική διαμόρφωση των δανειακών χαρτοφυλακίων. Περαιτέρω, καταδεικνύεται ο σημαντικό ρόλος που διαδραματίζει η σταθερότητα της οικονομίας η οποία παίζει κρίσιμο ρόλο στην εξασφάλιση της ύπαρξης των συνθηκών που θα οδηγήσουν στη σταθερότητα και ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επίσης, οι αυξημένες χορηγήσεις προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις συγκρινόμενες ποσοστιαία με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, μπορεί να υποδηλώνουν ότι οι τράπεζες αναλαμβάνουν μεγάλο κίνδυνο, ο οποίος ακολούθως θα μπορούσε να καταλήξει σε διόγκωση των ποσοστών ΜΕΔ.

Οι Michaelides, Konstantakis και Vouldis (Michaelides, et al., 2016) εξέτασαν τη διασύνδεση που παρουσιάζουν οι επιχειρηματικοί κύκλοι με τα ΜΕΔ στον ελλαδικό χώρο, χρησιμοποιώντας δεδομένα που καλύπτουν την περίοδο 2001-2015. Για την ανάλυσή τους, εστίασαν σε μεταβλητές όπως το δημόσιο χρέος, η ανεργία, η πιστωτική δραστηριότητα του εγχώριου τραπεζικού τομέα και οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται στην ΕΕ. Τα ευρήματά τους υποδεικνύουν ότι τα ΜΕΔ στην Ελλάδα επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από μακροοικονομικούς και χρηματοοικονομικούς παράγοντες. Για παράδειγμα οι χορηγήσεις προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις, σχετίζονται άμεσα με τη διαμόρφωση και εξέλιξη των ΜΕΔ. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι το ύψος του δημόσιου χρέους και το ποσοστό ανεργίας ασκούν ισχυρή επιρροή στο ποσοστό των ΜΕΔ. Η αύξηση του δημόσιου χρέους στην Ελλάδα είχε ως συνέπεια πολλές δραστηριότητες της οικονομικής ζωής να περιοριστούν. Το κράτος στην προσπάθειά του να βρει τρόπους εξυπηρέτησης του χρέους, αναγκάστηκε να εφαρμόσει μέτρα που οδηγούσαν σε ύφεση μειώνοντας το τους μισθούς και τις επενδύσεις, οδηγώντας μοιραία στη διόγκωση των μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων, καθώς ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού δεν ήταν πλέον σε θέση να τις εκπληρώσει.

Οι Anastasiou, Louri και Tsionas (Anastasiou, et al., 2016) διερεύνησαν τους παράγοντες που οδηγούν στη δημιουργία μη εξυπηρετούμενων δανείων στις τράπεζες της ευρωζώνης κατά την περίοδο 2003 - 2013, ταξινομώντας τις χώρες σε δύο ομάδες,



αυτές της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης και τις περιφερειακές κυρίως χώρες του νότου για να συγκρίνουν τις διαφορές τους. Χρησιμοποιήθηκαν μακροοικονομικοί και τραπεζικοί δείκτες. Σχετικά με τις τράπεζες εξετάστηκε ο δείκτης απόδοσης ενεργητικού και ιδίων κεφαλαίων για την αποτύπωση της ποιοτικής διαχείρισης, οι χορηγήσεις δανείων αναλογικά με τα ποσά των καταθέσεων και το μέγεθος των τραπεζών. Σε μακροοικονομικό επίπεδο εξέτασαν την ανεργία, τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ, το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων αναλογικά με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, το αποτέλεσμα του κρατικού προϋπολογισμού αναλογικά με ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, το επιτόκιο, τον πληθωρισμό και τον δείκτη πιστώσεων προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις αναλογικά με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν.

Η έρευνα τους έδειξε ότι οι ίδιοι τραπεζικοί και μακροοικονομικοί δείκτες επηρεάζουν τα ΜΕΔ. Εντονότερα φαίνεται να επηρεάζονται οι χώρες της περιφέρειας. Μετά το 2008, παρατηρήθηκε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην ευρωζώνη, με τις χώρες της περιφέρειας να πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό, κυρίως λόγω της επιδείνωσης των μακροοικονομικών συνθηκών, όπως η ανεργία, η ανάπτυξη και οι φορολογικές μεταρρυθμίσεις. Η εξυγίανση των οικονομικών και τα επιτόκια είναι κρίσιμα για τις χώρες του νότου, ενώ οι πιστώσεις ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ΑΕΠ επηρεάζει κυρίως τις χώρες του βορρά. Ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζονται τα δάνεια οι τράπεζες καθώς και οι χορηγήσεις δανείων συγκρινόμενες με το ύψος των καταθέσεων επηρεάζουν καθοριστικά. Το τραπεζικό μέγεθος σχετίζεται αρνητικά, ασκώντας έντονη επίδραση στις χώρες της περιφέρειας. Σε επίπεδο ευρωζώνης, οι μακροοικονομικές μεταβλητές που επηρεάζουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια περιλαμβάνουν την ανεργία, τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ, το παραγωγικό κενό, τον φόρο εισοδήματος και τον δείκτη πιστώσεων προς το ΑΕΠ. Το περιθώριο επιτοκίου μεταξύ εξασφαλισμένων και μη εξασφαλισμένων δανείων διαπιστώθηκε ότι έχει σημαντική επιρροή, με πιο έντονη αντίκτυπο στις χώρες της περιφέρειας.

Η ανάλυση μακρο και μικροοικονομικών παραγόντων απασχόλησε και τους Monokroussos, Thomakos και Alexopoulos (Monokroussos, et al., 2016) στην προσπάθεια τους να αναλύσουν τον τρόπο με τον οποίο αυτοί επηρεάζουν την αύξηση των ΜΕΔ στο χρηματοπιστωτικό τομέα της Ελλάδας από το 2005 έως και το 2015. Εξετάστηκαν το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, το ποσοστό του πληθωρισμού, η ανεργία, ο συνολικός αριθμός όσων απασχολούνται στους τομείς της οικονομίας.

Από την άλλη πλευρά, οι τραπεζικές παράμετροι περιλάμβαναν το κέρδος που προκύπτει από το επιτόκιο των δανείων συγκριτικά με το επιτόκιο των καταθέσεων, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων που περιλαμβάνονται στον ισολογισμό κάθε τράπεζας. Η μελέτη τους αποκάλυψε ότι ο κύριος λόγος διόγκωσης των ΜΕΔ μετά την οικονομική κρίση σχετίζεται με τα υψηλά ποσοστά που παρουσίασε η ανεργία ως απόρροια του περιορισμού που υπέστη η οικονομική δραστηριότητα.

Επιπλέον, παρατήρησαν ότι μακροοικονομικές αναταράξεις επηρεάζουν τα ΜΕΔ σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι σχετιζόμενοι με το χρηματοπιστωτικό σύστημα παράγοντες δεν αποδείχτηκε ότι επηρεάζουν τις μακροοικονομικές μεταβλητές. Συνολικά, οι μεταβολές της ανεργίας, οι πραγματικές τιμές κατοικιών και το πραγματικό επιτόκιο, επηρεάζουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τα επιχειρηματικά δάνεια σε σχέση με τα καταναλωτικά και τα στεγαστικά.

Η επιρροή των μακροοικονομικών και τραπεζικών παραγόντων στα ΜΕΔ στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της Βόρειας Μακεδονίας εξετάστηκε από τους Νίκολον και Ρορονσκα-Καμπαρ (2016) από το έτος 2006 έως το 2015. Εξέτασαν τον πληθωρισμό, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, το δείκτη απόδοσης ίδιων κεφαλαίων. Δεν κατέστη δυνατή η σύνδεση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ή κάποιας άλλης μακροοικονομικής μεταβλητής με τα ΜΕΔ. Παρόμοια συμπεράσματα προέκυψαν και για την επίδραση των ποσοστών της ανεργίας. Αυτό κατά την κρίση τους αποτελεί αποτέλεσμα των πολύ μετρημένων και αυστηρών πολιτικών που ακολουθεί ο χρηματοπιστωτικός τομέας της χώρας για την παροχή δανείων. Επιπλέον απέδειξαν ότι όσο αυξάνεται ο πληθωρισμός οδηγεί σε περιορισμό των ΜΕΔ. Επιπλέον, αυξητική μεταβολή των ίδιων κεφαλαίων / αποθεματικών σε σχέση με το ενεργητικό, συμβάλλει στη μείωση των ποσοστών των ΜΕΔ. Όσο δηλαδή διατηρείται η οικονομική σταθερότητα και η κερδοφορία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τα επίπεδα των ΜΕΔ παραμένουν σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Η επίδραση των ίδιων μακροοικονομικών και τραπεζικών παραγόντων στα ΜΕΔ εξετάστηκε και από τους Charalambakis, Dendramis και Tzavalis (Charalambakis, et al., 2017), για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ελλάδας κατά την περίοδο 2005-2015. Εξετάστηκαν δάνεια όλων από το χαρτοφυλάκιο όλων των κατηγοριών (στεγαστικών, καταναλωτικών, επιχειρηματικών). Η μελέτη τους επιβεβαίωσε την πολύ ισχυρή σύνδεση

Από την παραπάνω ανάλυση, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η απότομη αύξηση των ΜΕΔ στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, όπως καταγράφηκε το 2012, μπορεί να αποδοθεί σε πολιτικές αναταραχές και στη χειροτέρευση στα μακροοικονομικά μεγέθη, όπως είναι για παράδειγμα τα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού.

Σύμφωνα με τα ευρήματά της μελέτης τους σημειώνεται ότι σε κανονικές οικονομικές συνθήκες, παράγοντες που σχετίζονται με την κεφαλαιοποίηση και τον κίνδυνο ρευστότητας φαίνεται να έχουν αντίκτυπο στα ΜΕΔ, με εξαίρεση την αύξηση των κερδών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Οι Vouldis και Louzis (2018) διερεύνησαν την ικανότητα πρόβλεψης των μη εξυπηρετούμενων δανείων με βάση διάφορους μακροοικονομικούς και τραπεζικούς παράγοντες και έναν δείκτη ο οποίος αποτυπώνει την ικανότητα των δανειοληπτών να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις εξυπηρέτησης των οφειλών τους. Η μελέτη τους συμπεριέλαβε τα δάνεια όλων των κατηγοριών στα μεγαλύτερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ελλάδας για την περίοδο 2003-2009.

Αναφορικά με τους μακροοικονομικούς παράγοντες, εξέτασαν την ανάπτυξη του ΑΕΠ, τις μεταβολές στη βιομηχανική παραγωγή, το εμπορικό ισοζύγιο, το ποσοστό της ανεργίας, το επιτόκιο ανά κατηγορία δανείου, καθώς και τους δείκτες τιμών παραγωγού και καταναλωτή. Στο πεδίο της αγοράς, ανέλυσαν δείκτες επιχειρηματικού κλίματος, νέα οικοδομή, πωλήσεις σούπερ μάρκετ, δείκτες εμπιστοσύνης στον τομέα του λιανικού εμπορίου και τον κατασκευαστικό, καθώς και την εξέλιξη των πωλήσεων καινούριων οχημάτων. Για τον χρηματοπιστωτικό τομέα εξετάστηκε ο δείκτης απόδοσης ίδιων κεφαλαίων, η φερεγγυότητα, η μόχλευση, και μεταβολή στις χορηγήσεις κάθε είδους δανείου.

Η μελέτη τους κατέδειξε ότι οι παράγοντες της αγοράς αποδείχθηκαν οι πιο αξιόπιστοι δείκτες πρόβλεψης για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Συγκεκριμένα, οι πωλήσεις των υπεραγορών, η παροχή υπηρεσιών και οι κατασκευές, καθώς και ο δείκτης επιχειρηματικού κλίματος, αναδείχθηκαν ως κρίσιμες μεταβλητές πρόβλεψης.

Για τα επιχειρηματικά δάνεια, οι παράγοντες που προέκυψαν ως αποτελεσματικοί δείκτες πρόβλεψης περιλάμβαναν την αναποτελεσματικότητα και το δείκτη απόδοσης ίδιων κεφαλαίων. Το μακροοικονομικό περιβάλλον προσέφερε την πιο αξιόπιστη πρόβλεψη για τα ΜΕΔ που σχετίζονται με την κατηγορία των καταναλωτικών δανείων,

ενώ για τα επιχειρηματικά δάνεια, οι εισαγωγές αποδείχθηκαν σημαντικές. Ωστόσο, οι παραπάνω μεταβλητές δεν είχαν την ίδια απόδοση στις προβλέψεις για τα στεγαστικά δάνεια.

Εν κατακλείδι, λόγω των διαφορών που παρατηρούνται ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες τραπεζικών χορηγήσεων οι μακροοικονομικές μεταβλητές δεν αποτελούν την καλύτερη προσέγγιση. Για το λόγο αυτό η εξέταση τους πρέπει να γίνεται ξεχωριστά.

Τα ΜΕΔ σε τράπεζες των δυτικών Βαλκανίων απασχόλησαν τους Filipovic, Vejzovic, Buric και Vujosevic (Filipovic, et al., 2018) οι οποίοι προχώρησαν στην εξέτασή τους βασιζόμενοι σε παραμέτρους από το μακροοικονομικό περιβάλλον για το διάστημα 2005-2015. Οι παράγοντες που αναλύθηκαν περιλαμβάνουν το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, τον πληθωρισμό και την ανεργία. Τα ευρήματα της μελέτης τους υποδεικνύουν ότι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σχετίζεται αρνητικά με τα ΜΕΔ, ενώ το ποσοστό της ανεργίας συνδέεται θετικά με τα ΜΕΔ. Ο πληθωρισμός δεν αποδείχτηκε σημαντικό παράγοντα στα περισσότερα κράτη που εξετάστηκαν. Ωστόσο, για ορισμένες από αυτά όπου ο πληθωρισμός ήταν στατιστικά σημαντικός, παρατηρήθηκε μικτή σχέση με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, καθώς σε κάποιες υπήρξε θετική και σε άλλες αρνητική συσχέτιση. Σχετικά με το επιτόκιο, εντοπίστηκε σημαντική αρνητική συσχέτιση σε κάποιες χώρες, ενώ προέκυψε και θετική και αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στα επιτόκια από τις προηγούμενες περιόδους και των ΜΕΔ στην τρέχουσα περίοδο για κάποιες άλλες. Επιπλέον, οι μισθολογικές αυξήσεις φαίνεται να συμβάλλουν στην περαιτέρω μείωση των ΜΕΔ. Συνοψίζοντας, η μελέτη επιβεβαίωσε ότι αρκετές μακροοικονομικές μεταβλητές σχετίζονται άμεσα και επηρεάζουν τη διακύμανση των ποσοστών των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Οι Pavkovic, Hrgovic και Cesarac (Pavković, et al., 2018) εξέτασαν τις αιτίες αύξησης των ΜΕΔ, τα προβλήματα που μπορεί να εμφανιστούν σε μελλοντικό χρόνο και τις δυνατές λύσεις που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για να αντιμετωπιστούν τα υψηλά ποσοστά τους στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από το 2007 έως και το 2017. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε χωριστά για κάθε χώρα, και τα αποτελέσματα συγκρίθηκαν. Οι ανεξάρτητες μικρο και μακρο μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν περιλάμβαναν τον ρυθμό μεταβολής του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, την ανεργία, τον δείκτη τιμών καταναλωτή, τις συνολικές τραπεζικές χορηγήσεις. Τα ΜΕΔ ως ποσοστό των συνολικών τραπεζικών

χορηγήσεων αποτυπώνουν τον κύριο δείκτη που απεικονίζει τις επιχειρηματικές επιδόσεις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ενώ παράλληλα είναι καθοριστικός παράγοντας της ανάπτυξης και της οικονομικής σταθερότητας. Η μελέτη τους βασίστηκε κυρίως στην επίδραση της οικονομικής ανάπτυξης στο ύψος των ΜΕΔ ως ποσοστό των συνολικών τραπεζικών χορηγήσεων στις δυο υπό εξέταση χώρες. Η ανάλυση τους κατέδειξε την αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ως καταλυτικό προσδιοριστικό παράγοντα των ΜΕΔ για τις δυο χώρες αλλά με αντίθετα αποτελέσματα, αφού η αύξηση αυτή οδηγεί σε μείωση των ΜΕΔ στην Κροατία, λειτουργώντας αντίστροφα στην περίπτωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης όπου παρατηρείται αύξηση. Αυτή η διαφορά μπορεί εν μέρει να εξηγηθεί από τις επιλεγμένες μεταβλητές. Επιπλέον, τα ευρήματα για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη υποδεικνύουν ότι η ανεργία αποτελεί κύριο προσδιοριστικό παράγοντα των ΜΕΔ, ενώ στην Κροατία οι συνολικές χορηγήσεις αποδεικνύονται ως σημαντική μεταβλητή με αρνητική συσχέτιση προς τον δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Οι επιπτώσεις μακροοικονομικών παραμέτρων στα ΜΕΔ σε χώρες τη κεντρικής ανατολικής Ευρώπης από το 1999 έως το 2015 απασχόλησε και τη Szarowska (2018). Αξιολογώντας την αύξηση του ΑΕΠ, την ανεργία, τον πληθωρισμό, τα επιτόκια και το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα πως όλες αυτές οι παράμετροι αποδείχθηκαν κρίσιμες. Ιδιαίτερα η ανεργία ξεχωρίζει ως βασική αιτία. Παρουσιάζεται αρνητική σχέση μεταξύ πληθωρισμού, ανάπτυξης με τα μη εξυπηρετούμενων δανείων, ενώ τα επιτόκια όπως αναμενόταν τα επηρεάζουν θετικά.

Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων στον τραπεζικό τομέα της Ρουμανίας, εστιάζοντας στις πέντε μεγαλύτερες τράπεζες βάσει ενεργητικού για την περίοδο 2007-2016, απασχόλησε τους Pop, Chicu και Răduțu (Pop, et al., 2018) οι οποίοι ανέλυσαν τους κύριους παράγοντες που επηρεάζουν αυτό το ποσοστό. Οι εξεταζόμενοι παράγοντες περιλάμβαναν το μέγεθος της τράπεζας, την κερδοφορία, τη ρευστότητα, την ανεργία, το δημοσιονομικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ και ποιοτικές μεταβλητές σχετιζόμενες με τη διοίκηση, όπως ο δείκτης διαχείρισης κινδύνων και αυτός της αντίληψης του σχετιζόμενου με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια κινδύνου.

Τα ευρήματα της μελέτης τους υποδεικνύουν ότι το μέγεθος του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος συνδέεται αρνητικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Αντίθετα, παρατηρείται αρνητική σχέση ανάμεσα στην κερδοφορία και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, λόγω του γεγονότος ότι οι κερδοφόρες τράπεζες είναι λιγότερο

επιρρεπείς σε επισφαλείς δραστηριότητες. Επίσης, μακροοικονομικές μεταβλητές όπως η ανεργία και το δημοσιονομικό έλλειμμα συνδέονται θετικά με τα επίπεδα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αφού μια αύξηση αυτών οδηγεί σε υψηλότερα ποσοστά επισφαλών δανείων, δεδομένου ότι οι δυσκολίες στη μακροοικονομική κατάσταση περιορίζουν την ικανότητα αποπληρωμής εκ μέρους των δανειοληπτών.

Παρόλο που οι συγγραφείς ενσωμάτωσαν διάφορες ποιοτικές μεταβλητές στα μοντέλα τους κατά την ανάλυση αυτού του φαινομένου, δεν είχαν όλοι αυτοί σημαντική επίδραση στο συνολικό αποτέλεσμα σχετικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Στην κατεύθυνση αυτή προτείνονται πολιτικές εστιασμένες τόσο στις χαμηλής απόδοσης τράπεζες όσο κι στους κορυφαίους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς ώστε να αποφευχθούν επικίνδυνοι διοικητικοί χειρισμοί.

Οι Kjosevski, Petkovski και Naumovska (Kjosevski, et al., 2019) πραγματοποίησαν χωριστές μελέτες για το πώς επηρεάζουν μακροοικονομικοί και τραπεζικοί παράγοντες τον ιδιωτικό τομέα στη Βόρεια Μακεδονία από το 2003 έως το 2014. Η μελέτη τους βασίστηκε στην εξέταση μεταξύ άλλων του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, της ανεργίας, του πληθωρισμού, την ισοτιμία συναλλάγματος, του δείκτη απόδοσης ιδίων κεφαλαίων, την ποσοστιαία αύξηση στη χορήγηση δανείων.

Τα ευρήματα της μελέτης αποκάλυψαν ότι οι ειδικοί τραπεζικοί και μακροοικονομικοί παράγοντες επηρεάζουν τον όγκο των ΜΕΔ. Πιο συγκεκριμένα η αύξηση των χορηγήσεων πίστωσης προς τον ιδιωτικό τομέα καθώς και η επίτευξη κερδών από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τείνουν να μειώνουν τα ποσοστά των ΜΕΔ. Από την άλλη πλευρά οι αυξημένες κεφαλαιακές βάσεις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τα ωθούν στην ανάληψη μεγαλύτερων κινδύνων προκειμένου να επιτύχουν τα απαιτούμενα επίπεδα κερδοφορίας από τους μετόχους τους. Αυτό κυρίως συμβαίνει με τις χορηγήσεις προς τις επιχειρήσεις, οδηγώντας στην ποιοτική υποβάθμιση των πιστωτικών χαρτοφυλακίων

Αναφορικά με τους μακροοικονομικούς προσδιοριστικούς παράγοντες, τα αποτελέσματα και των δύο υποδειγμάτων ανέδειξαν ότι η οικονομική ανάπτυξη σχετίζεται άμεσα με αρνητικό τρόπο με τα ΜΕΔ. Η ισοτιμία συναλλάγματος, επειδή βρίσκεται σε άμεση σχέση με τις εισαγωγές και εξαγωγές, αποδείχτηκε ότι σχετίζεται μόνο με τα ΜΕΔ των επιχειρήσεων. Η ανεργία, όπως αποδείχτηκε, έχει πού μεγάλες επιπτώσεις στη διαμόρφωση του ύψους των ΜΕΔ, κάτι που δεν επιβεβαιώθηκε για τον

πληθωρισμό καθώς είχε στατιστικά σημαντική επίδραση στο βραχυπρόθεσμο υπόδειγμα, όπου εξετάστηκαν τα ΜΕΔ των νοικοκυριών. Συνεπώς κύριο μέλημα των προσπαθειών των ρυθμιστικών αρχών πρέπει να αποτελεί η μείωση του ποσοστού ανεργίας και η ανάπτυξη της πραγματικής οικονομίας, ώστε να μην υπάρχουν πολλά περιθώρια εμφάνισης διαταραχών στον τομέα των τραπεζών.

Οι Staehr και Uuskula (2020) εξέτασαν τους παράγοντες που προσδιορίζουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Ευρώπη, εστιάζοντας σε δεδομένα από το 1997 έως το 2017. Διαχώρισαν τις χώρες σε δύο ομάδες. Η μία αποτελούνταν από δεκαπέντε δυτικές ευρωπαϊκές χώρες συμπεριλαμβανομένων της Μάλτας και της Κύπρου, ενώ η άλλη περιλάμβανε έντεκα κεντρικές και ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες. Εξετάστηκε η μεταβολή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, η ανεργία, το ποσοστό του πληθωρισμού, ο λόγος του ιδιωτικού χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, οι εισαγωγές και οι εξαγωγές. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνάς τους για την ΕΕ στο σύνολό της, βρήκαν ότι η αύξηση του ΑΕΠ μαζί με χαμηλό πληθωρισμό και μειωμένο χρέος συμβάλλουν στη μείωση των ΜΕΔ. Οι εισαγωγές - εξαγωγές καθώς και οι τιμές των ακινήτων είναι ουσιώδεις παράγοντες για τις δυτικές χώρες κάτι που δεν συμβαίνει στον ίδιο βαθμό για τις χώρες της κεντρικής-ανατολικής περιοχής. Επιπλέον, παρατήρησαν διαφορετική επίδραση σχετικά με την ανεργία στις δύο αυτές ομάδες· συγκεκριμένα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη καταγράφηκε αρνητικός συντελεστής ως προς αυτόν τον δείκτη.

Οι μακροοικονομικές παράμετροι που επηρεάζουν τα ΜΕΔ του χρηματοπιστωτικού τομέα στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη για το χρονικό διάστημα 2006-2017 εξετάστηκε από τους Kozarić και Dželihodžić (2020). Στη μελέτη τους αναφορικά με το μακροοικονομικό περιβάλλον οι δείκτες που αναλύθηκαν περιλαμβάνουν τον πληθωρισμό, την ανεργία και την αύξηση του ΑΕΠ. Τα ευρήματα επιβεβαίωσαν τη σύνδεση μεταξύ των ΜΕΔ, της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα με τις συνθήκες στο μακροοικονομικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, όσο αυξάνεται το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν τόσο μειώνονται τα ΜΕΔ. Αντίθετη επίδραση φαίνεται να έχει ο πληθωρισμός, αφού αύξηση στο ποσοστό του οδηγεί σε αυξημένα επίπεδα ΜΕΔ. Η μεγαλύτερη επίδραση στα επίπεδα των μη εξυπηρετούμενων δανείων φαίνεται να συνδέεται με την ανεργία, η οποία μαζί με τον πληθωρισμό, όταν παρουσιάζουν αύξηση φαίνεται να αποτελούν βασικούς παράγοντες για τη μη διατήρηση της σταθερότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα., σε αντίθεση με την αύξηση του ΑΕΠ, η οποία την

ενίσχυσε. Η ανεργία, λόγω της σχέσης της με τη χρηματοπιστωτική ικανότητα του πληθυσμού, αποδεικνύεται ότι έχει σημαντική επίδραση. Η ανεργία επιδεινώνει την ικανότητα αποπληρωμής χρεών από τον πληθυσμό, οδηγώντας σε μεγαλύτερα ποσοστά ΜΕΔ τα οποία με τη σειρά τους ενδεχομένως να αποτελέσουν απειλή για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Συνεπώς οι προσπάθειες των ρυθμιστικών αρχών πρέπει να επικεντρώνονται στη μείωση του ποσοστού ανεργίας και την ανάπτυξη της πραγματικής οικονομίας, ώστε να μην υπάρχουν πολλά περιθώρια εμφάνισης διαταραχών στον τομέα των τραπεζών.

Η σύνδεση των ΜΕΔ με ορισμένους δείκτες του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα απασχόλησε και τη Ristevska (2020), η οποία μελέτησε δεδομένα 5 χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για διάστημα εννέα ετών (2008 - 2017). Η ανάλυση της βασίστηκε στην ανάλυση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, την ανεργία, το ποσοστό του πληθωρισμού σε μακροοικονομικό επίπεδο, ενώ αναφορικά με το χρηματοπιστωτικό τομέα εξέτασε μεταξύ άλλων την αύξηση των χορηγήσεων. Τα ευρήματα της μελέτης της υποδεικνύουν ότι η προσπάθεια των τραπεζών να αυξήσουν τα κέρδη τους οδηγεί σε μείωση των ΜΕΔ, ενώ η αύξηση των χορηγήσεων λειτουργεί αντίστροφα με αποτέλεσμα την αύξησή τους. Σε μακροοικονομικό επίπεδο η οικονομική ανάπτυξη και ο πληθωρισμός δείχνουν να σχετίζονται αρνητικά με τα ΜΕΔ. Αντίθετα, το ποσοστό ανεργίας συνδέεται θετικά με τα ΜΕΔ σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τα ΜΕΔ μόνο σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Καταλήγοντας, θεωρεί πως η ύπαρξη ενός υγιούς και ανθεκτικού τραπεζικού συστήματος αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι αιτίες που οδηγούν στη δημιουργία των ΜΕΔ και το πώς αυτά επιδρούν στην οικονομική ανάπτυξη, ήταν αντικείμενο μελέτης και των Tatarici, Kubinschi και Barnea (Tatarici, et al., 2020). Στη μελέτη τους εξέτασαν τα παραπάνω για χρονικό διάστημα 12 ετών (2005-2017) σε 12 χώρες. Οι ερευνητές επικεντρώθηκαν σε μακροοικονομικές μεταβλητές του τραπεζικού τομέα, καθώς και σε δείκτες που αφορούν το κόστος και τη διακυβέρνηση. Συγκεκριμένα, οι μεταβλητές περιλάμβαναν τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, τον πληθωρισμό, την συναλλαγματική ισοτιμία, την ανεργία, το πραγματικό επιτόκιο, έναν δείκτη οικονομικής αβεβαιότητας στην Ευρώπη, ένα δείκτη ελέγχου πωλήσεων προβληματικών δανείων, το ρυθμό αύξησης των πιστώσεων, το δείκτη δανείων προς καταθέσεις, την κυβερνητική αποτελεσματικότητα, καθώς και μέτρα με



προληπτικό χαρακτήρα που είχαν ληφθεί σε κάθε χώρα ξεχωριστά για τη δανειοδότηση του ιδιωτικού τομέα, αλλά και μεταβλητές που σχετίζονταν με το χρηματοπιστωτικό τομέα όπως η απόδοση ίδιων κεφαλαίων, οι χορηγούμενες πιστώσεις ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Η μελέτη τους επιβεβαίωσε θετική σχέση της αύξησης του ποσοστού της ανεργίας με τα επίπεδα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ενώ η σχέση της οικονομικής ανάπτυξης με τα ΜΕΔ είναι αρνητική. Το ύψος του επιτοκίου, αν και αποτελεί παράγοντα κόστους, δεν φάνηκε να επηρεάζει ιδιαίτερα των τομέα των επιχειρήσεων. Από την άλλη φαίνεται να έχει μεγαλύτερη σημασία για τα νοικοκυριά. Επιπλέον, οι έλεγχοι για τις πωλήσεις απομειωμένων δανείων δεν παρουσίασαν σημαντικά αποτελέσματα. Επίσης, η αποτελεσματική κυβερνητική πολιτική με τη θέσπιση του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, δείχνει να συμβάλλει στην απομείωση του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Σχετικά τώρα με τα στοιχεία που αφορούν το χρηματοπιστωτικό τομέα, τα ευρήματα δείχνουν ότι η βελτίωση του τρόπου διαχείρισης που εξασφαλίζει κεφαλαιακή επάρκεια θα μπορούσε να οδηγήσει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην ανάληψη μικρότερου ρίσκου με αποτέλεσμα τον περιορισμό του κινδύνου που αναλαμβάνουν. Τέλος, η έρευνα τους διαπίστωσε ότι υπάρχει διαφορά από χώρα σε χώρα των επιπτώσεων των ΜΕΔ στην ανάπτυξη της οικονομίας, αλλά και του χρηματοπιστωτικού τομέα

Ο Anastasiou (2022) κάνοντας μια βιβλιογραφική επισκόπηση των μεθόδων διαχείρισης και εξυγίανσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, εξετάζει τις κυριότερες εξ αυτών μέσω της διάκρισης μεταξύ της εκ των υστέρων και της εκ των προτέρων διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ο συγγραφέας κάνει αναφορά σε όλα τα είδη των εκ των υστέρων μέτρων αντιμετώπισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων που εφαρμόστηκαν στην ευρωζώνη από την αρχή της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007-2008 όπως

- I. Bad Banks. Η δημιουργία μιας “κακής τράπεζας” η οποία ήταν δημόσια τράπεζα που αναλάμβανε τα απομειωμένα περιουσιακά στοιχεία/δάνεια των ιδιωτικών τραπεζών όταν αυτές βρίσκονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης λόγω υψηλών επιπέδων μη εξυπηρετούμενων δανείων και δεν υπάρχει ιδιωτική λύση.
- II. System-wide Bad banks. Οι τράπεζες με προβληματικά δάνεια που βρίσκονται υπό αναδιάρθρωση μεταφέρουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνειά τους στοιχεία ενεργητικού σε αυτές τις κακές τράπεζες οι οποίες μπορούν να δημιουργήσουν

οικονομίες κλίμακας στη διαχείριση μη ρευστοποιήσιμων περιουσιακών στοιχείων. Πρέπει να αναφερθεί ότι η κεφαλαιακή διάρθρωση μιας δημόσιας κακής τράπεζας παίζει σημαντικό ρόλο αντίκτυπο στα δημόσια οικονομικά, επειδή τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των κακών τραπεζών θεωρούνται δημόσιο χρέος.

- III. System-wide aid free mechanisms. Ορισμένα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ αποφάσισαν να αναπτύξουν νέους μηχανισμούς στους οποίους δεν εμπλέκονται κρατικές ενισχύσεις. Συγκεκριμένα, τον Φεβρουάριο του 2016 ένα καθεστώς προστασίας περιουσιακών στοιχείων εγκρίθηκε από την Επιτροπή για τις ιταλικές τράπεζες. Ως αποτέλεσμα, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η μεταβίβαση των μη εξυπηρετούμενων δανείων πρέπει να γίνεται σε τιμές αγοράς χωρίς την ενσωμάτωση κρατικής ενίσχυσης.
- IV. Asset protection schemes. Αντί της κλασικής περίπτωσης της φυσικής μεταβίβασης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ένα εναλλακτικό μέτρο ήταν η παροχή εγγυήσεων προκειμένου να καλυφθούν οι ζημίες που έχουν να κάνουν με ένα συγκεκριμένο χαρτοφυλάκιο περιουσιακών στοιχείων. Τέτοια σχήματα μπορούν, μέσω ενός ασφαλιστικού μηχανισμού, να καλύψουν τις απώλειες μέχρι να έχουμε και πάλι ευνοϊκές συνθήκες στην αγορά. Οι χώρες που αποτελούν χαρακτηρίζονται παραδείγματα αυτού του μέτρου είναι η Ισπανία, η Αυστρία και η Γερμανία.

Η μελέτη δίνει μεγάλη βαρύτητα στην εκ των προτέρων διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων προτείνοντας και κανόνες – δράσεις για την εξάλειψη μεγάλου μέρους των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Μεταξύ άλλων προτείνει τη δημιουργία Εταιριών Διαχείρισης Περιουσιακών Στοιχείων (AMCs) με ταυτόχρονη ενθάρρυνση από τις κυβερνήσεις της επιτάχυνσης των διαδικασιών μεταφοράς των ΜΕΔ και δημιουργία ή βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου για την τιτλοποίηση των ΜΕΔ, επιτρέποντας έτσι τον σχηματισμό «Οχημάτων Ειδικού Σκοπού» (SPVs).

### 2.3 Ανακεφαλαίωση

Η ανάλυση των σημαντικότερων ερευνών που παρουσιάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο καταδεικνύουν το ΑΕΠ ως το σημαντικότερο δείκτη που σχετίζεται με την ανάπτυξη της οικονομίας κάθε χώρας, καθώς η αύξησή του συνδέεται με αύξηση των επενδύσεων, της κατανάλωσης αλλά και των εξαγωγών. Σε περιόδους οικονομικών κρίσεων

συρρικνώνεται η οικονομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα να μειώνεται το ΑΕΠ, κάτι που τελικά οδηγεί σε αδυναμία από την πλευρά των δανειοληπτών να ανταποκριθούν στις δανειακές υποχρεώσεις τους.

Η αύξηση του δημόσιου χρέους οδηγεί επίσης σε μείωση της οικονομικής δραστηριότητας δημιουργώντας προβλήματα ρευστότητας στις τράπεζες αφού δεν μπορούν να αντλήσουν κεφάλαια από τις αγορές, γεγονός που μειώνει τον εγχώριο δανεισμό, με αποτέλεσμα να γίνεται αδύνατη η αναχρηματοδότηση των ήδη υπαρχόντων χρεών, όπως επίσης και τις νέες επενδύσεις. Επιπλέον, όσο το δημόσιο χρέος αυξάνεται γίνεται επιτακτική η υιοθέτηση μέτρων λιτότητας και πολιτικών οι οποίες μειώνουν το διαθέσιμο εισόδημα των επιχειρήσεων και νοικοκυριών, οδηγώντας τελικά στην αδυναμία αποπληρωμής των χρεών τους.

Για την πλειονότητα των χωρών οι περισσότερες επιπτώσεις των ΜΕΔ πιθανά αντικατοπτρίζουν γενικά το γεγονός, ότι το μερίδιο της τραπεζικής χρηματοδότησης είναι συνήθως πιο σημαντικό από ό,τι σε άλλες, πιο προηγμένες οικονομίες. Με λίγα λόγια, τα υψηλά επίπεδα ΜΕΔ μπορεί να είναι σύμπτωμα ενός βαθύτερου προβλήματος γενικά υπερβολικού χρέους τόσο στον τομέα των νοικοκυριών όσο και στον επιχειρηματικό τομέα.

Στις ευρωπαϊκές χώρες, ο τραπεζικός τομέας είναι η κύρια πηγή χρηματοδότησης της οικονομίας. Επομένως, η ισχύς, η σταθερότητα και η υγεία του τραπεζικού τομέα έχουν αντίκτυπο στους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και στη μακροοικονομική σταθερότητα. Ο εντοπισμός των προσδιοριστικών παραγόντων των ΜΕΔ είναι σημαντικός για την εφαρμογή της σωστής προληπτικής εποπτείας αλλά και την υιοθέτηση μέτρων για την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας του τραπεζικού τομέα ώστε να τον καταστήσουν πιο ανθεκτικό και έτοιμο να απορροφήσει τυχόν κραδασμούς σε περιόδους οικονομικών κρίσεων.

### 3. Κεφάλαιο 3: Εμπειρικό μέρος

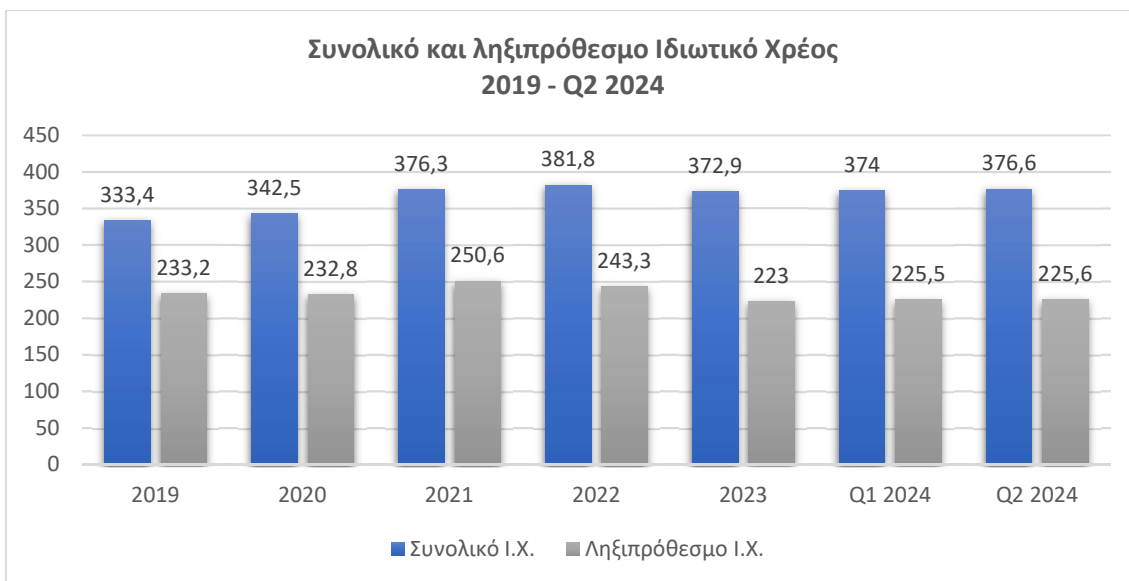
#### 3.1 Εισαγωγή

Η ύφεση και η έλλειψη ρευστότητας στην Ελλάδα κατά την περίοδο της μεγάλης οικονομικής κρίσης του 2008 και για μια τουλάχιστον δεκαετία, προκάλεσαν σημαντική αύξηση των επισφαλών δανείων και των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) και τον Εθνικό Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ). Το ιδιωτικό χρέος και η εξέλιξή του τα τελευταία χρόνια αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει όχι μόνο την Ελληνική πολιτεία και κοινωνία, αλλά και το σύνολο των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν στατιστικά δεδομένα σχετικά με όλες τις κατηγορίες του ιδιωτικού χρέους και θα γίνει μια προσπάθεια σύγκρισης αυτών με τον μέσο όρο της Ε.Ε. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιηθούν δεδομένα που αφορούν το 2<sup>ο</sup> τρίμηνο του έτους 2024 (Q2 2024) από την ΤτΕ σε ό,τι αφορά τους χρηματοδοτικούς φορείς (σχετικά με τις τράπεζες χρησιμοποιούνται στοιχεία ισολογισμού σε ατομική βάση), καθώς και δεδομένα από τις εκθέσεις της ΑΑΔΕ, του Κέντρου Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών (ΚΕΑΟ) καθώς και στοιχεία που δημοσιεύει η Ένωση Εταιριών Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΕΔΑΔΠ).

#### 3.2 Εξέλιξη ιδιωτικού χρέους στην Ελλάδα – Σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε.

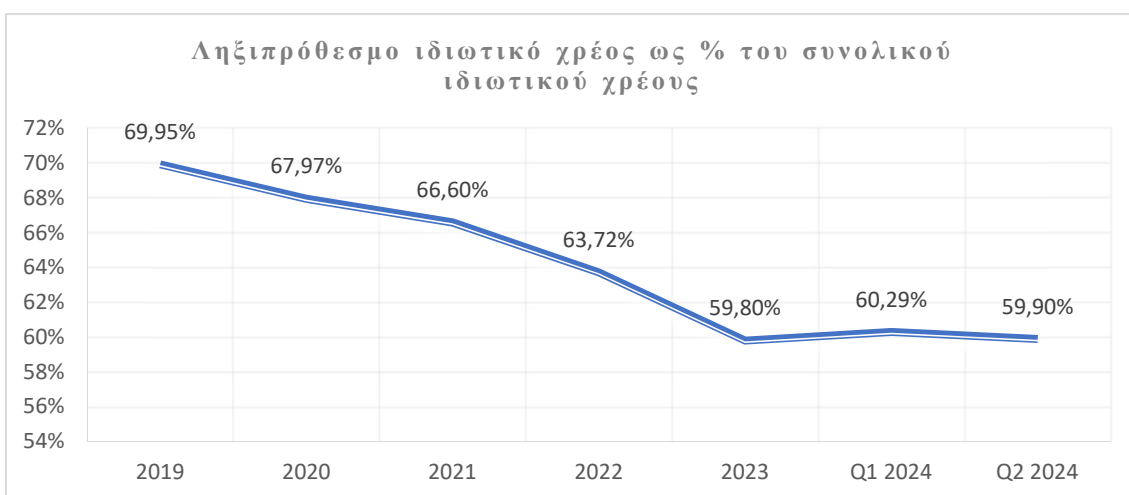
Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 3-1, σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύει η Τράπεζα της Ελλάδος, η ΑΑΔΕ και το ΚΕΑΟ, το σύνολο του ιδιωτικού χρέους, σε απόλυτα μεγέθη, ανέρχεται σε €376,6 δις με το ληξιπρόθεσμο να είναι στα €225,6 δις (στοιχεία Q2 2024).



Πηγή: Στοιχεία που δημοσιεύει η ΑΑΔΕ, το ΚΕΑΟ και η ΤτΕ

*Διάγραμμα 3-1 Συνολικό και ληξιπρόθεσμο Ιδιωτικό Χρέος*

Από το 2019 το Ληξιπρόθεσμο Ιδιωτικό Χρέος ως % του συνολικού Ιδιωτικού Χρέους έχει παρουσιάσει σημαντική μείωση σχεδόν 10 ποσοστιαίων μονάδων, κλείνοντας σε 59,9% το Q2 2024 δείχνοντας έτσι την τάση για αποκατάσταση όσον αφορά στην εύρυθμη εξυπηρέτηση των οφειλών (Διάγραμμα 3-2).



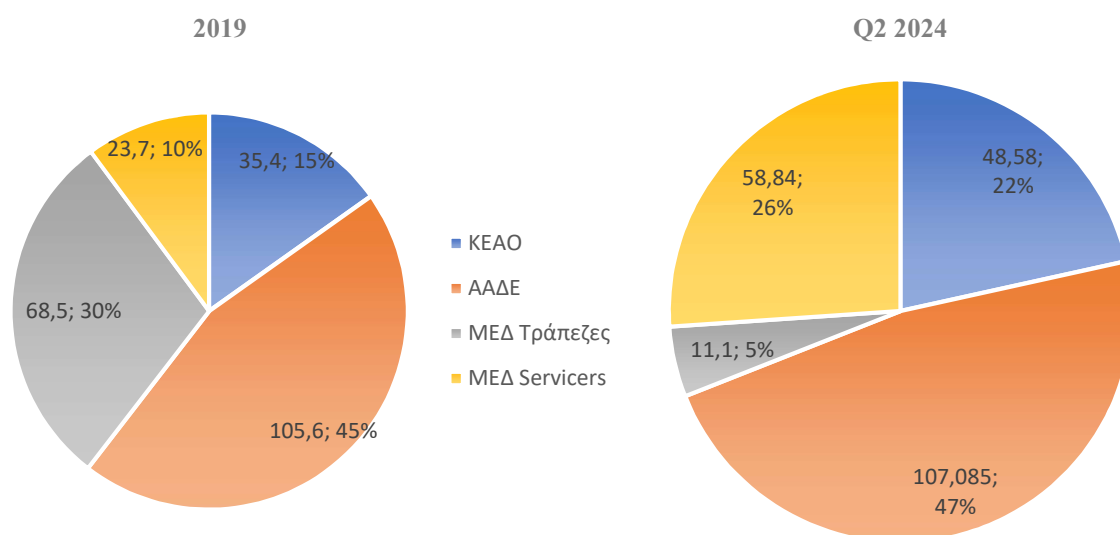
Πηγή: Στοιχεία που δημοσιεύει η ΑΑΔΕ, το ΚΕΑΟ και η ΤτΕ

*Διάγραμμα 3-2 Ληξιπρόθεσμο ιδιωτικό χρέος ως % του συνολικού ιδιωτικού χρέους*

Το διάγραμμα 3-3 απεικονίζει το ληξιπρόθεσμο ιδιωτικό χρέος ανά κατηγορία πιστωτή για τα έτη 2019 και Q2 του 2024 αντίστοιχα. Το σύνολο του ληξιπρόθεσμου ιδιωτικού χρέους από €233,2 δις το 2019 ανέρχεται πλέον στα €225,6 δις το δεύτερο τρίμηνο του 2024.

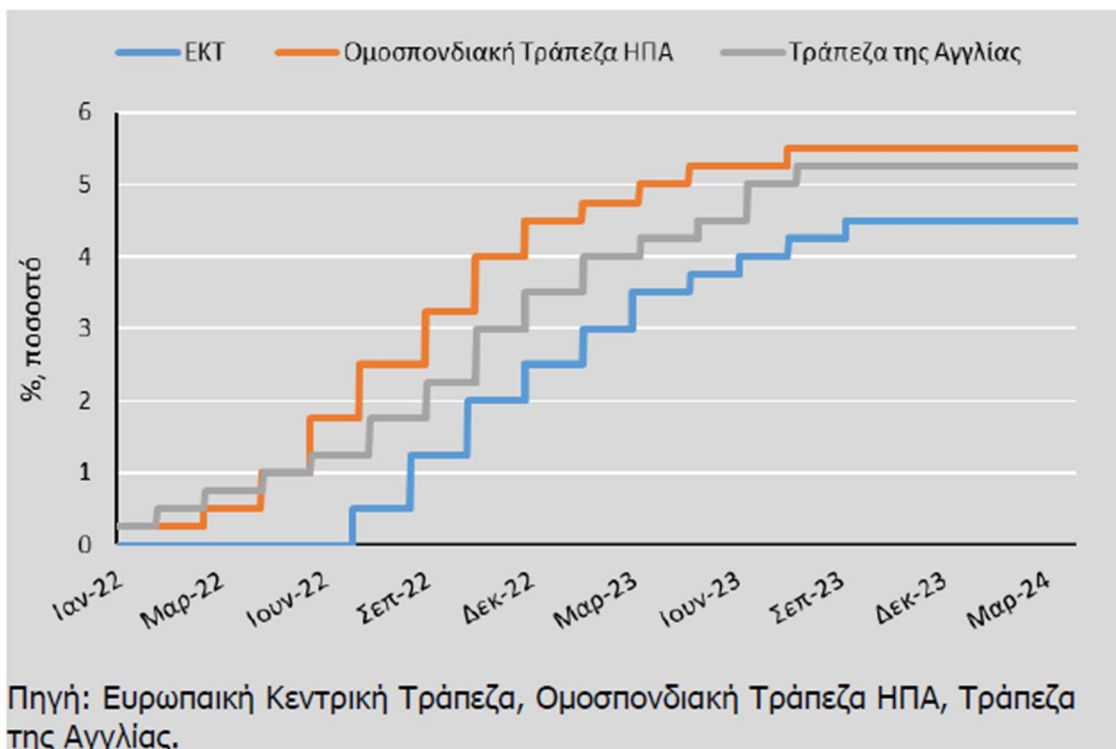
Το μεγαλύτερο ποσοστό του ληξιπρόθεσμου ιδιωτικού χρέους αφορά το Δημόσιο (ΑΑΔΕ και ΚΕΑΟ). Διαμορφώθηκε σε 60,5% για το έτος 2019 και 69% για το δεύτερο εξάμηνο του 2024. Πιο αναλυτικά, στην ΑΑΔΕ (2019) το ληξιπρόθεσμο υπόλοιπο ανήλθε σε €105,6 δις με πλήθος οφειλετών 4,07 εκ., ενώ για το Q2 2024 (ΑΑΔΕ, 2024) σε €107,1 δις (σημειώνεται ότι τα €26,3 δις έχουν χαρακτηριστεί ως ανεπίδεκτα είσπραξης), με το πλήθος των οφειλετών να ανέρχεται σε 4,1 εκ.

Στα ασφαλιστικά ταμεία σύμφωνα με τις εκθέσεις προόδου των εργασιών του Κ.Ε.Α.Ο. που αναρτώνται στον δικτυακό τόπο του e-ΕΦΚΑ (2024) το έτος 2019 είχαν διαβιβαστεί και καταγραφεί οφειλές ύψους €35,4 δις σε πλήθος μητρώων οφειλετών 2 εκ., ενώ το Q2 2024 €48,6 δις. Οι μεταβολές στο τρέχον υπόλοιπο οφείλονται μεταξύ άλλων και σε νέες εντάξεις οφειλετών οι οποίοι εντάσσονται για πρώτη φορά στο Κ.Ε.Α.Ο. με το σύνολο των οφειλών τους για όλα τα έτη, αλλά και πρόσθετα τέλη των ήδη ενταγμένων.



Πηγή: Στοιχεία που δημοσιεύει η ΑΑΔΕ, το ΚΕΑΟ και η ΤτΕ

Διάγραμμα 3-3 Ληξιπρόθεσμο ιδιωτικό χρέος ανά κατηγορία πιστωτή



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος <https://www.bankofgreece.gr/ekdoseis-ereyna/ekdoseis/ekthesh-xrhmatojistwtikhs-statheroitias>

Διάγραμμα 3-4 Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών

Η συνεχής αύξηση των επιτοκίων από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες (Διάγραμμα 3-4) από τον Ιούλιο του 2022 έως και τον Σεπτέμβριο του 2023, επηρέασε σημαντικά τόσο τα νοικοκυριά όσο και τις επιχειρήσεις, θέτοντας ένα ακόμα εμπόδιο στην ομαλή εξυπηρέτηση του ιδιωτικού χρέους και την παροχή νέων χρηματοδοτήσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα. Η εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα για την ευχέρεια εξυπηρέτησης των δανειακών τους υποχρεώσεων. Τα στοιχεία των τριμηνιαίων μη χρηματοοικονομικών λογαριασμών των θεσμικών τομέων που καταρτίζει η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), το ονομαστικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 1,1% το α' τρίμηνο του 2024, ενώ το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα μειώθηκε κατά 2,2% ως συνέπεια του πληθωρισμού (Πίνακας 1).

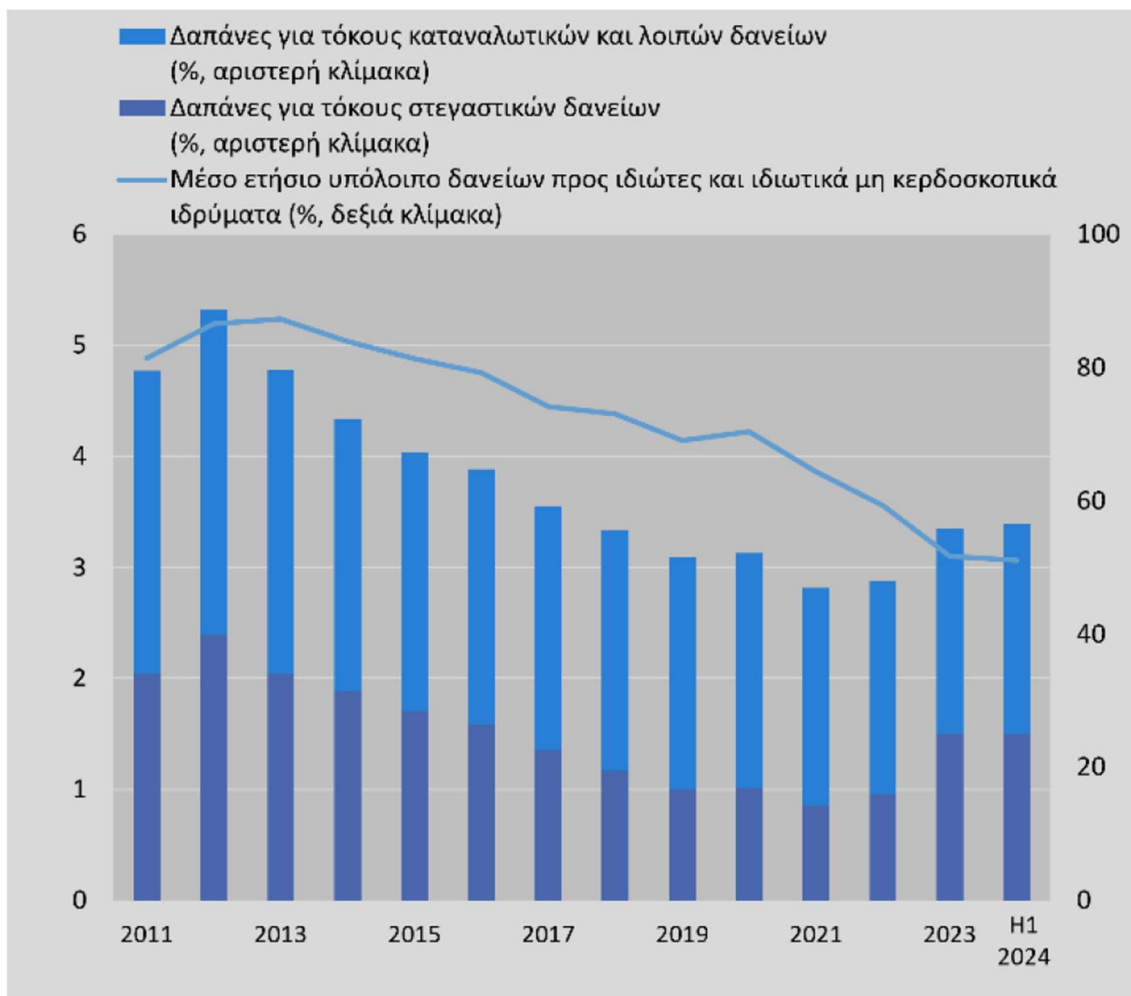
Πίνακας 1 Λογαριασμός δευτερογενούς διανομής εισοδήματος (σε εκατ. €)

Συναλλαγές και εξισωτικά μεγέθη		Χρήσεις		Ετήσια μεταβολή %	Πόροι		Ετήσια μεταβολή %
		2024Q1	2023Q1		2024Q1	2023Q1	
<b>B.5g</b>	Ισοζύγιο πρωτογενών εισοδημάτων, ακαθάριστο				35.441	33.813	4,8%
<b>D.5</b>	Τρέχοντες φόροι εισοδήματος, πλούτου κλπ	2.803	2.631	6,5%			
<b>D.6</b>	Κοινωνικές εισφορές και παροχές	7.630	6.925	10,2%	9.952	9.827	1,3%
<b>D.7</b>	Λοιπές τρέχουσες μεταβιβάσεις	613	561	9,4%	778	1.216	-36,0%
<b>B.6g</b>	<b>Διαθέσιμο εισόδημα, ακαθάριστο</b>	<b>35.126</b>	<b>34.740</b>	<b>1,1%</b>			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ <https://www.statistics.gr/documents/20181/be06b2a2-e24d-4def-b662-46e7d4b66f1d>

Σύμφωνα με την Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας της Τράπεζας της Ελλάδος (Τράπεζα της Ελλάδος, 2024) οι δαπάνες για τόκους στεγαστικών δανείων ως ποσοστό του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών παρέμειναν σταθερές το πρώτο εξάμηνο του 2024 μετά τη σημαντική αύξηση που είχαν παρουσιάσει το 2023 εξαιτίας της ανόδου των επιτοκίων των υφιστάμενων δανείων. Οι δαπάνες για τόκους καταναλωτικών και λοιπών δανείων ως ποσοστό του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητες τόσο το 2023 όσο και το πρώτο εξάμηνο του 2024 (Διάγραμμα 3-5). Τέλος, το μέσο ετήσιο υπόλοιπο των δανείων προς τα νοικοκυριά ως ποσοστό του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματός τους μειώθηκε περαιτέρω χάρη στη μείωση του μέσου υπολοίπου των δανείων προς τα νοικοκυριά και στην αύξηση του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών.

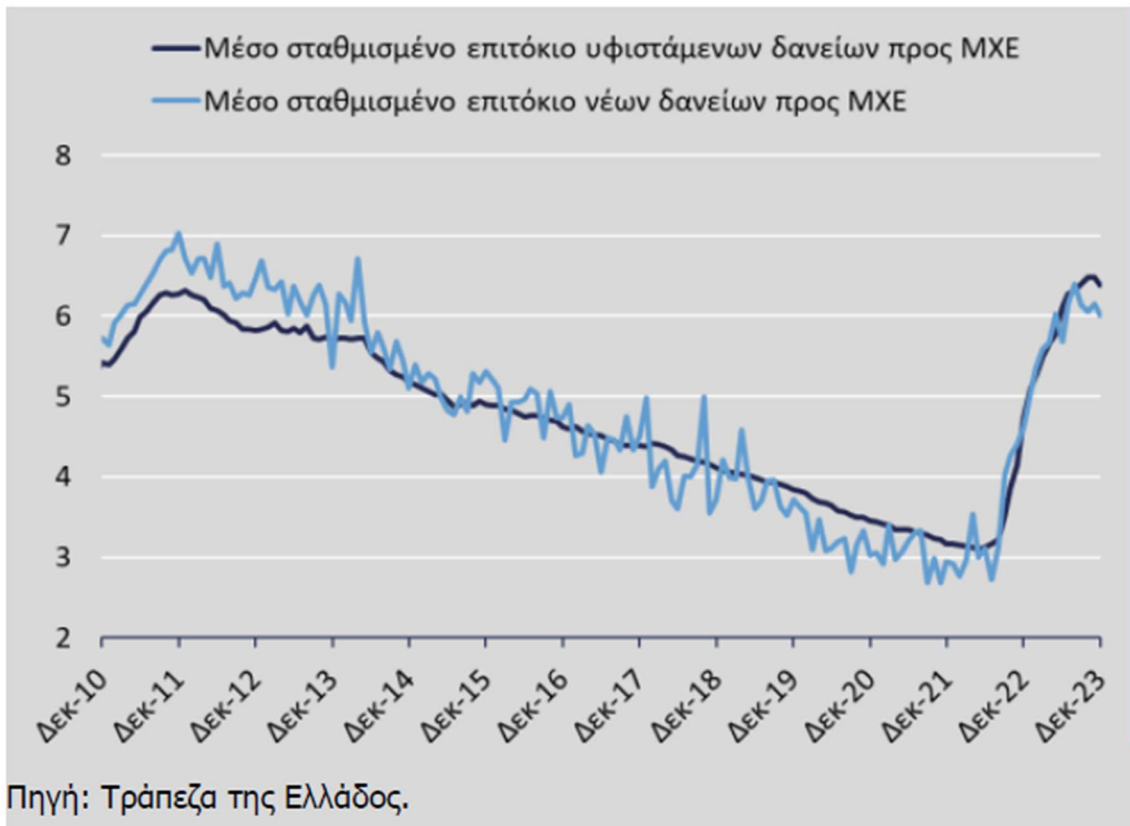




Πηγές: Εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος και Ελληνική Στατιστική Αρχή <https://www.bankofgreece.gr/ekdoseis-ereyna/ekdoseis/ekthesh-xrhmatopistwtikh-s-tatherothtas>

Διάγραμμα 3-5 Χρέος νοικοκυριών και δαπάνες για τόκους στεγαστικών, καταναλωτικών και λοιπών δανείων ως προς το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα (2011-Ιούνιος 2024)

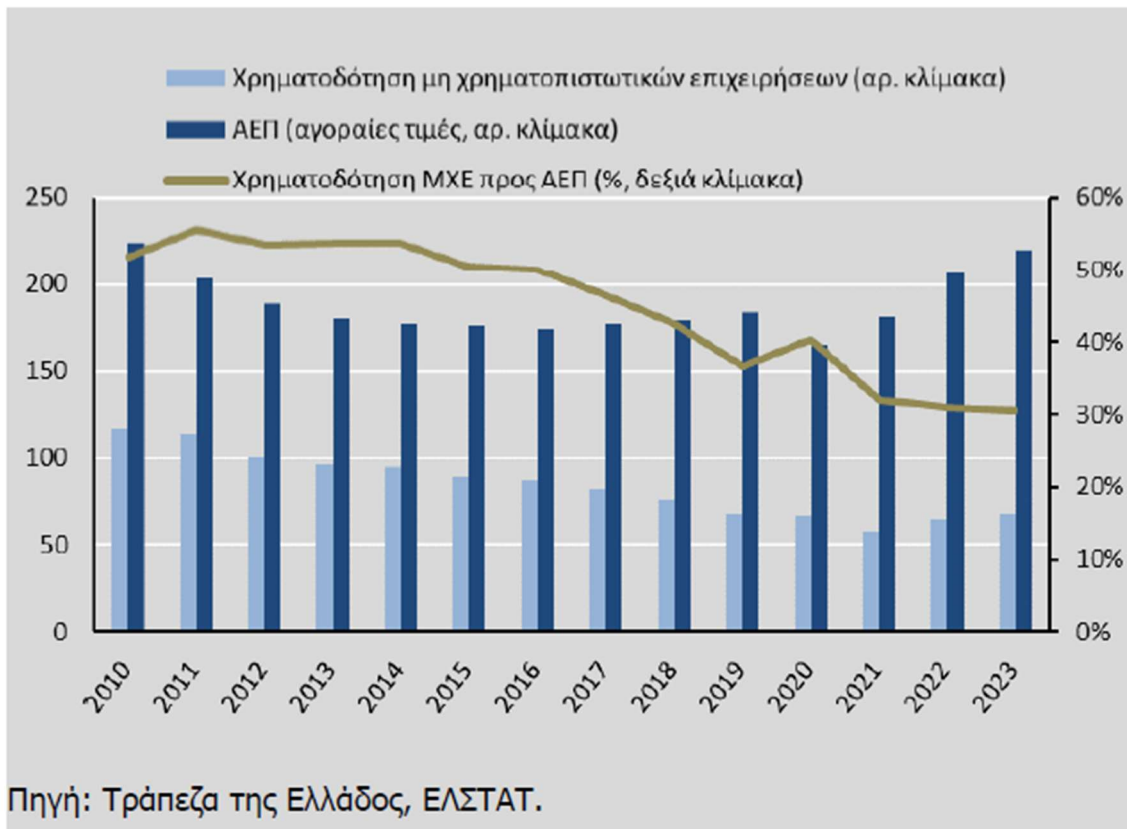
Αναφορικά τώρα με το κόστος δανεισμού των Μη Χρηματοπιστωτικών Επιχειρήσεων κατά το 2023, σύμφωνα και πάλι με την Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας της Τράπεζας της Ελλάδος (2024), επηρεάστηκε από την αύξηση των βασικών επιτοκίων της ΕΚΤ από τον Ιούλιο 2022 και μετά. Το μέσο επιτόκιο νέων δανείων αυξήθηκε σε 6,01% το Δεκέμβριο του 2023 από 4,63% το Δεκέμβριο του 2022, ενώ αντίστοιχα για τα υφιστάμενα δάνεια σε 6,38% από 4,75% (Διάγραμμα 3-6). Η συνεχιζόμενη αυτή αύξηση των επιτοκίων δανεισμού έχει καθοριστική επίδραση στο ήδη βεβαρημένο λόγω πληθωριστικών πιέσεων κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων. Αυτό αποτυπώθηκε στη ζήτηση δανείων από τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις κατά το 2023 (Διάγραμμα 3-7).



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος <https://www.bankofgreece.gr/ekdoseis-ereyna/ekdoseis/ekthesh-xrhmatopistwtikhsh-statherothtas>

Διάγραμμα 3-6 Μέσο σταθμισμένο επιτόκιο νέων και υφιστάμενων δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από τα εγχώρια ΝΧΙ (Δεκέμβριος 2010 – Σεπτέμβριος 2023)

Επισημαίνεται ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το β' τρίμηνο του 2023 καταγράφηκε ιστορικά η μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση της ζήτησης δανείων από τις επιχειρήσεις από το 2003 κυρίως λόγω της αύξησης του γενικού επιπέδου των επιτοκίων και της μείωσης των πάγιων επενδύσεων. Η μείωση της ζήτησης συνεχίστηκε και στα υπόλοιπα τρίμηνα, με μειωμένο, ωστόσο, ρυθμό.



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος <https://www.bankofgreece.gr/ekdoseis-ereyna/ekdoseis/ekthesh-xrhmatopistwtikh-s-statheroititas>

Διάγραμμα 3-7 Χρηματοδότηση μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων προς ΑΕΠ  
(Δεκέμβριος 2010 – Ιούνιος 2023)

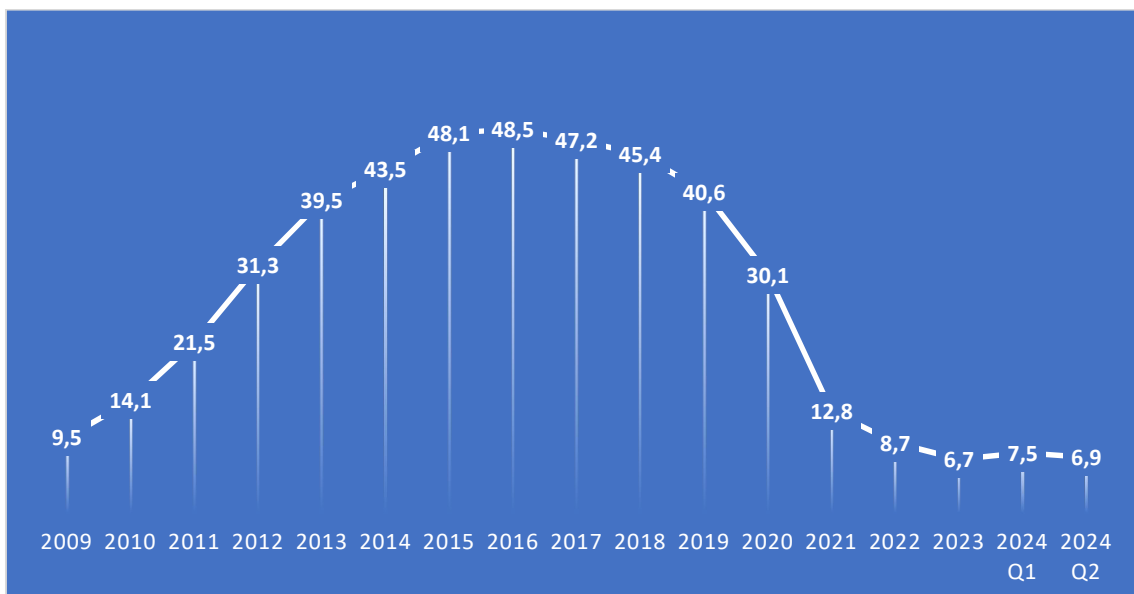
Στην τελευταία βέβαια έρευνα τραπεζικών δανείων στη ζώνη του ευρώ της ΕΚΤ (ECB, 2024) για το τρίτο τρίμηνο του 2024, αναφέρεται για πρώτη φορά μετά το τρίτο τρίμηνο του 2022 μέτρια αύξηση της ζήτησης δανείων από τις επιχειρήσεις. Η αύξηση αυτή αποδίδεται κυρίως στη μείωση των επιτοκίων μετά από περίπου δύο χρόνια. Η συνολική εικόνα πάντως δεν παρουσιάζει κάποια ομοιογένεια μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Ενώ για παράδειγμα οι τράπεζες στη Γερμανία, Ισπανία και Γαλλία ανακοίνωσαν αύξηση στη ζήτηση δανείων, οι τράπεζες στην Ιταλία και οχτώ από τις άλλες δεκάξι χώρες της ζώνης του ευρώ εξακολουθούν να αναφέρουν μειωμένη ζήτηση δανείων.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα η ζήτηση για στεγαστικά δάνεια φαίνεται να ανέκαμψε δυναμικά (αύξηση σε ποσοστό 39%), ενώ η ζήτηση καταναλωτικής πίστης αυξήθηκε μεν αλλά με σε πολύ χαμηλότερο ποσοστό (8%). Στην αυξημένη ζήτηση και σε αυτές τις κατηγορίες δανείων φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο η μείωση των επιτοκίων, αλλά και στις προοπτικές της στεγαστικής αγοράς.

Στα πλαίσια διαχείρισης και μείωσης του ληξιπρόθεσμου ιδιωτικού χρέους στη χώρα μας με σκοπό την ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος, φαίνεται αρκετά επιτυχημένη προς την κατεύθυνση αυτή η εφαρμογή του προγράμματος τιτλοποιήσεων «ΗΡΑΚΛΗΣ». Με το συγκεκριμένο πρόγραμμα το Ελληνικό Δημόσιο παρέχει εγγυήσεις σε τιτλοποιήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων των ελληνικών τραπεζών, με απώτερο σκοπό την ελάφρυνση τους από το βάρος των ΜΕΔ και την απελευθέρωση κεφαλαίων των τραπεζών για τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας.

Το σχέδιο αυτό βασίστηκε στις γενικές αρχές αντίστοιχου προγράμματος που εφαρμόστηκε στην Ιταλία, το οποίο όμως προσαρμόστηκε στις ανάγκες του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Δημοσιεύτηκε σε ΦΕΚ στις 16-12-2019 και αποτελεί πλέον νόμο του κράτους (ν.4649/2019).

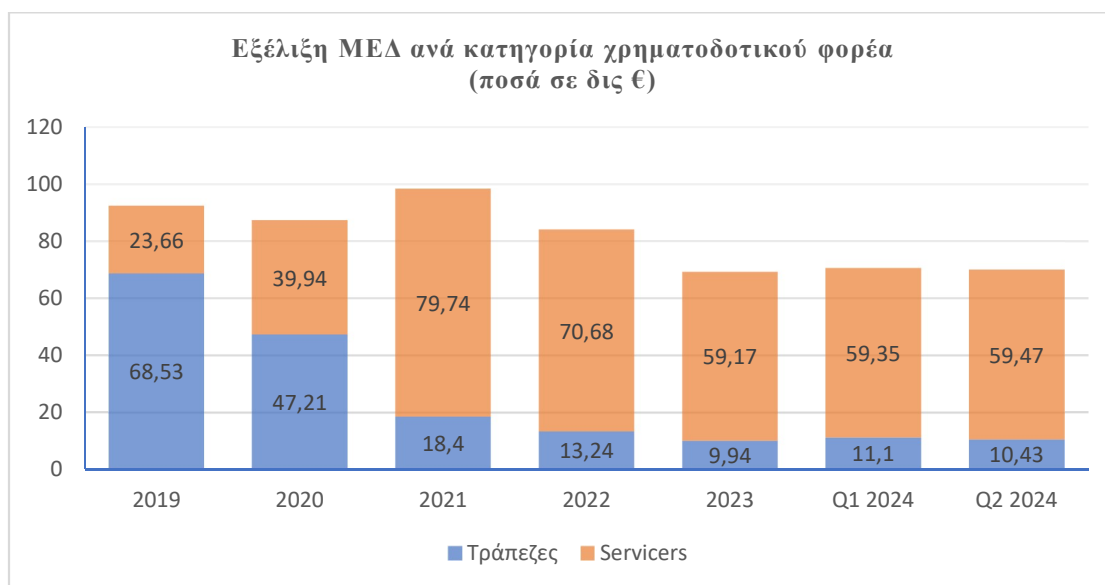
Πράγματι με την εφαρμογή του προγράμματος, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 3-8 οι τράπεζες πέτυχαν αξιοσημείωτη μείωση του δείκτη ΜΕΔ από 48,5% το 2016 σε μονοψήφια ποσοστά από το 2022 και μετά. Η επιδείνωση των ΜΕΔ κατά το πρώτο εξάμηνο του 2024 οφείλεται στην ενσωμάτωση, μετά από εποπτική απαίτηση, συγκεκριμένων κατηγοριών δανείων με εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί ένα μη επαναλαμβανόμενο γεγονός (Τράπεζα της Ελλάδος, 2024).



Πηγή: <https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekseliksh-daneiwn-kai-kathysterhsewn>

Διάγραμμα 3-8 Εξέλιξη Δείκτη ΜΕΔ Τραπεζών

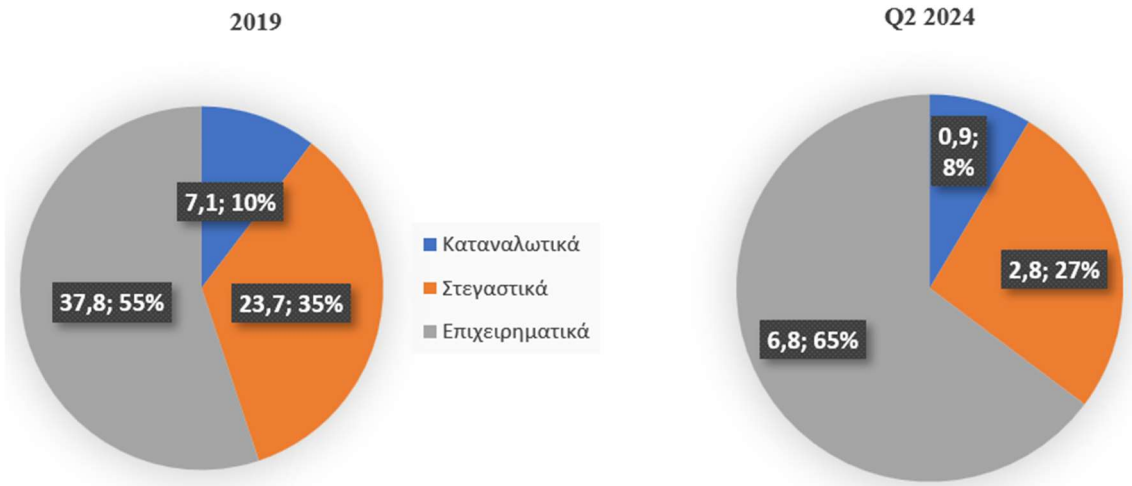
Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στις τράπεζες ανέρχονται σε €10,43 δις και σε €59,47 δις στους servicers για το Q2 2024 όταν αντίστοιχα το 2019 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς τις τράπεζες ήταν €68,5 δις και προς τους servicers €23,7 δις (Διάγραμμα 3-9).



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

*Διάγραμμα 3-9 Εξέλιξη ΜΕΔ ανά κατηγορία χρηματοδοτικού φορέα*

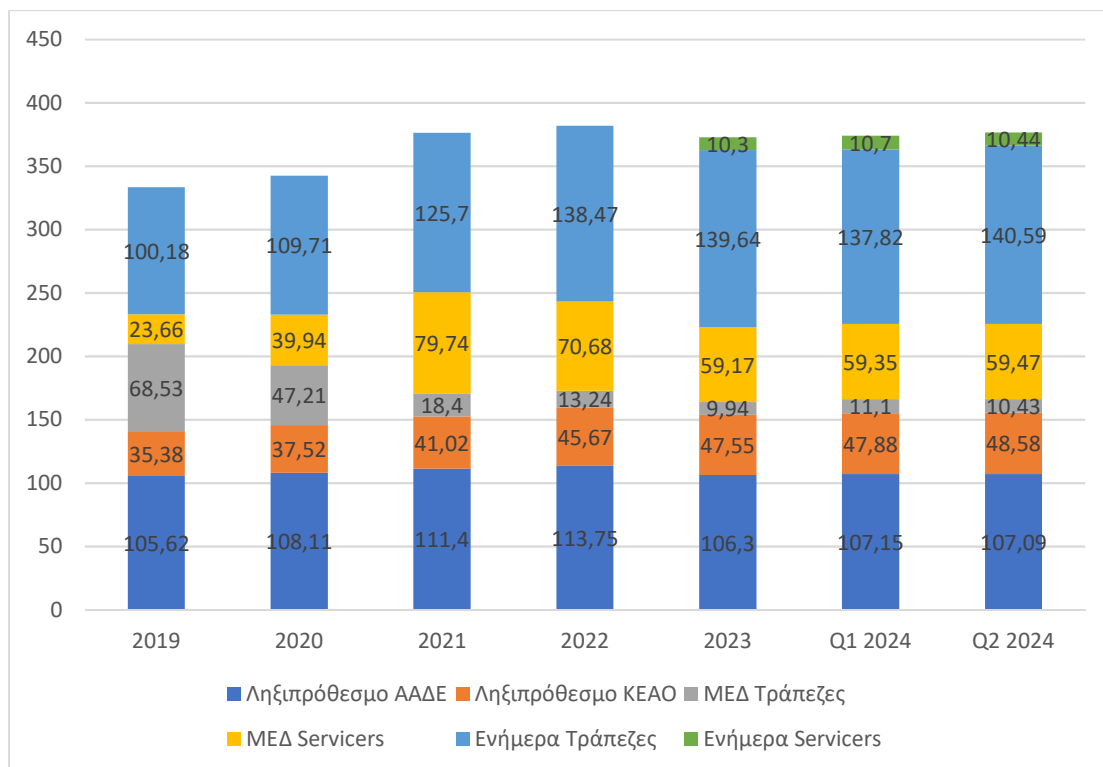
Στο Διάγραμμα 3-10 παρουσιάζεται η κατανομή ανά τύπο δανείου των μη εξυπηρετούμενων δανείων των €68,5 δις το 2019 και των €10,43 δις το Q2 2024, μετά τις τιτλοποιήσεις. Προκύπτει ξεκάθαρα ότι οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν κατά την περίοδο 2019 - Q2 2024 για την ελάφρυνση των ισολογισμών των τραπεζών από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια απέδωσαν καρπούς, αφού πλέον τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διατηρούν μη εξυπηρετούμενα δάνεια ύψους €10,43 δις για το δεύτερο τρίμηνο του 2024, ενώ αντίστοιχα το 2019 το ύψος αυτών των δανείων ανερχόταν σε € 68,53 δις.



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (<https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekseliksh-daneiwn-kai-kathysterhsewn>)

Διάγραμμα 3-10 Τράπεζες - ΜΕΔ ανά τύπο δανείου 2019 – Q2 2024

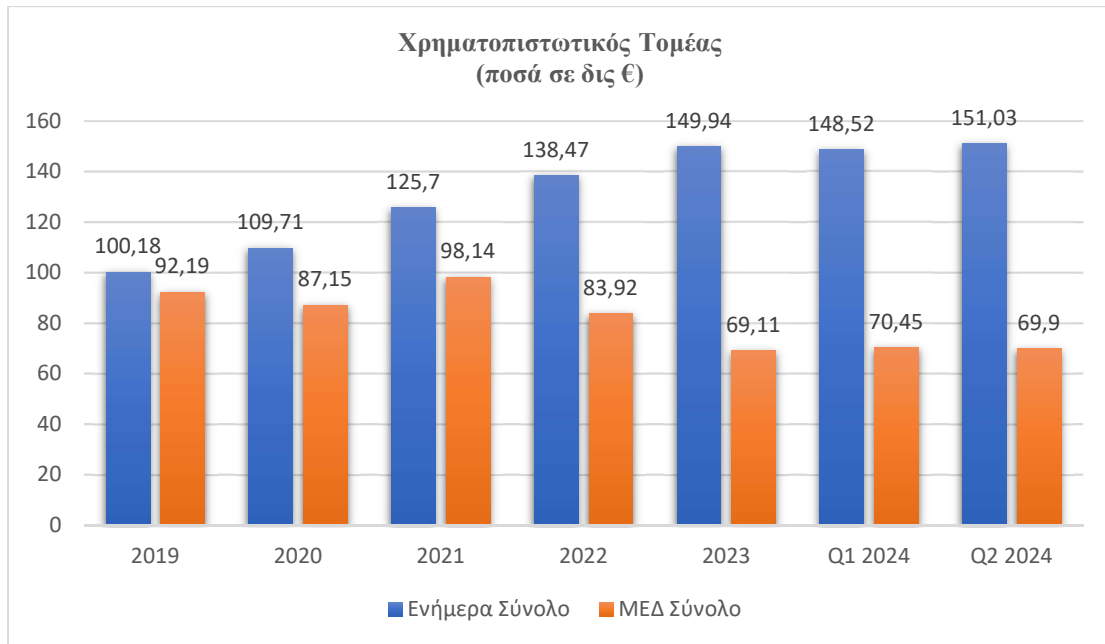
Το Διάγραμμα 3-11 παρουσιάζει την κατανομή του συνόλου του ιδιωτικού χρέους, βάσει στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τράπεζες και της Ένωσης Εταιρειών Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις, καθώς και τις ληξιπρόθεσμες οφειλές προς ΑΑΔΕ και ΚΕΑΟ. Από το Διάγραμμα προκύπτει ότι το ιδιωτικό χρέος που οφείλεται σε δημόσιους φορείς διατηρείται σταθερά σε ποσοστό άνω του 40% του συνολικού ιδιωτικού χρέους.



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, ΑΑΔΕ, ΚΕΑΟ, ΕΕΔΑΔΠ

Διάγραμμα 3-11 Εξέλιξη ιδιωτικού χρέους 2019-Q2 2024 – Κατανομή ανά φορέα

Ενώ στο Διάγραμμα 3-12 γίνεται διαχωρισμός μεταξύ ενήμερων και μη εξυπηρετούμενων δανείων που αφορούν αποκλειστικά τον χρηματοπιστωτικό τομέα (τράπεζες και servicers). Το διάγραμμα δείχνει αύξηση των εξυπηρετούμενων δανείων κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2024 με ταυτόχρονη μείωση μη εξυπηρετούμενων σε σύγκριση με το 2019.

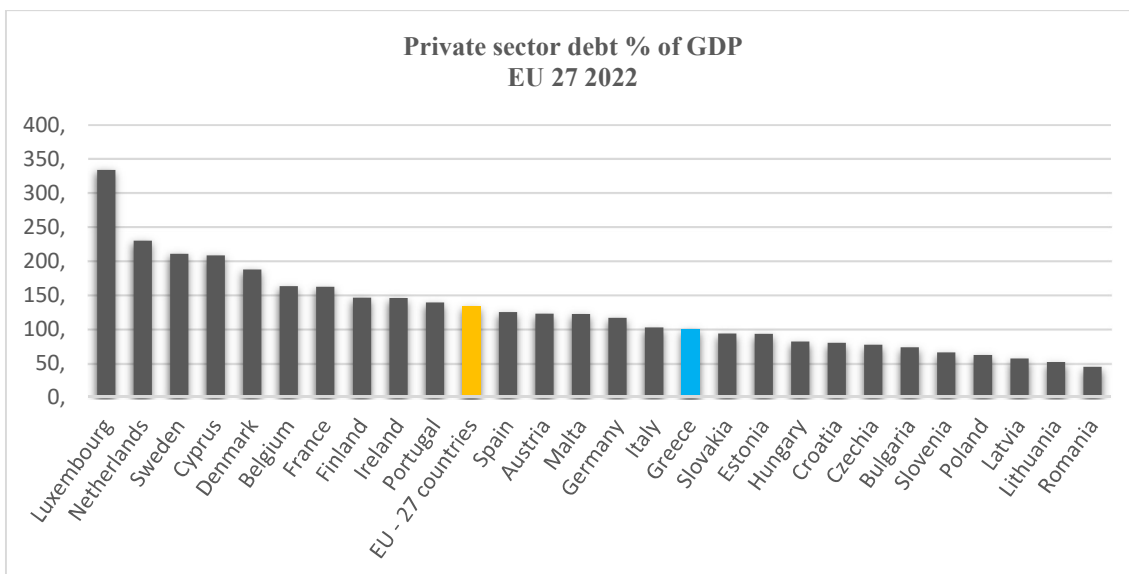


*Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος*

*Διάγραμμα 3-12 Ενήμερα και Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (τράπεζες & servicers)*

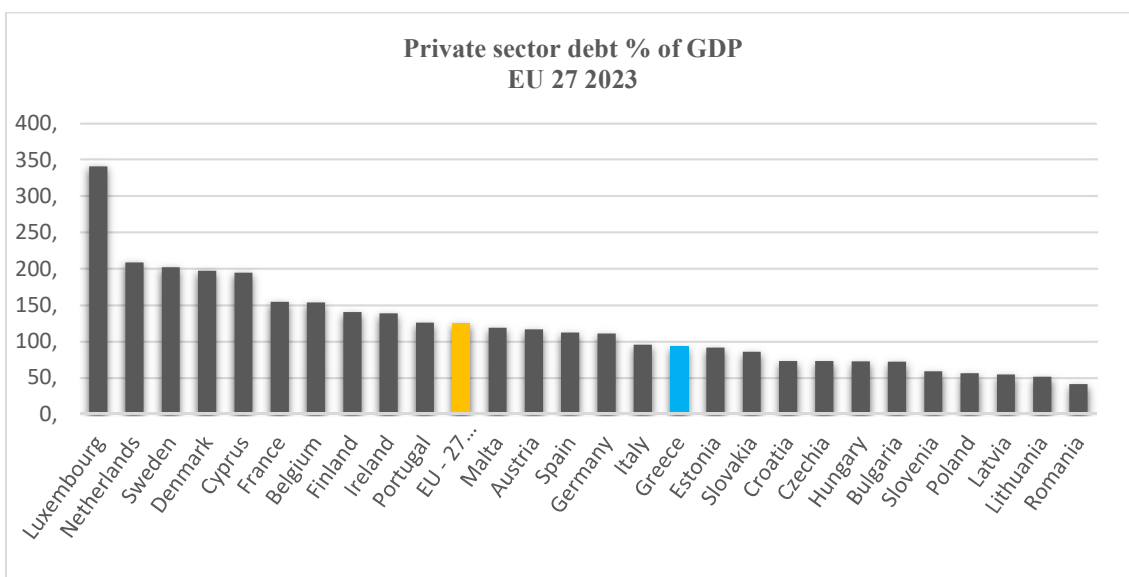
Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της Ε.Ε. ο δείκτης του Ελληνικού ιδιωτικού χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ για το έτος 2022 ανήλθε σε 99,7%, με τον μέσο όρο του δείκτη για τις 27 χώρες της Ε.Ε. να ανέρχεται σε 133,1%, ενώ για το 2023 μειώθηκε περαιτέρω σε ποσοστό 93,3% με τον μέσο όρο των χωρών της Ε.Ε. να ανέρχεται σε 125,3% για το ίδιο έτος. Με τη βοήθεια των Διαγραμμάτων 3-13 και 3-14, τα οποία παρουσιάζουν το ιδιωτικό χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2022 και 2023 αντίστοιχα, η Ελλάδα βρίσκεται στην 17<sup>η</sup> θέση (σε φθίνουσα σειρά). Βρίσκεται δηλαδή κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και για τα δυο έτη.





Πηγή: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipspd20/default/table?lang=en&page=PC\\_GDP](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipspd20/default/table?lang=en&page=PC_GDP)

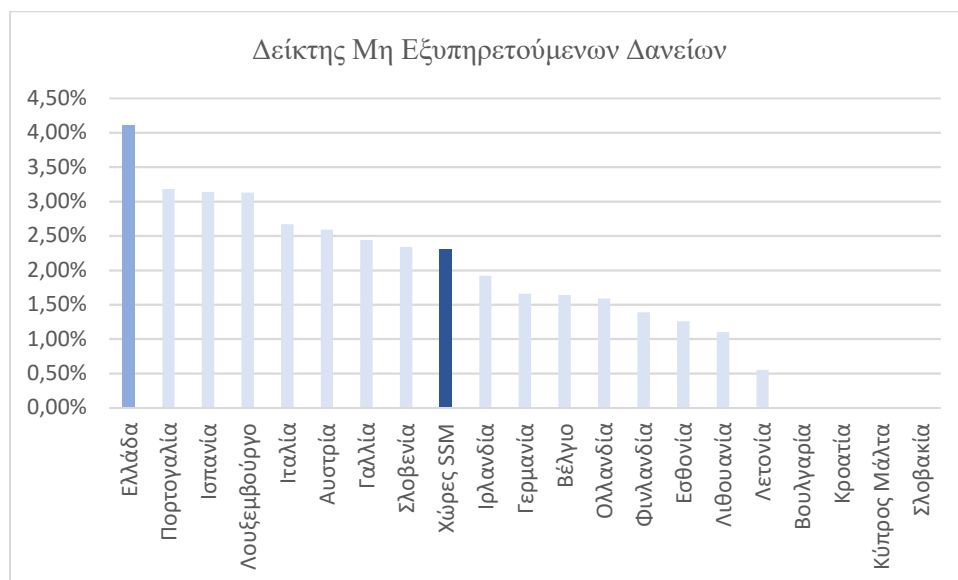
Διάγραμμα 3-13 Ιδιωτικό χρέος ως % του ΑΕΠ 2022



Πηγή: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipspd20/default/table?lang=en&page=PC\\_GDP](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipspd20/default/table?lang=en&page=PC_GDP)

Διάγραμμα 3-14 Ιδιωτικό χρέος ως % του ΑΕΠ 2023

Ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων σε επίπεδο τραπεζικού τομέα ωστόσο που δείχνει την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών της ζώνης του ευρώ καλύπτοντας λειτουργικά και μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα, παραμένει αρκετά υψηλός και πολλαπλάσιος του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Σύμφωνα με τα στοιχεία που ανακοίνωσε η ΕΚΤ (ΕΚΤ, 2024) για το Q2 2024 ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων για τις ελληνικές τράπεζες βρίσκεται στο 4,10% ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 2,30% (Διάγραμμα 3-15) τοποθετώντας τη χώρα μας στην πρώτη θέση της σχετικής λίστας. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ανάγκη συνέχισης και εντατικοποίησης των προσπαθειών αποκλιμάκωσης του υφιστάμενου αποθέματος ΜΕΔ σε ένα περιβάλλον συνεχώς αυξανόμενων προκλήσεων, με σκοπό την εναρμόνιση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.



Πηγή: ΕΚΤ <https://data.ecb.europa.eu/main-figures/supervisory-banking-data/asset-quality>

*Διάγραμμα 3-15 Δείκτης Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων*

### 3.3 Ανακεφαλαίωση

Στην ανάλυση που προηγήθηκε παρουσιάστηκε μια προσπάθεια απεικόνισης της εξέλιξης του ιδιωτικού χρέους από το 2019 έως το Q2 2024 στη χώρα μας. Προσδιορίστηκε κατά το δυνατό η σύνθεση του ιδιωτικού χρέους, δηλαδή τι οφειλές περιλαμβάνει ο όρος ιδιωτικό χρέος.

Η κρινόμενη περίοδος περιλαμβάνει μια υγειονομική κρίση (Covid 19) καθώς και γεωπολιτικές εξελίξεις με άμεση επίδραση σε όλες τις πτυχές της οικονομικής ζωής

παγκοσμίως. Επιπλέον υπήρξε και μια περίοδος με υψηλά ποσοστά πληθωρισμού, που οδήγησε την ΕΚΤ στη λήψη αυστηρών μέτρων νομισματικής πολιτικής με σκοπό την αντιμετώπιση των πληθωριστικών πιέσεων. Η απότομη αυστηροποίηση της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ με σκοπό την αντιμετώπιση των πληθωριστικών πιέσεων, οδήγησε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σε συνεχόμενες για μια διετία αυξήσεις των επιτοκίων. Η κατάσταση αυτή επηρέασε αρνητικά τόσο το κόστος χρηματοδότησης όσο και τις δυνατότητες αποπληρωμής χρέους από νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Η συνέχιση του προγράμματος «Ηρακλής», παράλληλα με τη διατήρηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα σε ικανοποιητικά επίπεδα, μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω μείωση του αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων που διατηρούν ακόμα οι ελληνικές τράπεζες, καθώς και σε βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών, αφού όπως φαίνεται έχουμε περάσει σε μια περίοδο αποκλιμάκωσης των πληθωριστικών πιέσεων.

Από το σύνολο του ιδιωτικού χρέους, το κομμάτι που φαίνεται να απασχολεί ιδιαίτερος όλους τους αρμόδιους φορείς, σχετίζεται με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που διατηρούν ακόμα στα χαρτοφυλάκια τους τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Ο λόγος είναι προφανής. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στερούν την πολύ κρίσιμη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, καθώς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα απασχολούν πολλούς από τους πόρους τους είτε σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού, είτε και σε κεφάλαια, προκειμένου να τα διαχειριστούν.

Προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή στην ενίσχυση και ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος, κινείται και η συνέχιση του προγράμματος τιτλοποιήσεων «ΗΡΑΚΛΗΣ» αλλά και η διαμόρφωση μιας εθνικής στρατηγικής με σκοπό τη μελλοντική, κατά το μέτρο του δυνατού, μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων με απώτερο σκοπό την απελευθέρωση πόρων προς την πραγματική οικονομία και την οικονομική ανάπτυξη.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί η στρατηγική που έχει ήδη εφαρμοστεί και αυτή που θα ακολουθηθεί στα επόμενα χρόνια, για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους.

## 4. Κεφάλαιο 4: Ανάλυση Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους

### 4.1 Εισαγωγή

Από την ανάλυση που προηγήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, γίνεται εύκολα αντιληπτή η σπουδαιότητα του ζητήματος του ιδιωτικού χρέους, αφού όπως αποδείχτηκε έχει άμεση σχέση με την οικονομική ανάπτυξη των χωρών και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Για το λόγο αυτό όλες οι χώρες βρίσκονται σε αναζήτηση εκείνου του μίγματος πολιτικής που θα οδηγήσει στην πλέον αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος. Επειδή όλες οι χώρες έχουν τις ιδιαιτερότητες τους, κάτι που στην πραγματικότητα δεν αφήνει το περιθώριο για μια κοινή στάση και την υιοθέτηση μιας λύσης οριζόντια, οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να προσαρμόζονται ανάλογα.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αναγνωρίζοντας τον αρνητικό αντίκτυπο που έχουν τα υψηλά επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων στην τραπεζική χορήγηση δανείων, εξέδωσε έναν οδηγό προς τις τράπεζες το 2017 (ΕΚΤ, 2017) παρέχοντας κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα ΜΕΔ.

Προς την ίδια κατεύθυνση η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε στην ίδρυση της Γενικής Διεύθυνση Υποστήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (Directorate-General for Structural Reform Support) το 2017, γνωστή ως DG-Reform. Σκοπός του φορέα είναι η παροχή βοήθειας στα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή τεχνικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Διαρθρωτική μεταρρύθμιση αποτελεί και η διαχείριση του ιδιωτικού χρέους.

Θα ακολουθήσει μια προσπάθεια ανάλυσης των βημάτων που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα και έχουν δείξει, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι έχουν αρχίσει να φέρνουν κάποια αποτελέσματα προς τη σωστή κατεύθυνση, αφού βασίζονται πλέον όπως φαίνεται σε μια στρατηγική διαχείριση του ιδιωτικού χρέους. Θα αναφερθούμε επίσης και σε παρεμβάσεις που έχουν ήδη αποφασιστεί και αναμένεται να δρομολογηθούν στο άμεσο μέλλον.

## 4.2 Υφιστάμενες προκλήσεις και βασικά εμπόδια στην ελάφρυνση του ιδιωτικού χρέους

Για την αποτελεσματική διαχείριση και μείωση του ιδιωτικού χρέους, πρώτο μέλημα αποτελεί η αποτύπωση και ανάλυση της πραγματικής κατάστασης καθώς και να προσδιοριστεί το τρέχον απόθεμα ιδιωτικού χρέους. Η υφιστάμενη κατάσταση περιλαμβάνει και ισχύουσες προκλήσεις του περιβάλλοντος σχετικά με τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους, οι οποίες καλό θα ήταν να περιοριστούν ώστε να μπορέσει να αντιμετωπιστεί το υπάρχον απόθεμα χρέους του ιδιωτικού τομέα, καθώς και δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις εκείνες που θα αποτρέψουν την μελλοντική του αύξηση. Οι προκλήσεις αυτές διαχωρίζονται σε δυο συχνά αλληλοκαλυπτόμενες ομάδες. Σε αυτές που αφορούν τις αρχικές αιτίες κλιμάκωσης του ιδιωτικού χρέους και σε αυτές που εμποδίζουν τη διαχείριση του.

Αναφερόμενοι στις αιτίες κλιμάκωσης δεν θα μπορούσαμε πρώτα από όλα να μην αναφερθούμε στα νομοθετικά κενά που κωλυσιεργούσαν την εκδίκαση υποθέσεων από τα δικαστήρια, οδηγώντας μοιραία σε πολύ αργές δικαστικές διαδικασίες. Οι χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες καταλήγουν στη δημιουργία ηθικού κινδύνου, επιτρέποντας σε στρατηγικούς κακοπληρωτές να χρησιμοποιούν για πολλά χρόνια υποθηκευμένα περιουσιακά στοιχεία μέχρι να επιλυθούν δικαστικά.

Επιπλέον μεταξύ οφειλετών και πιστωτών εξακολουθεί να υφίσταται η ασυμμετρία πληροφόρησης κυρίως λόγω της απουσίας πιστοληπτικής αξιολόγησης καταναλωτών και επιχειρήσεων. Μια άλλη αιτία, που από μόνη της αποτελεί αντικείμενο χωριστής στρατηγικής, είναι τα πολύ χαμηλά ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των επιχειρήσεων αλλά και των ιδιωτών στη χώρα μας συγκριτικά με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο (Klapper, et al., 2014), αποδεικνύοντας την ανυπαρξία βασικών δεξιοτήτων που θα εξυπηρετούσαν ώστε να μπορούν να λαμβάνονται ορθολογικές χρηματοοικονομικές αποφάσεις. Καταλήγοντας, οι ακολουθούμενες αυστηρές δημοσιονομικές πολιτικές φαίνεται να οδηγούν το ιδιωτικό χρέος σε υψηλότερα επίπεδα, αφού δημιουργούν διαρκώς μεγαλύτερα φορολογικά βάρη τόσο στους πολίτες όσο και τις επιχειρήσεις.

Από την άλλη πλευρά, αυτή των πιστωτών, οι λύσεις που προσέφεραν στους οφειλέτες δεν ήταν πάντα βιώσιμες και δεν προσέφεραν την απαιτούμενη ευελιξία. Επιπλέον ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα αποτελούσε η εύρεση των στρατηγικών

κακοπληρωτών, παρά το γεγονός ότι τους δόθηκαν κάποια εργαλεία όπως ο νόμος 4469/2017 που αφορούσε τον εξωδικαστικό μηχανισμό ρύθμισης, καθώς και ο νόμος 4605/2019 που αφορούσε την προστασία της πρώτης κατοικίας. Αναφερόμενοι στο ζήτημα της νομοθεσίας, δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε στην πολυπλοκότητα και την αλληλοεπικάλυψη μεταξύ των νομοθετημάτων, τα οποία αποτελούσαν κατά κύριο λόγο αποσπασματικές κινήσεις. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στη διαμόρφωση ενός τελείως αφιλόξενου περιβάλλοντος, το οποίο σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να οδηγήσει στην επίλυση του ζητήματος του ιδιωτικού χρέους.

Από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω καθορίζονται τα προβληματικά εκείνα σημεία που χρήζουν στρατηγικής παρέμβασης με την υιοθέτηση καινοτόμων πρωτοβουλιών. Η διαχείριση του ιδιωτικού χρέους χωρίζεται σε δυο άξονες. Ο πρώτος αφορά τη διαχείριση του τρέχοντος αποθέματος του ιδιωτικού χρέους και ο δεύτερος την εφαρμογή προληπτικών μηχανισμών για την αποφυγή μελλοντικής συσσώρευσης ιδιωτικού χρέους.

Ακολουθεί μια παρουσίαση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους, καθώς οι πολιτικές που έχουν ήδη εφαρμοστεί ή επίκειται να εφαρμοστούν σύμφωνα με την Εθνική στρατηγική για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους.

#### 4.3 Νομοθετικό πλαίσιο

Η βάση για οποιαδήποτε αναφορά σχετικά τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους είναι το νομοθετικό πλαίσιο που καθορίζει τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες αντιμετώπισης του. Πρώτα από όλα πρέπει να αναφερθούμε στο νόμο 4354/2015, ο οποίος εισήγαγε για πρώτη φορά τις ανώνυμες εταιρίες, ειδικού σκοπού, Διαχείρισης Απαιτήσεων από δάνεια και Πιστώσεις.

Στη συνέχεια και συγκεκριμένα με το άρθρο 73 του νόμου 4389/2016, δημιουργήθηκε το Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ.), το οποίο είναι αρμόδιο:

α) για τη διαμόρφωση και δημοσιοποίηση της στρατηγικής και των πολιτικών σχετικά με την οργάνωση ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού αποτελεσματικής διαχείρισης του ιδιωτικού χρέους, καθώς και την κατάρτιση και επικαιροποίηση ενός

σχεδίου δράσης με δεσμευτικό χρονοδιάγραμμα για την υλοποίηση της ανωτέρω στρατηγικής,

β) τη διαπίστωση δυσλειτουργιών και τη διατύπωση προτάσεων για τροποποίηση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου σε θέματα διαδικαστικά και ουσιαστικά για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας στην επίλυση θεμάτων ιδιωτικού χρέους, συμπεριλαμβανομένης της επιτάχυνσης των διαδικασιών αναφορικά με τις καθυστερούμενες αποπληρωμές δανείων, τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει την αγορά ακινήτων, στο μέτρο που επιδρά στη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους, και την άμεση ενεργοποίηση των αρμόδιων φορέων για τη διοικητική, επιχειρησιακή και νομοθετική υλοποίηση των ως άνω αναφερόμενων προτάσεων,

γ) την κατάρτιση δράσεων ευαισθητοποίησης και την αξιοποίηση όλων των μέσων επικοινωνίας που διαθέτει η Ελληνική Κυβέρνηση για την άμεση και αποτελεσματική ενημέρωση και υποστήριξη των πολιτών και των ενδιαφερομένων μερών σχετικά με τη λήψη αποφάσεων επί των ανωτέρω θεμάτων,

δ) τη δημιουργία ενός δικτύου παροχής δωρεάν συμβουλευτικών υπηρεσιών σε φυσικά και νομικά πρόσωπα για θέματα διαχείρισης οφειλών και το σχεδιασμό δράσεων ενημέρωσης και επιμόρφωσης νοικοκυριών και μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων σε θέματα χρηματοοικονομικής διαχείρισης,

ε) τη διαμόρφωση και επίβλεψη τήρησης των αναγκαίων χρονοδιαγραμμάτων για την υλοποίηση ενός στρατηγικού σχεδίου για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του ιδιωτικού χρέους.

Με το άρθρο 78 του ίδιου νόμου συστάθηκε η Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.), η οποία αποτελεί αυτοτελή δημόσια υπηρεσία υπαγόμενη στο ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ. Η αποστολή και οι αρμοδιότητες της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων:

α) την υποστήριξη του έργου του ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ., με τη συνδρομή στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της εθνικής στρατηγικής για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους,

β) την οργάνωση και τη διαμόρφωση της πολιτικής για την ενημέρωση και την υποστήριξη προς ενδιαφερόμενους για λήψη δανείου και δανειολήπτες, καθώς και τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση νοικοκυριών και μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

Με το Προεδρικό Διάταγμα 77/2023 η Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. μεταφέρθηκε στη νεοσύστατη Γενική Γραμματεία Χρηματοπιστωτικού Τομέα και Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (Γ.Γ.Χ.Τ.Δ.Ι.Χ.) μαζί με τη Διεύθυνση Χρηματοοικονομικής Πολιτικής της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικής Πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Οικονομικής Πολιτικής του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. Η νέα αυτή γραμματεία έχει ως πρωταρχική αποστολή τη συνδρομή στην ανάπτυξη και στην επίτευξη της σταθερότητας του χρηματοοικονομικού συστήματος της χώρας και στην αντιμετώπιση του κρίσιμου ζητήματος της υπερχρέωσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

Επιστρέφοντας στην αναφορά των προσπαθειών μεταρρύθμισης του νομοθετικού πλαισίου για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους αξίζει να αναφερθούμε στο νόμο 4469/2017 με τον οποίο εισήχθη νέο πρόγραμμα εξωδικαστικής διαδικασίας διαχείρισης οφειλών, το οποίο προσδιόριζε το πλαίσιο διαπραγματεύσεων μεταξύ επιχειρήσεων, τραπεζών και δημόσιων πιστωτών. Η διαδικασία αίτησης για την υπαγωγή στον εξωδικαστικό μηχανισμό πραγματοποιείται μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.

Εν συνεχεία με το ν. 4512/2018 όλοι οι πλειστηριασμοί αναγκαστικής εκτέλεσης θα πραγματοποιούνταν αναγκαστικά μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την οποία αρμόδια είναι η Ένωση Συμβολαιογράφων Ελλάδος.

Περαιτέρω ο νόμος 4549/2018 έφερε αρκετά σημαντικές αλλαγές στο πλαίσιο αφερεγγυότητας του ιδιωτικού τομέα, με κύριο στόχο την αποτροπή της εκμετάλλευσης της προστασίας που παρείχε η νομοθεσία από στρατηγικούς κακοπληρωτές.

Το 2019 η Ελληνική Κυβέρνηση, ακολουθώντας μια καλή πρακτική που είχε εφαρμοστεί στην Ιταλία, την οποία τροποποίησε στα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας, ανακοίνωσε το Ελληνικό Σχέδιο Προστασίας Περιουσιακών Στοιχείων με την ονομασία «Ηρακλής», το οποίο όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, φαίνεται να οδηγεί σε περαιτέρω μείωση του αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων που διατηρούν οι ελληνικές τράπεζες. Το σχέδιο αυτό εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία μάλιστα το χαρακτήρισε ως μια ακόμα καλή πρακτική την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και άλλα κράτη μέλη στην προσπάθεια τους να βοηθήσουν τις τράπεζες τους να «καθαρίσουν» τους ισολογισμούς τους από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.



των επιχειρήσεων αλλά και των ιδιωτών στη χώρα μας συγκριτικά με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο (Klapper, et al., 2014), αποδεικνύοντας την ανυπαρξία βασικών δεξιοτήτων που θα εξυπηρετούσαν ώστε να μπορούν να λαμβάνονται ορθολογικές χρηματοοικονομικές αποφάσεις.

Ο νόμος 4738/2020 δημιουργήθηκε με σκοπό την αποτελεσματική αντιμετώπιση της πολυνομίας, να δώσει ένα τέλος στις αλληλοεπικαλύψεις, στα πολύπλοκα εργαλεία που υπήρχαν για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους, καθώς και στη περιορισμένη ευελιξία στις επιλογές αναδιάρθρωσης. Επιπλέον, στόχο αποτελεί ο τερματισμός των μακροχρόνιων διαδικασιών που απαιτούνταν για να κηρύξει μια μη βιώσιμη επιχείρηση πτώχευση και οι οποίες περιόριζαν την ικανότητα πρόσβασης σε νέες πιστώσεις για τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Πλέον το καθεστώς αφερεγγυότητας παρέχει κατάλληλα εργαλεία στους οφειλότες προκειμένου να ρυθμίσουν τις οφειλές τους κατά περίπτωση και στους πιστωτές να ανακτήσουν τις απαιτήσεις τους με πιο γρήγορο και διαφανή τρόπο. Δίνεται δηλαδή το περιθώριο να ωφελούνται όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη μέσω της πιο γρήγορης ολοκλήρωσης διαδικασιών και του περιορισμού της αβεβαιότητας.

Παράλληλα, ξεκίνησε η προετοιμασία μηχανισμών που θα παρακολουθούν τα επίπεδα του μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους και θα προειδοποιούν εγκαίρως ώστε να εντοπίζεται σε αρχικά στάδια και να δίνουν έτσι σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη το χρόνο για έγκαιρη διευθέτηση.

Η επιτυχής αντιμετώπιση του μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους βασίζεται κυρίως σε προληπτικά μέτρα αντιμετώπισης της υπερχρέωσης, σε μέτρα που σκοπό θα έχουν να βελτιώσουν το διαθέσιμο εισόδημα των οφειλετών αλλά και στη βελτίωση των εργαλείων που χρησιμοποιούνται για να ρυθμίζονται οι οφειλές. Στο πλαίσιο αυτό ψηφίστηκε ο νόμος 5072/2023 «Δάνεια Διαφάνεια, ανταγωνισμός, προστασία των ευάλωτων Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2021/2167 επανεισαγωγή του προγράμματος «ΗΡΑΚΛΗΣ» και άλλες επείγουσες διατάξεις» όπου μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται βελτιώσεις στον εξωδικαστικό μηχανισμό ρύθμισης οφειλών και μεγαλύτερη προστασία των ευάλωτων οφειλετών, απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών του πτωχευτικού κώδικα και βελτιώσεις του πλαισίου λειτουργίας του Φορέα Απόκτησης και Επαναμίσθωσης Ακινήτων.

Σύμφωνα με το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2024 του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (ΥΠΕΘΟΟ, 2024), ο φορέας απόκτησης και επαναμίσθωσης ακινήτων

σκοπό έχει την εξασφάλιση της κύριας κατοικίας για οφειλέτες που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση, μέσω μίσθωσης και επαναμεταβίβασης αυτής στον ίδιο τον οφειλέτη. Η σύμβαση παραχώρησης αποτελεί την ανάθεση των καθηκόντων και αρμοδιοτήτων του Φορέα σε ιδιωτική νομική οντότητα, με βάση τη σύμβαση παραχώρησης που αναλαμβάνει την εκτέλεση των σχετικών υποχρεώσεων.

#### 4.4 Εφαρμογή Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους

Σε συνέχεια των προκλήσεων που δημιουργήθηκαν από την πανδημία του Covid-19 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε μια νέα πρωτοβουλία με σκοπό την ενίσχυση της πορείας ανάκαμψης των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το NextGenerationEU. Το ταμείο στοχεύει στην υποστήριξη μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων στις χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο, με τελικό στόχο τη δημιουργία μιας πιο βιώσιμης και ανθεκτικής Ευρώπης. Αυτή η πρωτοβουλία επιδιώκει να μειώσει τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της πανδημίας COVID-19, καθώς επίσης να ενισχύσει την προετοιμασία των ευρωπαϊκών οικονομιών και κοινωνιών για τις προκλήσεις αλλά και τις ευκαιρίες που συνοδεύουν την πράσινη κι ψηφιακή μετάβαση. Τα κράτη μέλη, ακολουθώντας ειδικές ανά χώρα συστάσεις, προχώρησαν σε κατάρτιση σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, μέσω των οποίων θα προωθηθούν μεταρρυθμίσεις σε διάφορους τομείς που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν έως το 2026.

Σχετικά με το ιδιωτικό χρέος που μας απασχολεί, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας βασίζεται σε τέσσερις πυλώνες, από τους οποίους για τη συγκεκριμένη μελέτη ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Πυλώνας 4 που αφορά τις Ιδιωτικές Επενδύσεις και το Μετασχηματισμό της Οικονομίας. Παρακάτω θα αποτυπώσουμε τη σύνδεση του Εθνικού σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους και πως οι μεταρρυθμίσεις αυτές μπορούν να οδηγήσουν στη μείωση του τρέχοντος αποθέματος ιδιωτικού χρέους και την αποφυγή μελλοντικής συσσώρευσης του.

##### 4.4.1 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - Ελλάδα 2.0

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας περιλαμβάνει μια πλήρη και συνεπή σειρά μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, οργανωμένες σε τέσσερις (4) κύριες κατηγορίες, οι οποίες επιμερίζονται σε συνολικά δεκαοκτώ (18) άξονες.

Για τις ανάγκες του παρόντος, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Πυλώνας 4 που αφορά τις Ιδιωτικές Επενδύσεις και το Μετασχηματισμό της Οικονομίας και περιλαμβάνει 7

άξονες. Σχετικοί με το υπό εξέταση θέμα είναι ο τρίτος και ο τέταρτος άξονας οι οποίοι αναφέρονται στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης και την ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών αντίστοιχα.

#### 4.4.1.1 Πληροφοριακού Συστήματος Μητρώου Παρακολούθησης Ιδιωτικού Χρέους

Προκειμένου να ενισχυθεί η ικανότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά σε υπάρχουσες προκλήσεις και να παρέχει στήριξη στην πραγματική οικονομία, στον Πυλώνα 4 του Σχεδίου και συγκεκριμένα στη δράση 4.4 «Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών», προβλέπεται η ανάπτυξη Πληροφοριακού Συστήματος Μητρώου Παρακολούθησης Ιδιωτικού Χρέους. Το πληροφοριακό αυτό σύστημα θα συλλέγει και θα επεξεργάζεται ανώνυμα δεδομένα από δημόσιους και ιδιωτικούς πιστωτικούς οργανισμούς που θα αφορούν το υπάρχον χρέος, θα χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση της εξέλιξης του ιδιωτικού χρέους. Αυτές οι πληροφορίες είναι απαραίτητες για τη διαμόρφωση αντίστοιχης κυβερνητικής πολιτικής, καθώς επίσης και για την εκπόνηση της ετήσιας Έκθεσης Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους που συντάσσεται από τον αρμόδιο Γενικό Γραμματέα.

Το έργο αυτό αποτελεί μια προσπάθεια αντιμετώπισης της έλλειψης πληροφόρησης για τα επίπεδα του συνολικού μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους, καθώς και η διευκόλυνση του σχεδιασμού δημόσιας πολιτικής για την αποτελεσματική διαχείρισή του. Απώτερος σκοπό αποτελεί η αποτελεσματική διαχείριση του μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους σε επίπεδα τέτοια που θα μπορέσει να οδηγήσει σε ορθή κατανομή των πόρων στην οικονομία, σε σταθερότητα της οικονομίας και του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Το έργο θα υλοποιηθεί από την Κοινωνία της Πληροφορίας.

Επιπλέον στις 5 Ιουνίου 2024 δημοσιεύτηκε από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών διακήρυξη ηλεκτρονικού ανοιχτού διαγωνισμού για το έργο «Εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους». Σύμφωνα με το κείμενο της διακήρυξης η Εθνική Στρατηγική περιλαμβάνει συνολικά τριάντα τρία (33) έργα σε τρεις άξονες παρέμβασης με στόχο την εκπλήρωση του οράματος της Στρατηγικής. Ο πρώτος Άξονας παρέμβασης στοχεύει στη βελτίωση της διαδικασίας αφερεγγυότητας για επιχειρήσεις και ιδιώτες. Ο δεύτερος Άξονας παρέμβασης εστιάζει στη δημιουργία και την εφαρμογή προληπτικών μηχανισμών με στόχο την αποτροπή της μελλοντικής διόγκωσης Ιδιωτικού Χρέους. Ο τρίτος άξονας έχει ως στόχο την ανάπτυξη

εργαλείων καθώς και βελτιώσεων στο φορολογικό και στο πλαίσιο των συναλλαγών χαρτοφυλακίου, με σκοπό την ενδυνάμωση της αγοράς των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ).

Μεγάλη έμφαση δίνεται στην παρακολούθηση και την αξιολόγηση της προόδου των έργων. Για το λόγο αυτό μεταξύ άλλων προβλέπεται η κατάρτιση αναφορών για την εξέλιξη των έργων, η αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων που θέτει η Εθνική Στρατηγική, αλλά και η επικαιροποίηση των δεικτών απόδοσης (KPIs) των έργων της Στρατηγικής στο πλαίσιο της παρακολούθησης του Ιδιωτικού Χρέους.

#### 4.4.1.2 Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης

Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης αποτελεί επίσης σημαντικό τομέα που χρήζει βελτιώσεων, λόγω κυρίως των μεγάλων καθυστερήσεων που παρατηρούνται στην εκδίκαση υποθέσεων. Για το λόγο αυτό προβλέπεται η προσαρμογή του προγράμματος σπουδών της Σχολής Δικαστών με την προσθήκη πρακτικών θεμάτων που σχετίζονται με αφερεγγυότητα και τη δια βίου εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών. Επιπλέον, η υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών για πολυμερείς διαπραγματεύσεις στοχεύει στη βελτίωση της συνεργασίας ανάμεσα σε οφειλέτες και πιστωτές. Ο ενισχυμένος εξωδικαστικός μηχανισμός θα συμβάλλει στην αποφόρτιση των δικαστηρίων αλλά και στην αποτροπή δημιουργίας νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών.

#### 4.4.1.3 Εντοπισμός των στρατηγικών κακοπληρωτών

Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι, που αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι ο εντοπισμός των στρατηγικών κακοπληρωτών. Στη διακήρυξη προβλέπεται ο σχεδιασμός σχετικού ελεγκτικού μηχανισμού, ο οποίος θα αξιολογεί τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που είτε βρίσκονται ήδη σε καθεστώς προστασίας και αναδιάρθρωσης, είτε υποβάλλουν αίτηση για να ενταχθούν σε αυτό το καθεστώς, είναι ικανά να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, αλλά οι πληροφορίες που έχουν δώσει σχετικά με την ικανότητά τους να αποπληρώσουν τις οφειλές τους είτε είναι ελλιπείς είτε ψευδείς.

#### 4.4.1.4 Δημόσιος Φορέας Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας (Public Credit Bureau)

Από τις υπόλοιπες δράσεις που αφορούν τον τέταρτο Πυλώνα του Σχεδίου και αποτελούν εισαγωγή νέων εργαλείων στην αντιμετώπιση του ιδιωτικού χρέους, ιδιαίτερης σημασίας είναι η ίδρυση Δημόσιου Φορέα Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας (Public Credit

Bureau) & η ανάπτυξη σχετικού πληροφοριακού συστήματος, που θα «συνεργάζεται» με τον Τειρεσία και άλλους οργανισμούς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας.

Η μεταρρύθμιση αποσκοπεί στη δημιουργία και λειτουργία μιας Ανεξάρτητης Αρχής Πιστοληπτικής Αξιολόγησης, η οποία θα παρέχει πληροφορίες σχετικά με την πιστοληπτική ικανότητα των οφειλετών, βασιζόμενη στα δεδομένα του δημόσιου τομέα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, επιδιώκεται να διευκολυνθεί η πρόσβαση ιδιωτών και επιχειρήσεων σε νέα δάνεια και χρηματοδότηση μέσω της παροχής κρίσιμων στοιχείων στους πιστωτές. Η κύρια αποστολή της εν λόγω αρχής είναι η παραγωγή πιστοληπτικών βαθμολογήσεων μέσω ενός συστήματος, η διατήρηση σχετικής βάσης δεδομένων καθώς επίσης και η ανταλλαγή αυτών των βαθμολογιών με οργανισμούς αξιολόγησης για τον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων καθώς και των ληξιπρόθεσμων χρεών προς δημόσιους φορείς ή ιδιώτες δανειστές. Επιπλέον, στοχεύει στην πρόληψη φαινομένων υπερχρέωσης.

Η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση φιλοδοξεί επίσης να αντιμετωπίσει διάφορα προβλήματα που συνδέονται με την έλλειψη ενοποιημένου τρόπου ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ πιστωτών. Αυτή η κατάσταση προκαλεί σύγχυση κι επιβραδύνει τις διαδικασίες αναχρηματοδότησης του ιδιωτικού χρέους, επηρεάζοντας κυρίως τα νοικοκυριά αλλά και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, κάτι που έχει αρνητικές συνέπειες για τη χρηματοοικονομική υγεία των τραπεζών συνολικά και κατ' επέκταση σε όλη την οικονομία.

Ο περιορισμός της ασύμμετρης πληροφόρησης ευεργετεί πολλούς τομείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα χορήγησης δανείων βελτιώνοντας τη διαχείριση κινδύνων, καθώς εξετάζεται καλύτερα αν ένας οφειλέτης μπορεί ή θέλει να αποδώσει πληρωμές, ενισχύεται έτσι τόσο ο ανταγωνισμός όσο και οι στρατηγικές εισόδου στην αγορά ενώ παράλληλα γίνεται πιο αποτελεσματική επεξεργασία αιτήσεων προσφέροντας εξατομικευμένα προϊόντα ανά πελάτη συμβάλλοντας τελικά στην ποιοτική αναβάθμιση του χαρτοφυλακίου τους. Η ανταλλαγή πληροφόρησης μεταξύ δημοσίων φορέων κι ανεξαρτήτων δανειοδοτικών οργανισμών παίζουν καθοριστικό ρόλο ως μέσο πίεσης των οφειλετών οι οποίοι γνωρίζοντας ότι τυχόν καθυστέρηση ή απουσία καταβολών μπορεί να πλήξει σοβαρά την καλή φήμη τους οδηγώντας τον αποκλεισμό τους από τη διαδικασία δανειοδότησης από άλλους πιστωτές ή τη χρηματοδότησή τους με δυσμενέστερους όρους.

#### 4.4.1.5 Κεντρικού Μητρώου Πιστώσεων

Επιπλέον προβλέπεται η ίδρυση του Κεντρικού Μητρώου Πιστώσεων το οποίο θα φιλοξενηθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος. Αποτελεί ένα πληροφοριακό σύστημα αναλυτικής καταγραφής του ιστορικού πληρωμών των δανείων που έχουν οι πελάτες σε τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, καθώς και των τύπων εξασφαλίσεων που παρέχονται. Επιπλέον, περιλαμβάνει οποιαδήποτε άλλη σχετική πληροφορία για πίστωση προς φυσικά ή νομικά πρόσωπα από πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα με έδρα στην Ελλάδα, όπως επίσης και από υποκαταστήματα ξένων πιστωτικών ή χρηματοδοτικών οργανισμών που δραστηριοποιούνται στην ελληνική αγορά. Ο κύριος στόχος του Κεντρικού Μητρώου Πιστώσεων είναι να αντιμετωπίσει το ζήτημα της δυσμενούς επιλογής στον τομέα παροχής πιστώσεων στη χώρα μας, προκειμένου να επιτευχθεί αύξηση: (α) τόσο της ποσότητας όσο και της ποιότητας των επενδυτικών δαπανών στην Ελλάδα, (β) του ανταγωνισμού στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, καθώς επίσης (γ) του βάθους, της ρευστότητας και της αποτελεσματικότητας στις τιμές στη δευτερογενή αγορά για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

#### 4.4.1.6 Εθνική Στρατηγική για τον Χρηματοοικονομικό Εγγραμματισμό

Τα πολύ χαμηλά ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στη χώρα μας σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο για επιχειρήσεις όσο και για ιδιώτες δεν θα μπορούσαν να μην οδηγήσουν στην υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων στην κατεύθυνση του Χρηματοοικονομικού Εγγραμματισμού.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ορίζει τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό ως «τον συνδυασμό συνειδητότητας, γνώσης, δεξιότητας, νοοτροπίας και συμπεριφοράς, απαραίτητα στοιχεία για τη σωστή λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων με στόχο την επίτευξη της ατομικής χρηματοοικονομικής ευημερίας» (Atkinson & Messy, 2012).

Στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0, υπάρχει ειδική αναφορά στην εθνική στρατηγική για τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Αυτή η στρατηγική αντιπροσωπεύει μια ενορχηστρωμένη προσέγγιση σε επίπεδο χώρας, που στηρίζεται σε ένα καλά δομημένο πλαίσιο δράσης. Επικεντρώνεται στη διαχείριση χρέους, τον μακροπρόθεσμο οικονομικό σχεδιασμό και την ψηφιακή χρηματοδότηση.

Επιπλέον ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης σε έκθεση του αναφορικά με την εθνική στρατηγική για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό στην

Ελλάδα (ΟΟΣΑ, 2024) με την επιστροφή της οικονομίας της Ελλάδας σε τροχιά ανάπτυξης, η αύξηση του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού θα επιτρέψει στους Έλληνες να διαχειρίζονται καλύτερα τους οικονομικούς πόρους τους. Αυτό μπορεί να συμβεί τόσο βραχυπρόθεσμα, όπως με τη μείωση της εξάρτησης από δάνεια, όσο και μακροπρόθεσμα, μέσω της δημιουργίας ικανοποιητικών αποταμιεύσεων για την υποστήριξη των εισοδημάτων τους κατά τη διάρκεια της συνταξιοδότησης. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα στο μέλλον.

#### 4.4.1.7 Φορέα απόκτησης και επαναμίσθωσης ακινήτων του Ν.4738/2020

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και για το Φορέα απόκτησης και επαναμίσθωσης ακινήτων του Ν.4738/2020 (άρθρο 218). Πρόκειται για έναν ιδιωτικό φορέα που θα επιλεγεί, κατόπιν διαγωνισμού, από το κράτος.

Ο φορέας που αναλαμβάνει την απόκτηση και την επαναμίσθωση ακινήτων είναι ένας ιδιωτικός οργανισμός, ο οποίος θα επιλεγεί μέσω δημόσιου διεθνούς διαγωνισμού από το κράτος. Ο συγκεκριμένος φορέας θα αποκτήσει την κύρια κατοικία του οφειλέτη και υποχρεούται να τη μισθώσει στον πολίτη για διάρκεια δώδεκα ετών. Αυτή η διαδικασία αποτρέπει τις εξώσεις που ενδέχεται να συμβούν αν το ακίνητο περιέλθει σε χέρια τρίτου προσώπου. Κατά τη διάρκεια της 12ετούς μίσθωσης, ο φορέας έχει την υποχρέωση να επαναπωλήσει την κατοικία στον πολίτη, εφόσον αυτός καταφέρει να βελτιώσει οικονομικά την κατάσταση του και πληρώνει τακτικά το μίσθωμα.

Οι νομοθετικές αλλαγές, δίνουν τη δυνατότητα στον οφειλέτη να επαναγοράσει το ακίνητο του πριν παρέλθει η δωδεκάχρονη περίοδος (η οποία αποτελεί τον μέγιστο χρόνο), καθώς δεν απαιτείται πια η καταβολή των μισθωμάτων για όλη αυτήν τη χρονική διάρκεια στην περίπτωση πρόωρης άσκησης δικαιώματος επαναγοράς.

Ο Φορέας θα προχωρήσει στην αγορά του ακινήτου με έκπτωση 30% επί της εμπορικής αξίας του, κάτι που επίσης θα ωφελήσει στο μέλλον τον δανειολήπτη μειώνοντας αντίστοιχα και την τιμή επαναγοράς της ιδιοκτησίας. Η παραμονή του οφειλέτη στη συγκεκριμένη κατοικία θα διευκολύνεται με τη χορήγηση κάθε μήνα επιδόματος ενοικίου, με τη συμβολή του οργανισμού Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ).

#### 4.4.1.8 Ενδυνάμωση της αγοράς των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων

Τέλος το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0 περιλαμβάνει και παρεμβάσεις σχετικές με την ενδυνάμωση της αγορά των μη εξυπηρετούμενων δανείων τόσο στην πρωτογενή όσο και στη δευτερογενή αγορά.

Πρώτο στόχο αποτελεί η μείωση των φορολογικών αντικινήτρων για μεταβιβάσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων. Κατά δεύτερο λόγο γίνεται αναφορά στην υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών για τη βελτίωση της διαδικασίας διενέργειας ηλεκτρονικών πλειστηριασμών, τον εμπλουτισμό του περιεχομένου των πληροφοριών για το ακίνητο στην πλατφόρμα ηλεκτρονικών πλειστηριασμών με σκοπό την μείωση της ασυμμετρίας πληροφόρησης και τη μετατροπή της πλατφόρμας ηλεκτρονικών πλειστηριασμών ώστε να γίνει πιο φιλική προς τον χρήστη.

Επιπρόσθετα προβλέπεται η δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας μέσω της οποίας θα πραγματοποιούνται όλες οι σχετικές με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια συναλλαγές. Για τη δημιουργία της εν λόγω πλατφόρμας θα ληφθούν υπόψη οι βέλτιστες πρακτικές εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα αναμενόμενα οφέλη από την υλοποίηση του εν λόγω έργου αναμένεται να είναι μεταξύ άλλων:

- i. η διαθεσιμότητα πληροφόρησης που μέχρι τώρα είναι περιορισμένη,
- ii. η ενδυνάμωση της ικανότητας των αρχών να προχωρήσουν σε σχεδιασμό δημόσιας πολιτικής βάσει δεδομένων για την αποτελεσματική διαχείριση του ιδιωτικού χρέους και την αποτροπή μελλοντικής συσσώρευσης ιδιωτικού χρέους,
- iii. η δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών με αποτελεσματικό και εμπιστευτικό τρόπο
- iv. η ανάπτυξη κοινής κουλτούρας, εξάλειψη της ασυμμετρίας πληροφόρησης και ενθάρρυνση ενός ευρύτερου φάσματος επενδυτών να έχουν πρόσβαση σε διαθέσιμα και τέλος
- v. η ενίσχυση της σταθερής οικονομικής κατάστασης, αφού η αποτελεσματική Διαχείριση του μη εξυπηρετούμενου Ιδιωτικού Χρέους μέσω διευκόλυνσης της διαχείρισης του χρέους με την άρση των αντικινήτρων, τόσο για τους οφειλέτες όσο και για τους πιστωτές, σε επίπεδο που να συνάδει με την ορθή κατανομή των πόρων στην οικονομία με σκοπό την σταθερότητα της οικονομίας και του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.



Η εν λόγω πλατφόρμα καλείται να διασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα με άλλα συστήματα των εμπλεκόμενων μερών και αναμένεται να συμβάλει στην αύξηση των ενδιαφερόμενων επενδυτών και παράλληλα στη μείωση της διαδικασίας συλλογής και ανάλυσης στοιχείων και πληροφοριών σχετιζόμενων με τη διενέργεια μιας επένδυσης.

#### 4.5 Ανακεφαλαίωση

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε μι αναφορά στις ενέργειες που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί και στοχεύουν αρχικά στον περιορισμό του ιδιωτικού χρέους. Αναλύθηκε επίσης η Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, η οποία όμως βρίσκεται ακόμα σε πολύ πρώιμο στάδιο, καθώς μόλις τον Ιούνιο του 2024 δημοσιεύτηκε από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών διακήρυξη ηλεκτρονικού ανοιχτού διαγωνισμού για το έργο «Εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους».

Στη συνέχεια αναλύθηκαν οι σημαντικότερες παρεμβάσεις / μεταρρυθμίσεις που προβλέπεται να υλοποιηθούν μέχρι το 2026 και αναφέρθηκαν τα οφέλη που αναμένεται να προκύψουν για κάθε μια από τις εν λόγω παρεμβάσεις / μεταρρυθμίσεις.

Πρωταρχικό μέλημα αποτέλεσε η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Για το λόγο αυτό οι πρώτες κινήσεις αφορούσαν την ελάφρυνση των ισολογισμών των τραπεζών από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Αυτό βέβαια δε σημαίνει την εξαφάνιση του ιδιωτικού χρέους.

Αφού συλλέχτηκαν πολλές πληροφορίες σχετικά με το ιδιωτικό χρέος και ακολουθήθηκαν κατευθυντήριες γραμμές που εκδόθηκαν από τους αρμόδιους φορείς, καταρτίστηκε ένα στρατηγικό σχέδιο αντιμετώπισης του ιδιωτικού χρέους. Το εν λόγω σχέδιο αναμένεται να οδηγήσει σε ελάφρυνση του ιδιωτικού χρέους, διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας με φόντο την οικονομική ανάπτυξη.

## 5. Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

Η περιπλάνηση μας στα θολά, όπως αποδείχτηκε, νερά της διαχείρισης του ιδιωτικού χρέους κάπου εδώ ολοκληρώνεται. Θολά γιατί όπως αποδείχτηκε δεν υπάρχει εκείνο το μίγμα πολιτικών που θα μπορούσε να εφαρμοστεί οριζόντια σε όλες τις οικονομίες και να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Κάθε χώρα έχει τις ιδιαιτερότητές της. Παρ' όλα αυτά η παροχή κατευθυντήριων γραμμών από τους αρμόδιους φορείς που κατέχουν την τεχνογνωσία, μπορεί να αποτελέσει το σημείο εκκίνησης των προσπαθειών για την αντιμετώπιση της διόγκωσης του ιδιωτικού χρέους. Καλές πρακτικές που έχουν ήδη εφαρμοστεί σε κάποιες χώρες, θα μπορούσαν με κάποιες τροποποιήσεις ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κάθε οικονομίας, να αποτελέσουν το εφαλτήριο μιας καλά συντονισμένης προσπάθειας που σκοπό θα έχει τόσο τη μείωση του υπάρχοντος αποθέματος ιδιωτικού χρέους, όσο και την αποτροπή μελλοντικής συσσώρευσης του.

Στόχο της παρούσας μελέτης αποτέλεσε η διερεύνηση του κρίσιμου ζητήματος του ιδιωτικού χρέους, το οποίο κατέχει κεντρική θέση στην χάραξη πολιτικής κάθε χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και όχι μόνο και να επιβεβαιωθεί η πολύ ισχυρή σχέση μεταξύ της διόγκωσης του ιδιωτικού χρέους και της οικονομικής ανάπτυξης και σταθερότητας της οικονομίας.

Πράγματι η βιβλιογραφία κατέδειξε το ΑΕΠ ως το σημαντικότερο δείκτη που σχετίζεται με την ανάπτυξη της οικονομίας κάθε χώρας, καθώς η αύξησή του συνδέεται με αύξηση των επενδύσεων, της κατανάλωσης αλλά και των εξαγωγών. Σε περιόδους οικονομικών κρίσεων συρρικνώνεται η οικονομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα να μειώνεται το ΑΕΠ, κάτι που τελικά οδηγεί σε αδυναμία από την πλευρά των δανειοληπτών να ανταποκριθούν στις δανειακές υποχρεώσεις τους. Η αύξηση του δημόσιου χρέους οδηγεί επίσης σε μείωση της οικονομικής δραστηριότητας δημιουργώντας προβλήματα ρευστότητας στις τράπεζες, καθώς η υιοθέτηση μέτρων και πολιτικών λιτότητας για την αντιμετώπισή του οδηγούν μοιραία σε μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και τελικά την αδυναμία αποπληρωμής των χρεών τους.

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πυρήνα της χρηματοδότησης της οικονομίας αποτελεί ο τραπεζικός τομέας. Για το λόγο αυτό ένας ισχυρός, σταθερός και υγιής τραπεζικός τομέας θα οδηγήσει τελικά σε θετικούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και σε μακροοικονομική σταθερότητα. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες των μη

εξυπηρετούμενων δανείων αποτελούν σημαντικό στοιχείο για τη χάραξη και εφαρμογή σωστής προληπτικής εποπτείας, αλλά και την υιοθέτηση μέτρων για την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας του τραπεζικού τομέα ώστε να τον καταστήσουν πιο ανθεκτικό και έτοιμο να απορροφήσει τυχόν κραδασμούς σε περιόδους οικονομικών κρίσεων. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που διατηρούν στα χαρτοφυλάκια τους τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα απασχολούν πολύ σοβαρά τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, αφού στερούν την πολύ κρίσιμη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, καθώς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα απασχολούν πολλούς από τους πόρους τους είτε σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού, είτε και σε κεφάλαια, προκειμένου να τα διαχειριστούν.

Η ανάλυση στατιστικών δεδομένων της εξέλιξης του ιδιωτικού χρέους το χρονικό διάστημα από το 2019 έως και το δεύτερο τρίμηνο του 2024, παρουσιάστηκε η δομή του ιδιωτικού χρέους παρουσιάζοντας ποιες οφειλές το αποτελούν. Η περίοδος αναφοράς περιλαμβάνει δύσκολες συγκυρίες, αφού όλα τα κράτη κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μια υγειονομική κρίση, αυτή του Covid-19, αλλά και εξελίξεις γεωπολιτικές που επηρέασαν και ακόμα επηρεάζουν όλες της πτυχές της οικονομικής ζωής.

Επιπλέον η απότομη αusterοποίηση της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ με σκοπό την αντιμετώπιση των πληθωριστικών πιέσεων, είχε σαν αποτέλεσμα συνεχόμενες για μια διετία αυξήσεις των επιτοκίων, οδηγώντας σε αύξηση του κόστους χρηματοδότησης. Αυτό όπως είναι λογικό περιορίσει τις δυνατότητες αποπληρωμής χρέους από νοικοκυριά και επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση του ιδιωτικού χρέους.

Η κατάσταση που περιγράφεται παραπάνω σε συνάρτηση κατευθυντήριων οδηγιών και υιοθέτηση καλών πρακτικών, οδήγησε στην εκπόνηση της Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, τα κυριότερα σημεία της οποίας αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Οι περισσότερες μεταρρυθμίσεις βρίσκονται ακόμα σε πρώιμο στάδιο, αφού αν εξαιρέσουμε κάποια βήματα που έχουν πραγματοποιηθεί και αφορούν κυρίως το νομοθετικό πλαίσιο, αλλά και την εφαρμογή του προγράμματος «ΗΡΑΚΛΗΣ», ο δρόμος που πρέπει ακόμα να διανθει είναι μακρύς. Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη, προκύπτει ότι το πρώτο μέλημα της Ελληνικής Κυβέρνησης, ήταν η διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος. Για το λόγο αυτό και οι πρώτες παρεμβάσεις αφορούσαν κυρίως την ελάφρυνση των ισολογισμών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Μπορεί η εξέλιξη του δείκτη ΜΕΔ να σημείωσε σημαντική

πρόοδο από το 2020 και μετά λόγω στοχευμένων στρατηγικών και ευνοϊκών ρυθμιστικών αλλαγών, ωστόσο ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων για τις ελληνικές τράπεζες τοποθετεί τη χώρα μας στην πρώτη θέση της σχετικής λίστας.

Αντικείμενο μελλοντικής μελέτης θα μπορούσε να αποτελέσει η αξιολόγηση της εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης του Ιδιωτικού Χρέους. Θα ήταν ενδιαφέρον να ερευνηθεί κατά πόσο η πολιτικές που θα εφαρμοστούν θα επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα και θα μπορέσουν να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες που θα οδηγήσουν στην πολυπόθητη οικονομική ανάπτυξη.



# Βιβλιογραφία

## Ξενόγλωσση

- Adrian, T. & Liang, N., 2018. Monetary policy, financial conditions and financial stability. *International Journal of Central Banking*, vol 14, no 1, pp. 73-131.
- Anastasiou, D., 2022. Management and Resolution Methods of Non-performing Loans: A Review of the Literature. Στο: H. Ben Ameer, Z. Ftiti, W. Louhichi & J. Prigent, επιμ. *Crises and Uncertainty in the Economy*. Singapore: Springer, pp. 187- 202.
- Anastasiou, D., Louri, H. & Tsionas, M., 2016. Determinants of non-performing loans: Evidence from Euro-area countries. *Finance research letters* 18, pp. 116-119.
- Atkinson, A. & Messy, F., 2012. *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*. Paris: OECD Publishing.
- Berger, A. N. & De Young, R., 1997. Problem loans and cost efficiency in commercial banks. *Journal of Banking & Finance* 21, pp. 849-870.
- Bofondi, M. & Ropele, T., 2011. Macroeconomic Determinants of Bad Loans: Evidence from Italian Banks. Occasional Papers. *SSRN Electronic Journal*, March.
- Bunn, P. & Rostom, M., 2015. Household debt and spending in the United Kingdom. *Bank of England*.
- Chaibi, H. & Ftiti, Z., 2014. Credit Risk Determinants: Evidence From A Cross-Country Study. *Research in International Business and Finance* 33, January, pp. 1-16 DOI: 10.1016/j.ribaf.2014.06.001.
- Charalambakis, E., Dendramis, Y. & Tzavalis, E., 2017. *On the Determinants of NPLs: Lessons from Greece*, Athens: Bank of Greece.
- Claessens, S., Ayhan, K. & Terrones, M., 2012. How do business and financial cycles interact?. *Journal of International Economics*, vol 87, no 1, pp. 178-190.
- Ćurak, M., Pepur, S. & Poposki, K., 2013. Determinants of non-performing loans – evidence from Southeastern European banking systems. *Banks and Bank Systems*, 8(1), 30 April, pp. 45-53.
- Dell'Ariccia, G., Ebrahimy, E., Igan, D. & Puy, D., 2020. Discerning from bad credit booms: the role of construction. *IMF Staff Discussion Notes*.
- Drehmann, M., Borio, C. & Tsatsaronis, K., 2012. Characterising the financial cycle: don't lose sight of the medium term!. *BIS Working Papers*, no 380.
- Dynan, K., 2012. Is a household debt overhang holding back consumption. *Brookings Papers on Economic Activity, Economic Studies Program* vol 43, no 1, pp. 299-362.
- ECB, 2024. *The euro area bank lending survey (third quarter of 2024)*, Frankfurt: European Central Bank.

- Filipovic, L., Vejzovic, B., Buric, N. & Vujosevic, S., 2018. A VAR Analysis of the Effect of Macroeconomic Variables on Non-performing Loans in Western Balkan Countries. *Transformations in Business and Economics*, 17(2A), pp. 511-523.
- Gorton, G. & Ordoñez, G., 2020. Good Booms, Bad Booms. *Journal of the European Economic Association*, Volume 18, 2, pp. 618-665.
- Greenwood, R., Hanson, S., Shleifer, A. & Sørensen, J., 2020. Predictable financial crises. *Harvard Business School, Working Paper no 20-130*.
- Jakubik, P. & Reiningger, T., 2013. *Determinants of nonperforming loans in central, eastern and southeastern Europe, focus on European economic integration*, s.l.: Oesterreichische Nationalbank. 3. 48-66.
- Jorda, O., Kornejew, M., Schularick, M. & Taylor, A., 2020. "Zombies at Large?", Corporate Debt Overhang and the Macroeconomy. *NBER Working Paper, no 28197*.
- Kalantzis, Y., 2015. Financial fragility in small open economies: firm balance sheets and the sectoral structure. *The Review of Economic Studies*, vol 82, no 3, pp. 1194-1222.
- Kindleberger, C. & Aliber, R., 1978. *Manias, panics, and crashes: a history of financial crises*. Basic Books επιμ. New York:: s.n.
- Kjosevski, J., Petkovski, M. & Naumovska, E., 2019. Bank-specific and macroeconomic determinants of non-performing loans in the Republic of Macedonia: Comparative analysis of enterprise and household NPLs. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja* 32(1), January, pp. 1185-1203 DOI: 10.1080/1331677X.2019.1627894.
- Klapper, L., Lusardi, A. & van Oudheusden, P., 2014. *Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's ratings services global financial literacy survey*, s.l.: Standard & Poor's, Global Financial Excellence Center (GFLEC), & World Bank.
- Klein, N., 2013. *Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performance*, s.l.: International Monetary Fund.
- Kovacs, A., Rostom, M. & Bunn, P., 2018. Consumption response to aggregate shocks and the role of leverage. *Discussion Papers, no 1820, Centre for Macroeconomics*.
- Kozarić, K. & Žunić Dželihodžić, E., 2020. Effects of Macroeconomic Environment on Non-Performing Loans and Financial Stability: Case of Bosnia and Herzegovina. *Journal of Central Banking Theory and Practice* 9(2), May, pp. 5-17 DOI: 10.2478/jcbtp-2020-0011.
- Krugman, P., 2009. *The return of depression economics and the crisis of 2008*. Λονδίνο: Penguin.
- Louzis, D. P., Vouldis, A. T. & Metaxas, V. L., 2012. Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios. *Journal of Banking & Finance* 36(4), 4 April, pp. 1012-1027.

- Makri, V., Tsagkanos, A. G. & Bellas, A., 2014. Determinants of Non-Performing Loans: The Case of Eurozone. *Panoeconomicus* 61(2), March, pp. 193-206 DOI: 10.2298/PAN1402193M.
- Mankiw, G. N. & Ball, L. M., 2013. *Μακροοικονομική και το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Messai, A. S. & Jouini, F., 2013. Micro and Macro Determinants of Non-performing Loans. *International Journal of Economics and Financial Issues* 3(4), December, pp. 852-860.
- Mian, A. R., Rao, K. & Sufi, A., 2013. Household Balance Sheets, Consumption, and the Economic Slump. *The Quarterly Journal of Economics*. 128, February.
- Mian, A., Straub, L. & Sufi, A., 2020. Indebted demand. *CESifo Working Paper Series*, no 8210.
- Michaelides, P. G., Konstantakis, K. N. & Vouldis, A. T., 2016. NPLs in a Crisis Economy: Long-Run Equilibrium Analysis with a Real-Time VEC Model for Greece (2001-2015). *Physica A Statistical Mechanics and its Applications* 451(5), February, pp. 149-161 DOI: 10.1016/j.physa.2015.12.163.
- Minsky, H. P., 1977. The Financial Instability Hypothesis: An Interpretation of Keynes and an Alternative to "Standard" Theory. *Taylor & Francis Journals*, vol. 20(1), pp. 20-27.
- Monokroussos, P., Thomakos, D. D. & Alexopoulos, T. A., 2016. *Explaining Non-Performing Loans in Greece: A Comparative Study on the Effects of Recession and Banking Practices*, s.l.: The London School of Economics and Political Science-GreeSE Paper No.101 Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe.
- Müller, K. & Verner, E., 2021. Credit allocation and macroeconomic fluctuations. *National Bureau Of Economic Research Working Paper*.
- Nikolov, M. & Popovska-Kamnar, N., 2016. Determinants of NPL growth in Macedonia. *Journal of Contemporary Economic and Business Issues* 3(2), pp. 5-18 <https://hdl.handle.net/10419/193465>.
- Nkusu, M., 2011. *Nonperforming loans and macrofinancial vulnerabilities in advanced economies*. s.l.: International Monetary Fund.
- Pavković, A., Hrgović, R. & Cesarec, A., 2018. Impact of non-performing loans on banks' loan portfolio and economic growth in the Republic of Croatia and Bosnia and Hercegovina. December, p. DOI: 10.46458/27121097.2018.SI.7.
- Pop, I. -. D., Chicu, N. & Răduțu, A., 2018. Non-performing loans decision making in the Romanian banking system. *Management & Marketing* 13(1), March, pp. 761-776 DOI: 10.2478/mmcks-2018-0004.
- Ranciere, R., Tornell, A. & Westermann, F., 2006. Decomposing the effects of financial liberalization: crises vs growth. *NBER Working Paper*, no 12806.
- Richter, B., Schularick, M. & Wachtel, P., 2020. When to lean against the wind. *Journal of Money, Credit and Banking*.



- Ristevska, M., 2020. Determinants of non-performing loans and the relationship with macroeconomic factors: Evidence from Southeastern Europe. *Journal of Contemporary Economic and Business Issues* 7(1), pp. 57-76 <https://hdl.handle.net/10419/298734>.
- Roman, A. & Bilan, I., 2015. An empirical analysis of the macroeconomic determinants of non-performing loans in EU28 banking sector. *Economic Review* 67, July, pp. 108-127.
- Skarica, B., 2014. Determinants of non-performing loans in Central and Eastern European countries. *Financial Theory and Practice* 38(1), March, pp. 37-59 DOI: 10.3326/fintp.38.1.2.
- Staeher, K. & Uusküla, L., 2020. Macroeconomic and macro-financial factors as leading indicators of non-performing loans: Evidence from the EU countries. *Journal of Economic Studies*, February, pp. DOI: 10.1108/JES-03-2019-0107.
- Svensson, L., 2017. Cost-benefit analysis of leaning against the wind. *Journal of Monetary Economics*, vol.90, pp. 193-213.
- Szarowská, I., 2018. Effect of Macroeconomic Determinants on Non-performing Loans in Central and Eastern European Countries. *International Journal of Monetary Economics and Finance* 11(1), January, pp. 20-35 DOI: 10.1504/IJMEF.2018.10008415.
- Tatarici, L. R., Kubinski, M. N. & Barnea, D., 2020. Determinants of Non-Performing Loans for the EEC Region. A Financial Stability Perspective. *Management & Marketing* 15(4), December, pp. 621-642 DOI: 10.2478/mmcks-2020-0036.
- Vogiazas, S. D. & Nikolaidou, E., 2011. Investigating the Determinants of Nonperforming Loans in the Romanian Banking System: An Empirical Study with Reference to the Greek Crisis. *Economics Research International* 2011(2090-2123), November, p. DOI: 10.1155/2011/214689.
- Vouldis, A. T. & Louzis, D. P., 2018. Leading indicators of non-performing loans in Greece: the information content of macro-, micro- and bank-specific variables. *Empirical Economics* 54(3), May, pp. 1-28 DOI: 10.1007/s00181-017-1247-0.

## Ελληνική

e-ΕΦΚΑ, 2024. *Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης*. [Ηλεκτρονικό]  
Available at: <https://www.efka.gov.gr/el/ektheseis-proodoy-ton-ergasion-toy-keao>  
[Πρόσβαση 21 10 2024].

ΑΑΔΕ, 2019. *Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων*. [Ηλεκτρονικό]  
Available at: <https://www.aade.gr/open-data-kpis>  
[Πρόσβαση 21 10 2024].

ΑΑΔΕ, 2024. *Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων*. [Ηλεκτρονικό]  
Available at: <https://www.aade.gr/open-data-kpis>  
[Πρόσβαση 21 10 2024].

Βαβούρας, Ι., 2016. *Πολιτική Οικονομικής Ανάπτυξης: Οικονομική και θεσμική προσέγγιση*. Β' συμπληρωματική έκδοση επιμ. Αθήνα: Παπαζήσης.

ΕΚΤ, 2017. *Έγγραφο κατευθύνσεων προς τις τράπεζες για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: [https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance\\_on\\_npl.el.pdf](https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.el.pdf)

[Πρόσβαση 24 06 2024].

ΕΚΤ, 2024. *European Central Bank*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://data.ecb.europa.eu/main-figures/supervisory-banking-data/asset-quality>

[Πρόσβαση 31 10 2024].

Κανονισμός ΕΕ-680, 2014. *Κανονισμός 680/2014*. s.l.:s.n.

ΟΟΣΑ, 2024. *Εθνική Στρατηγική Χρηματοοικονομικού Εγγραμματισμού για την Ελλάδα*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: [https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/17d8b4e3-](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/17d8b4e3-el.pdf?expires=1731324085&id=id&accname=oid042523&checksum=019E6A9F9BD4F90CA06D0B0F79FA1736)

[el.pdf?expires=1731324085&id=id&accname=oid042523&checksum=019E6A9F9BD4F90CA06D0B0F79FA1736](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/17d8b4e3-el.pdf?expires=1731324085&id=id&accname=oid042523&checksum=019E6A9F9BD4F90CA06D0B0F79FA1736)

[Πρόσβαση 11 11 2024].

Τράπεζα της Ελλάδος, 2018. *Έκθεση για τους Επιχειρησιακούς Στόχους Μη Εξυπηρετούμενων Ανοιγμάτων*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τράπεζα της Ελλάδος, 2024. *Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας - Οκτώβριος 2024*,

Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος;

ΥΠΕΘΟΟ, 2024. *Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2024 (επιτελική σύνοψη)*, Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών.